BEOGRAD

·TURISTIČKA ŠTAMPA·

BEOGRAD

1969.

BEOGRAD

UVODNI TEKST

MILORAD PANIĆ — SUREP

PRIREDILI:

SVETISLAV MANDIĆ
PETAR MARJANOVIĆ
NIKO MILOŠEVIĆ

ZA IZDAVAČA:

JELENKO BUČEVAC

IZDAVAČ:

NOVINSKO-IZDAVAČKO
I ŠTAMPARSKO PREDUZEĆE
»TURISTIČKA ŠTAMPA«,
BEOGRAD,
KNEZ-MIHAILOVA 21.

Zgrada Skupštine grada Beograda.

Novo lice starog dela Beograda: Trg Marksa i Engelsa (sa Domom sindikata u sredini), levo su Terazije, a u pozadini Trg Republike.

DOBRO DOŠLI U BEOGRAD

Retko koje sredstvo odražava tako verno mnogobrojne promene u materijalnom i društvenom razvoju jedne sredine kao što to čini fotografija. Beograd, koji je tako brzo menjao svoj lik, bio je zahvalan objekt za profesionalne fotoreportere, umetničke fotografe i fotoamatere. Često je fotografija nekog dela Beograda, neke njegove ulice, trga ili kuće za veoma kratko vreme gubila svoju aktuelnost i postajala arhivski dokument. Autori ove fotomonografije, na primer, nisu mogli upotrebiti fotos Terazija koji je snimljen pre tri godine, jer više nije bio veran odraz stvarnosti, s obzirom da su u međuvremenu na ovome mestu iznikli novi objekti podzemnih pešačkih prolaza. Ljudi koji se profesionalno bave fotografijom tvrde da poznata panorama Novog Beograda sa Kalemegdana, sa spomenikom Pobednika u prvom planu, koja inače predstavlja simbol grada — mora svake godine ponovo da se snima, jer u pozadini stalno niču novi objekti.

Ovakvih primera ima mnogo i oni na najupečatljiviji način pokazuju kako se Beograd iz dana u dan menja.

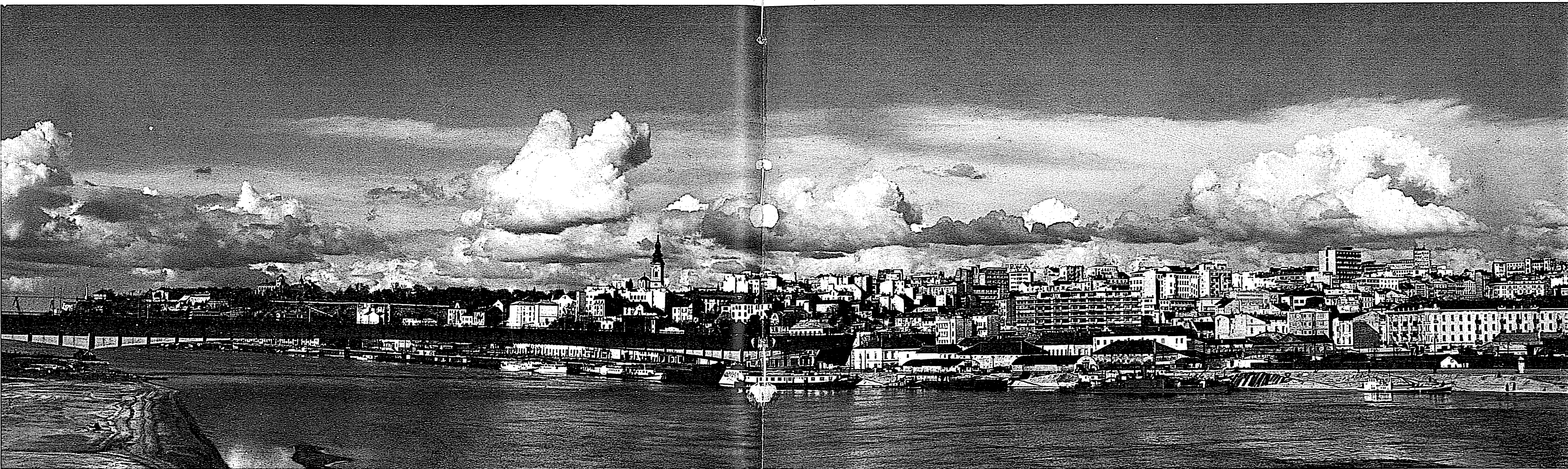
Proslava dvadesetpetogodišnjice oslobođenja Beograda, povodom koje izlazi ova reprezentativna publikacija, izvanredna je prilika da se i na ovaj način pokaže kakav je ogroman skok učinio naš grad. Od mnogobrojnih uspeha u materijalnom razvoju grada za hroničare, koji ovaj razvitak prate objektivom kamere, svakako je najinteresantniji uspeh u stambenoj izgradnji. Za ovih dvadeset i pet godina izgrađeno je sto hiljada stanova, upravo onoliko koliko ih je Beograd ukupno imao pred drugi svetski rat. Više je nego sigurno da su nove stambene zgrade i nova naselja najviše doprinela da Beograd promeni svoj lik. Međutim, na izmenu slike Beograda za poslednju četvrt veka značajno su doprineli mnogobrojni privredni objekti, nove škole, domovi zdravlja i bolnice, nove ulice i trgovi.

Izdanje ove fotomonografije, sa fotografijama iz života Beograda, za mnogobrojne strane i domaće turiste koji su boravili u našem gradu, predstavljaće vrednu uspomenu, a za one koji tek nameravaju da ga posete ona će delovati kao poziv da se vide mnogobrojni istorijski i kulturni spomenici Beograda, da se doživi ambijent i upoznaju njegovi ljudi. Za nas koji stalno živimo ovde ova publikacija je u pravom smislu dokument o razvoju i uspesima koje je postigao Beograd u svim oblastima života.

Naravno, fotomonografija, ma koliko značajna kao dokument, ne može u punom smislu da prikaže svu mnogostrukost i bogatstvo društvenog i materijalnog razvitka grada. Ali to i nije ambicija ove knjige. Njen cilj je da na originalan način pruži mogućnost čitaocima da se upoznaju sa današnjim Beogradom. A upoznati Beograd — znači zavoleti ga.

BRANKO PEŠIĆ
Predsednik Skupštine grada

GRAD SUDBINE FENIKSA

GRADOVI, KAO I LJUDI, imaju svoje karaktere i fizionomije. Sećanje i na najpoznatije među njima — na Pariz, Madrid, Atinu na primer — ne izaziva nam pred oči prvenstveno trgove i ulice; urbanistički oblici dolaze naknadno, da dopune predstave bučnosti života, barikada, jedinstvenih spomenika, da dodaju oštrinu određenog profila, mekotu senki i nijansi. Jer u čove-

kovo pamćenje uležu, kao monumentalno obrađeni blokovi, samo osnovni elementi; sitno i prolazno u njemu se ne zadržava.

Beograd? Kako se on ocrtava u nizu imena što su ulegla u našu civilizaciju? Turci su ga zvali Kućom svetih ratova (Darul-el-džihad), Evropa Kapijom Istoka i Prvim bedemom hrišćanstva (Antemurale Cristianitatis), a narod koji ga je hranio svojim hlebom i svojom krvlju — Belim Gradom, od davnine. U tim imenima, više od njihove slikovitosti, sadržan je i stvarni odnos interesa prema ovoj starini polegloj po stavama dveju moćnih reka. Prorokov zeleni barjak sa najviše tvrđavske kule vekovima je nastojao da poleti širinama Panonske nizije sve do Beča, pa i dalje, vodeći pravoverne na đaure; Zapad, žedan basnoslovnih izvora Istoka i gorljivošću jedine i isključive apostolske crkve, smatrao je dugo da svetlost njegove istine ima samo jedan put i da on vodi baš kroz ove dveri; a ratari i stočari i s jedne i s druge obale Save i Dunava, jedinstveni u svom imenu i svojim običajima, u tim zidinama i kućama što su im se belasale

Od najstarijeg Beograda ostalo je vrlo malo. Ali se vrlo često, na radilištima u centru grada, naiđe na ostatke starih naselja. Nedavno je u blizini Kalemegdana, u Studentskom parku, otkopan deo zgrada za stanovanje koje su podignute u vreme Rimljana. To su ostaci Singidunuma.

na vidiku gledali su samo to — grad koji bi mogao biti trg i stolica, središte mnogih njihovih radosti i potreba. I Beograd se, kroz istoriju, na sve te dozive i odzivao. Primao je i pohranjivao poda se vojske i Istoka i Zapada, i čuvao se kao stena za ljudsko more oko sebe. Kao da je bio brat večnosti, neosetljiv za prolazne svetske taštine.

Početkom XV veka grad se nalazio u srpskoj državi despota Stefana. Stefan je obnovio grad, podigao u njemu mnoge građevine, a među njima i crkvu posvećenu Bogorodici. Nedavno je na Kalemegdanu otkopan nadvratnik sa te crkve, u kome je pomenuto despotovo ime i »belgradska« Bogorodičina crkva.

VEČNOSTI, rekoh, jer je prošlost Beograda duboka skoro do neizmerljivosti. U redovima što ih pročitasmo mislilo se na vreme samo jedne civilizacije, ove na čijem ishodištu i sami živimo. Njoj je međutim prethodilo više drugačijih, a naš grad je u svakoj od tih egzistirao kao značajno ljudsko stanište. U Beogradu su nađeni tragovi najstarije ljudske rase, one od pre pojave Homo sapiensa, a koju nauka naziva neandertalskom ili krapinskom. Taj paleolitski čovek nije gradio kuće nigde, pa ni ovde; živeo je po pećinama. Nekolike u Beogradu doskora su čuvale njegove otiske.

Sledeći veliki period razvitka ljudskoga, neolit, prisutan je ovde brojnim nalazištima. Jedna njegova

stanica ustanovljena je na mestu koje će docnije nositi tvrđavu, na samom završetku stenovitog rebra, iznad sastava reka. Tu je Neolićanin imao svoje ognjište. I prirodno. Zaštićen rečnim tokovima s dveju strana, koji su mu koristili i kao lovište na ljude i zveri, pogotovu za ribarenje, na trećoj strani trougla nalazio je

Stara gravira sa izgledom Beograda u XVIII veku.

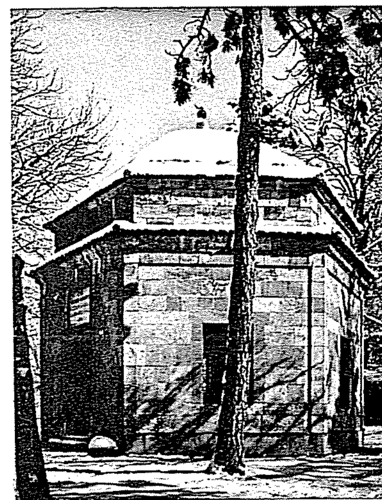
dobre njive za prve čovekove useve i pašnjake za prve pripitomljene životinje. Međutim, ni ovaj predak nije znao za čvrsto građenu kuću; on je svoju vatru i svoj lep često i lako prenosio na druga mesta, iz nužde ili po skitačkom nagonu; što je u ovom kraju stalno prisutan, razlog treba tražiti u pogodnostima terena.

Ukoliko ulazimo u metalno doba civilizacije, čovekova prebivališta ovde su sve gušća. Bronzano, prvo gvozdeno (halštat), drugo gvozdeno (laten) naležu jedno na drugo i rasprostiru se u širinu, rastu i po vertikali i po horizontali. Mapa tih nalazišta daje nam predstavu ogromnog naselja, tolikog da pokriva celokupnu površinu savremenog Beograda. Glavni punktovi tadašnjeg života čine najvažnije čvorove i današnjeg: Kalemegdan, Bajlonova pijaca, Klanica, Guberevac,

Senjak, Čukarica, Topčider, Banjica. Razume se, tu ogromnu mrežu mi se ne usuđujemo nazvati gradom, jer — ko da se u tami tih vekova razabere kada je koje žarište nastajalo, a zatim, što je još važnije, ništa nam ne svedoči da su ti punktovi bili društveno povezani, što je osnovni elemenat za pojam grada.

SASVIM POUZDANI PODACI komunalnog života potiču od jedne osvajačke najezde. Gle, kako na samom početku istorijskog Beograda bi oganj! Mnogoljudna ratnička plemena Kelta sredinom milenija pre naše ere kretoše se iz svoje postojbine u centralnoj Evropi; projuriše kao plamena bujica Britanskim ostrvima, Apeninskim i Balkanskim poluostrvom, sve do Delfa. A zatim im se valjalo braniti od protivnapada naroda opustošenih zemalja. Jedno njihovo pleme, Skordisci, povlačeći se s Balkana posede obale Save i Dunava. Na sastavu ovih reka osnova svoje glavno utvrđenje Singidunum, krajem IV veka pre naše ere. Reč »dunum« na starom keltskom jeziku znači »grad«; za reč »singi« značenje se nije moglo pouzdano utvrditi da li je to »voda« ili ime uže grupe osnivača? U svakom slučaju keltski Beograd se nazivao ili Grad na vodi, ili Grad Singa.

Isključimo li Grčku i Italiju, koje su bile orijentisane ka Sredozemlju, osnivanje Beograda pada u vreme nastajanja najstarijih gradova Evrope: Pariza na obalama Sekvane — Sene, Londinuma — Londona na obalama Temze, kojima temelje takođe udariše Kelti; a pored njih i mnogim drugim gradovima: Aleziji, Aduatikumu, Avarikumu i dr. Strasnim ratnicima i strasnim trgovcima Keltima gradovi su bili neophodna potreba; iz njih su držali mase drugih plemena u potčinjenosti i štitili bezbednost puteva svoje robe. Nikad se ranije po Evropi nije toliko trgovalo. Proizvodi s krajnjeg juga Balkana i Apeninskog poluostrva išli su do hladnog evropskog severa i, obratno, kože,

Ostaci turske vladavine u Beogradu: mauzolej velikog vezira Damad-ali Paše, «Osvajača Moreje» (kako je zabeleženo na turskom jeziku iznad ulaza) iz XVIII veka.

rude i drugi produkti severa do obala Sredozemnog mora. Singidunum je u toj mreži bio veoma jak čvor, podesan i za suvozemni i za vodni saobraćaj.

Takav sistem privrede pratila je i odgovarajuća eksploatacija potlačenih. Od Kelta potiče poslovica: Vae victis! — Teško pobeđenima! — koju je uzviknuo vojskovođa Brenus zauzevši Rim 390. godine pre n.e. Lakše nije moglo biti ni masama Podunavlja. U Singidunumu tabun konja vazda je bio pod sedlima, spreman da ponese, kao vihor, neumoljive jahače.

Kelti su iz Singidunuma bili izbačeni 33. godine stare ere, posle tri veka vladavine. Grad je promenio gospodara, i palisade i jarkove, ali ne i ime. Rimljani su potpuno razorili keltsku tvrđavu, a podigli svoju, od cigle i kamena, prema tada već kanoniziranom tipu rimskog kastruma. U novoiznikli Singidunum smestila se IV legija Flavija Feliksa. Bivši gospodari spustili su se u predgrađe, i dalje niz Dunav, stapajući se s narodom kojim su dotad zapovedali.

Singidunum je ostao u rimskom posedu skoro pet vekova. U tom ogromnom razdoblju mnogo štošta se promenilo u gradu i naširoko oko grada.

Austrijanci su nekoliko puta zauzimali Beograd od Turaka; na slici je detalj barokne kapije, koju su podigli Austrijanci u Donjem gradu, u XVIII veku.

U PRVIM VEKOVIMA NAŠE ERE Beograd predstavlja pravu međunarodnu košnicu. U njega slazi glavni uzdužni put Balkana, polazeći od Soluna. Ovoga, opet tu u Beogradu, preseca glavni poprečni, što Savom i Dunavom povezuje dva mora, Crno i Jadransko. Njima svakodnevno struje povorke trgovačkih karavana, rimske kohorte, gomile radnika i robova. I sve se to stiče i zadržava u Beogradu, na njegovim trgovima, u kastrumu i na obalama reka. Osnovni jezici su latinski i grčki, na kojima se izvikuje roba, prodaju proizvodi i roblje; ali se čuju i drugi, istočnjački, na kojima se uglavnom svađalo, jer su rimske trupe bile popunjavane pripadnicima svih narodnosti Male Azije i severne Afrike.

U neposrednoj okolini grada govorilo se starim domorodačkim jezikom, a uz njega ilirskim, tračkim, keltskim, jer su razne istorijske plime takve elemente bile baš ovde nataložile u debelim slojevima.

Vremenom, naročito u III i IV veku, standard vladajućih digao se do zavidne visine. I kulturni život s njim. Varoš su ukrašavali hramovi i bezbrojni žrtvenici, a okolinu vile i latifundije.

O svemu tome beogradsko tlo je sačuvalo dosta svedočanstava. Ono je, u bukvalnom smislu, svojevrsna knjiga čije listove još ne dočitasmo mada smo ih tolike prevrnuli.

Evo nekoliko istrgnutih fragmenata kojima je cilj više da sugeriraju nego da upotpune predstavu tadašnjeg života ovoga grada.

1. Neki bogati trgovac, bivši vojnik, i jedan daroviti pesnik ostavili su na više beogradskih termi ovakav natpis u stihovima, na latinskom:

»Ja, bistra voda, padam sa stena hraneći ovo kupatilo; i tu je od kamena načinjen lep ribnjak, a na tom prijatnom mestu stvorilo se jezero. Sve je ovo jedan muž, povodom svog spasenja,

namenio isluženim vojnicima jedinice koja je nosila časno ime Aleksandra Severa. I evo, iz kamenog vrela padaju već kapljice vode tiho žuboreći . . .«

Pesma je u akrostihu koji daje ime veteranove žene: Aeltertiusa. Od termi više ni traga, ni kamena od lepa ribnjaka. Vremenu odoleše samo reči.

2. Jedan plemeniti otac ostavio je ovakav natpis na spomeniku svom jedincu:

»D. M. Putniče koji prolaziš, molim te pročitaj ovo: Smrt je u petnaestoj godini ugrabila mladića kome se po licu bila osula prva brada, i otela jedinu utehu bednom ocu. Ovde je sahranjen. Kao što ralo iz njive čupa cvet, i on je tako otrgnut iz očeva zagrljaja. No, cvetak ponovo cveta lepim livadama, a tebe, čedo, da li probudih ja?«

Spomenik se nalazio na izlasku iz kastruma, nedaleko od Kalemegdana. Odatle, pa dalje u pravcu Smedereva, kuda je vodila jedna od glavnih rimskih saobraćajnica, levo i desno od puta nalazili su se mnogi bogato ukrašeni sarkofazi i skromnije stele. Takav jedan krajputaš podiže rob Grk svome saputniku, preko puta današnje Univerzitetske biblioteke:

3. »Ovde vidite grob starca mazgara. Had ga je pokrio senkom i otrgnuo mu iz ruku dizgine zaprege. A on je tako želeo da vidi otadžbinu, dragu Kibiru! Haron se, međutim, prikrao robovskim jaslama i oslobodio telo smrtna čoveka. Spomenik podiže drug mu u ropstvu, Hjeraks, koji ga nadžive.«

Terme, grobovi, trgovci, veterani, robovi, pesnici! Tokom svog rascvetavanja rimski Singidunum davao je carevini i mnoge poznate vojskovođe, okretne političare, dobre graditelje, pa i jednoga cara (Jovijana, rođenog u Singidunumu 331. g.). I hrišćanstvo je

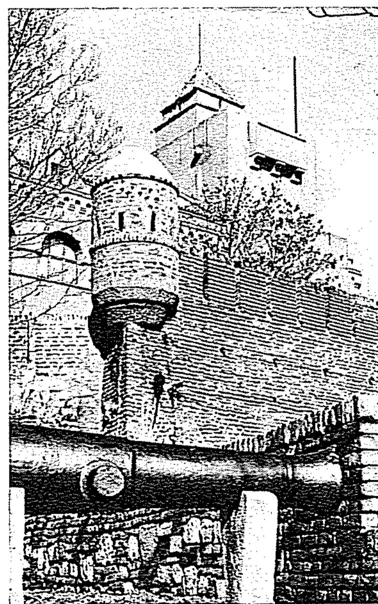
imalo ovde svojih mučenika, a Arijeva jeres svoju episkopiju (episkop Urzacije, IV vek) — što sve govori o veoma razvijenom društvenom životu i izukrštanim ekonomskim interesima.

I sve tako do prve četvrtine V veka.

A ONDA ZAIGRAŠE HUNI. Nesravnjivo krvavije od starih Kelta. Gradovi i narodi padaše pred njima kao lišće pod udarcima oluje.

Pade i Singidunum i bi razoren do temelja.

Otad, pa skoro puna dva veka, pojavljuje se samo časomice, kao davljenik. Njegove ruševine drže naizmenično Sarmati, Goti, Heruli, posade Vizanta. Obnavlja ga Justinijan. Možda bi mu ovaj vasileus vratio i život da se ne pojaviše Avari, strašniji i od Huna (Sve strašniji od strašnijeg!). Sa 602. godinom na Singidunum pada takav mrak da u njemu ništa ne razaznajemo za čitava sledeća dva stoleća. U tom mraku zauvek će se izgubiti i dosadašnje ime grada; niko ga više nikada neće zvati Singidunumom.

Svedoci istorije: austrijski bedemi i tvrđavski top.

POŠTO SU MINULI DUGOTRAJNI POTRESI, i kad se stišalo nezapamćeno kolebanje seobe naroda, platno Balkana i Panonije ukazalo se prekriveno potpuno novim bojama. Slično promenama koje nastupe posle poplave okeana. Iliri, Tračani, Kelti, Rimljani splavljeni su ili upijeni; njihove materijalne tekovine potpuno razorene ili u ruševinama. Saobraćaj na velikim putevima zamro, a oni sami sasvim zapušteni. Slovensko stanovništvo svuda je dominantno. Na obalama Save i srednjeg Dunava skoro isključivo. Ono starim lokalitetima i geografskim celinama daje svoje nazive, ili ih prekrštava po svome (Morava, Zagora, Zlatar, Cer, Danubius-Dunavo, Sirmium-Srem). Pred očima mu se belasa grad na sastavu dveju reka, vidljiv iz daleka, s Rudnika i Kosmaja, iz Panonske ravnice kao zavijorena zastava.

Beli Grad, Бѣлградъ.

Staro mu ime više niko ne pamti; novo svi prihvataju, čak i tuđinci koji će ga ili tako izgovarati ili slovensku složenicu prevoditi na svoje jezike (Weissenburg, Nándor Fejervár).

Ali . . . ali, on je okolnom srpskom stanovništvu samo želja. U gradskim utvrdama sede drugi. Carevi ne prestaju da se tuku, te ni da se otimaju oko utvrđenja. Vladati gradom značilo je vladati i njegovom okolinom, a Beogradom — ogromnom okolinom do daleko na sever i duboko na jug.

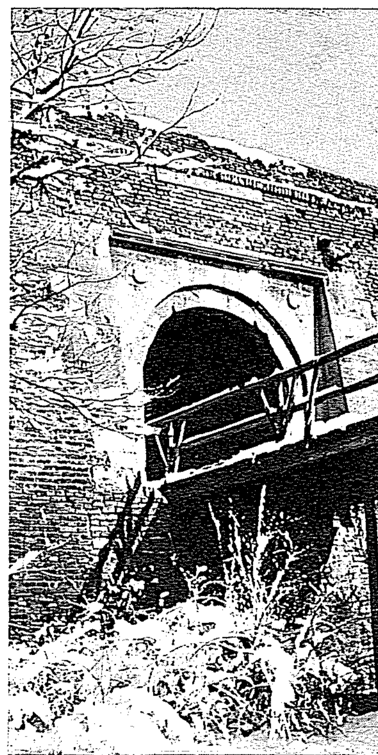
U IX veku drži ga bugarski car; preotima ga vizantijski vasileus.

Onda Mađari, pa opet Vizantinci.

Godine 1124. ruši ga Mađar Stevan II i njegovom opekom gradi Zemun. Godine 1154. ravnom merom odgovara Manojlo I — ruši Zemun i tim materijalom obnavlja Beograd.

Od četvrtog krstaškog rata, 1204. g., u Beogradu više nema vizantijske posade. O nj se bore jedno vreme Bugari i Mađari, pa zatim Srbi i Mađari.

Tokom srednjeg veka Beograd je u srpskom posedu bio tri puta. Pod kraljem Dragutinom, carem Dušanom i despotom Stevanom Visokim. Napredovao je naročito za vreme despotove vladavine, kada je bio i prestonica još slobodnih srpskih zemalja. »Nađoh najkrasnije mesto od davnine, preveliki grad Beograd, koji je po slučaju razrušen i zapusteo, sazdah ga i posvetih presvetoj Bogomateri« — zapisao je sam despot u gradskoj povelji; a savremeni književnik, Konstantin Filozof, ostavi nam opširan opis u kojem reče i kako grad naglo ožive: ». . . od sviju okolnih zemalja neprestano iz dana u dan počeše dolaziti stanovnici i za malo vremena veoma gusto naseli se taj grad.« Tome su pogodovale dve činjenice: 1) što mu je sva okolina bila srpska i 2) što je vladar gradsko stanovništvo oslobodio uobičajenih feudalnih nameta, a trgovce svih carina.

Beograd je konačno oslobođen od Turaka u prvom srpskom ustanku. Kroz ovu kapiju Karađorđe je sa ustanicima ušao u Beogradsku tvrđavu na Kalemegdanu.

No, Beogradu suđeno nije bilo da živi u miru. Po smrti despota Stevana (1427. g.) o stari grad otpočeše nove borbe. Kratko između Srba i Mađara, nadugo između Mađara i Turaka. Naročito krvave bile su dve: dvadesetodnevna 1456, kada je pod beogradskim zidinama ostalo oko 50.000 leševa i tridesetodnevna 1521, kada je grad i pao u turske ruke.

UŠAVŠI U NOVU SVETSKU CAREVINU, kakva je bila otomanska imperija u to vreme, i odmaknuvši se od granice, jer se turska vlast protegla do iznad Pešte, Beograd opet iz osnova izmeni svoj lik. Posta tipična orijentalna varoš, najveća od Beča do Carigrada. Trgovinu preuzeše istočnjački trgovci, naročito Jevreji, Jermeni i Grci; Dubrovčani su bili onaj slovenski element koji se znao prilagoditi prilikama. Na gradskim trgovima, u bezistanima i karavan-serajima govorilo se turski i persijski; srpski — u predgrađima među domorocima.

Kuće, naglo podizane od laka materijala, okrenuše svoje zadnje, slepe fasade ulici, a glavne vrtovima. Minara islamskih bogomolja iznikoše kao visoka šuma. Turski putopisac Evlija Čelebija, sredinom XVII veka nabrojao je u Beogradu takvih bogomolja 217, rasejanih u 38 mahala sa oko 12.000 kuća; a od zgrada u tvrdom materijalu samo 65; javnih građevina prekrivenih olovom 70. »Svekoliko stanovništvo njegovo, i oni koji su raja i oni koji su slobodni, Srbi su . . . Oni su jedan od starih naroda« — kaže isti putopisac. »Na konjima i kamilama svake godine dođe po 5—6000 konjskih i kamilskih tovara svakovrsne robe arapske i persijske, iz Egipta, Damaska, Tripolisa, Saida, Bejruta, Smirne. Ova se roba ovde uvozi za sve krajeve Mađarske, Poljske, Češke, Švedske, Mletke i dr. Iz ovih pet zemalja takođe se ovde dovozi raznovrsna trgovačka roba, jer ova varoš je rumelijski Misir.«

Međutim, dugo nije mogao ostati na miru. U velikim ratovima XVII i XVIII veka nekoliko će se puta

Spomenik Vasi Čarapiću, junaku iz prvog srpskog ustanka, jednom od oslobodilaca Beograda.

pomerati granica između Turske i Austrije, te i Beograd menjati gospodara.

Austrijanci su ga osvojili 1688.

Turci povratili 1690.

Austrijanci ga ponovo zauzeše 1717.

Turci se u nj povratiše 1739.

Austrijanci ga opet uzeše 1789.

Turci 1791.

Početkom XIX veka, Srbi su ga u svojoj građanskoj revoluciji osvojili za sebe i učinili prestonicom.

Kako je ovaj grad, sedam puta zauziman i rušen za 118 godina, morao tad izgledati, da se zamisliti i bez podrobnijeg izlaganja. Jedno valja naglasiti: posle ove vrtoglave havarije, Beograd još jednom menja svoj lik. Odbacujući istočnjački izgled on postaje tipična patrijarhalna srpska varoš.

PRVI PUT U SVOJOJ DUGOJ ISTORIJI, posle dvadeset i tri veka života, Beograd prestaje da bude prvenstveno vojni centar. Mlada srpska država od njega pravi središte političkog života i administracije. Isto tako mlada manufaktura i industrija pospešuje rađanje i razvoj radničke klase, a visoke škole daju prvu nacionalnu inteligenciju vaspitanu u zemlji. Novija srpska književnost, koja počinje snažno da buja, najvećim delom se tu stvara; likovna umetnost takođe.

Beograd istovremeno postaje i najprivlačnija žiža svih nacionalno-oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta srpskih pa, zatim, i jugoslovenskih zemalja.

U Kraljevini Jugoslaviji on je glavno uporište nezasitljive eksploatatorske građanske klase, ali isto tako i najljuće poprište borbe naprednih snaga. Beogradsko radništvo, napredna inteligencija, a posebno masovna studentska omladina čine krupne korake u skraćivanju svestrane zaostalosti društvenog života i ubrzanju sazrevanja političke misli.

No, sa jugoslovenskih zemalja i Beograda kao njihova središta još nije bila odagnata avet rata i razaranja. Ona će se ovde još dva puta razbesneti: 1915. i 1941—44.

GODINE 1915. Beograd je sve svoje dorasle ljude poslao na daljne granice zemlje. U gradu je ostala samo vojna jedinica pod imenom Odbrana Beograda. I ostali su njegovi najmlađi stanovnici, dečaci. Prvi zauzeše položaje na prilazima gradu, drugi digoše barikade po ulaznim ulicama.

»Vojnici, junaci! Vrhovna komanda izbrisala je naš puk iz svoga brojnog stanja. Naš puk je žrtvovan za čast otadžbine i Beograda. Vi nemate da se brinete za svoje živote koji više ne postoje ... zato, napred! U slavu!«[1])

I junaci su poleteli. Eno ih i sada kako se odmaraju na bedemima stare tvrđave, u kosturnici.

[1]) Naredba majora Gavrilovića od 24. IX 1915. godine.

Teški trenuci: srpski vojnik na mrtvoj straži na Kalemegdanu, za vreme odbrane Beograda 1915. od austrougarskih napada.

Druga pak beogradska odbrana sačekala je osvajače na svojim položajima. »A kada su se male jesenje izmaglice podigle, i ćesarove trube objavile pad poslednje barikade, na njima su sa krvavom penom ležali leševi palih vitezova, malih dečaka, razbacanih preko kamenih mogila, kao pokošeni beli krinovi poprskani krvavom rosom . . .«[2]). One koje je pohvatao žive, stari neprijatelj ovoga grada, Švaba, sve je povešao.

BORBA 1941—1944. u Beogradu bila je drugačija; nijednoj slična u prošlosti, od tolikih. I bez sličnosti sa ma kojom širom potlačena sveta tih godina. Borba bez linije fronta, bez samilosti.

Jedan vojnik zalud bi razbrajao snage, objašnjenje ne bi našao, jer sve je u toj borbi bilo bez nagomilanih iskustava koja dovode do logičkog zaključka. Na jednoj strani: stalni neprijateljski garnizon od nekoliko nemačkih divizija, jaki kvislinški odredi Nedića i Ljotića, svirepa Specijalna policija i još svirepiji Gestapo; a na drugoj: porobljeni grad, goloruko stanovništvo. I ova druga izašla je kao pobednik! Šta bi tu vojnik mogao reći? Nisu se ovde tukle dve vojske, već

[2]) Savremeni novinarski izveštaj.

Slobodarski grad: manifestacija 27. marta 1941. godine protiv saveza sa fašističkom Nemačkom i za narodnu vlast.

Oslobođenje Beograda od nemačke okupacije, oktobra 1944.

dva elementa. Oluja sa svim svojim munjama i gromovima protivu tla koje će, neuništivo, ostati iza nje; razrovano i opaljeno, ali pobedničko.

Kako izgleda ta borba posmatrana danas, sa odstojanja od dvadeset godina? Sitno i prolazno, prah i zadah, nestali su iz sećanja; ostali su samo monumentalno klesani blokovi. A oni se ne sagledaju u prolazu, leže u temeljima, jer posle kraja valjalo je sve graditi ispočetka, od temelja.

Da li će novim ljudima nešto reći organizacioni sistem naše borbe u Beogradu 1941—44? Tito i KPJ bili su koncentrisali ovde, u prethodnoj deceniji, najotpornije kadrove. Vaspitali ih i prekalili. Kad je izbio ustanak, Gradski komitet Partije postao je ratni štab, a cela teritorija grada ograšje podeljeno na rejone i sektore ispunjene borbenim desetinama boraca, partijaca i nepartijaca. Svaki pripadnik desetine imao je izvan nje svoju grupu, kojom je sam rukovodio. I tako lančano, sve dublje, do poslednjeg čoveka, do poslednje žene, omladinca i devojke, do gimnaziste, pionira. Ukratko, nije ostalo nijednog Beograđanina koji se nije bio opredelio: za progres i slobodu, ili protivu njih!

Istorija svedoči kojim je pravcem pošao grad svojom ogromnom većinom. Nemački major avijacije S. Helmut pisao je jeseni 1941. iz Beograda svome rođaku Ginteru, advokatu u Hamburgu:

»Osećam se kao da sam pao padobranom u vraško neprijateljsko gnezdo. Grad je razrušen i spaljen (nesentimentalne štuke!). Prljav. Još sve miriše na paljevinu... Kad letim i posmatram iz vazduha ovu zemlju, izgleda mi vrlo pitoma, ali nije tako, dragi moj Ginter. Neprijatno se čovek ovde oseća. Tako su bili divni pariski dani prema ovome što se ovde događa. Ovaj grad je zaista poludeo. Pogledi mrki i izazivački. To nije čudo, jer smo ih strašno udesili bombardovanjem. Ali već dva meseca ovde prašte revolveri i gore naši kamioni. Ne znam šta hoće ti njihovi fanatični dečaci kada pale novine i garaže ili kada vrše atentate na feldvebele. Očajnička ludost. Ali to nije tako prosto. Sinoć sam večerao s prijateljima i svi se žale da se neprijatno osećaju u ovome gradu. Jedva čekaju da ponovo poletimo pa makar i na Istok. Kada uveče izlazim iz automobila imam osećaj kao da će mi svakog časa neki grubi Balkanac sručiti metak u glavu. Kako bi to bila glupa smrt poginuti od kuršuma nekog fanatičnog nacionaliste! Dragi Ginter, ti si stari ratnik, ali tako nešto nisi doživeo. Nespokojstvo kida polako živce. Postaje suviše vrelo leto u ovome gradu na jugu Evrope.«

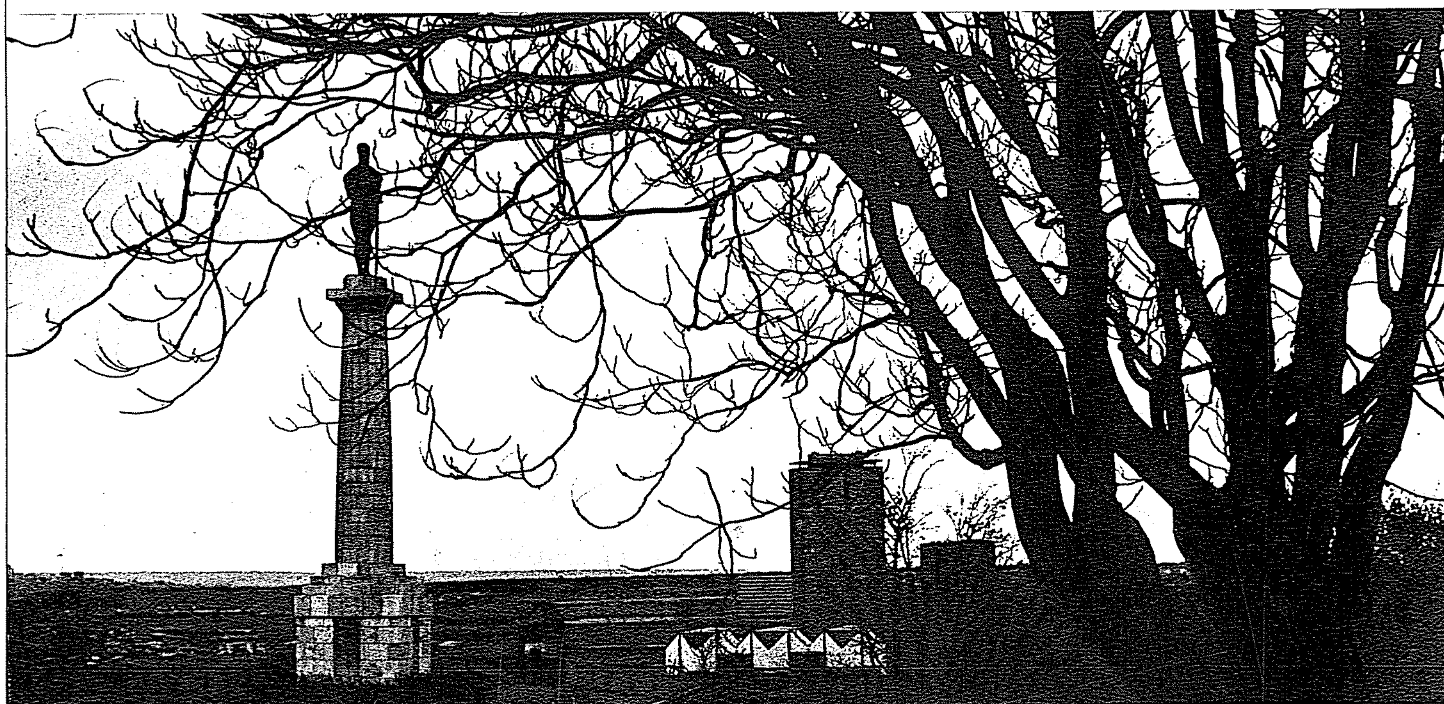
Tako ovaj nadmeni major fašističke avijacije, koji nije stigao da otpošalje svoje pismo; a slično će pisati iz Beograda i mnogi drugi tih godina, 1941—1944.

Tuklo se nožem i letkom, vatrom i gasom, odašiljanjem boraca na slobodne teritorije u unutrašnjosti i prihvatanjem ranjenika s terena, razaranjem nemačke tehnike, dragocenim obaveštenjem... Oblika i sredstava bilo je bezbroj. Beograd je nanosio ljute rane neprijatelju i sam krvario. Punio Banjicu i Jajince, konclagere po čitavoj Evropi čak do Norveške, ali se i razlistavao. Razgarao.

A sve to i zbog toga što tada nije bio sam. Iza njega je stajala cela zemlja.

Prvi put u istoriji (sa izuzetkom kratke 1915) borbu u pobunjenoj tvrđavi pomagalo je ljudsko more oko nje. Jer su to sada bili jedno — grad i prostrane zemlje oko grada.

GRADOVI, KAO I LJUDI, imaju svoje karaktere i fizionomije. I svoje sudbine. Beograd je sudbine feniksa. Već dvadeset tri stoleća on se diže, spaljuje, i nanovo vaskrsava iz svog pepela. Mi mu videti danas

U slobodi, u miru, posle ropstva i rušenja: raste novi grad.

ne možemo stara zdanja i ulice, trgove i bulevare. I njih je bilo, možda i vrlo lepih i svakako veoma značajnih, ali njih tražiti značilo bi pepeo prevrtati. I zemlju riljati. Tamo su se, međutim, zadržala samo svedočanstva; pa i ona fragmentarno.

Ono što od Beograda stoji trajno, to su njegov karakter i njegov lik.

Karakter neumornog i neumorivog borca.

I lik, za čudo, uvek mlada graditelja. Onoga što tek otpočinje posao.

Jedna istočna religija propoveda, da se do savršenstva dolazi kroz dugi niz rađanja i umiranja. Lepo

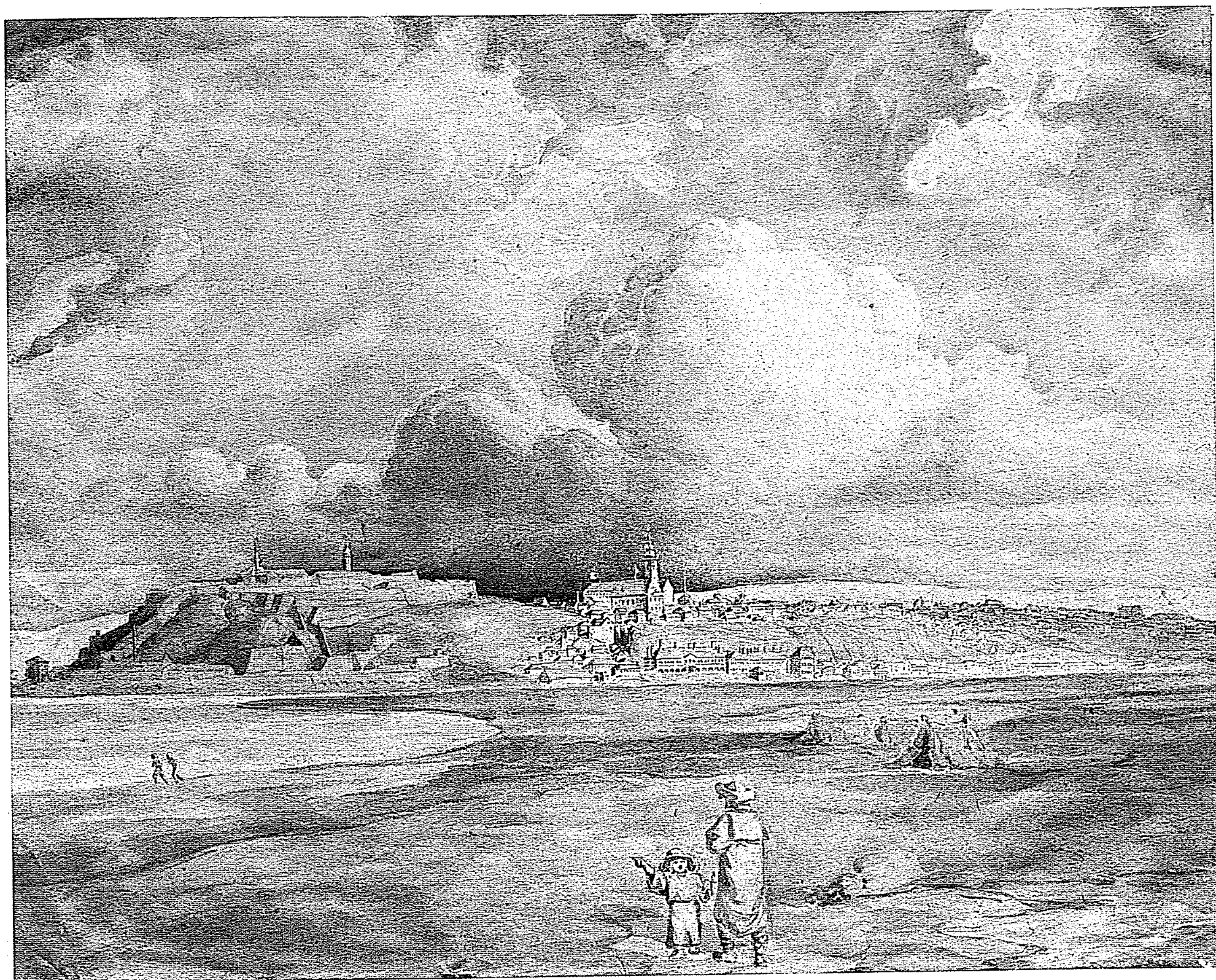
kao simbol, a i tačno ako se shvati kao proces stalnog kretanja unapred. Da li je naš grad blizu svoje najviše emanacije? U materijalnom smislu on je ispunio nadu onih slovenskih masa što mu pre tisuću godina dadoše ime koje i danas nosi; postao je središte mnogih njihovih radosti i potreba. U duhovnom — ovaj večno mladi graditelj postaje već pojam svetskih razmera. Iz njega kreću mnogi impulsi za nove odnose među ljudima i narodima, mnoga traženja načina za potpuno oslobođenje čovekove ličnosti i njegova rada. To su novi putnici po starim drumovima što se ukrštaju u Beogradu, od dalekog Istoka na Zapad i od dubokog Juga na Sever.

Sa ovom njegovom ulogom sasvim je u skladu i njegovo najnovije razlistavanje. Mnogoljudniji je nego što je ikada bio; arhitektonski skoro sasvim nov. Od stare turske varoši ni traga, od patrijarhalne srpske jedva po koji ostatak, pa i taj naglo iščezava. Moćna drevna tvrđava, oko koje je toliko krvi proliveno, ne služi više nikakvoj vojnoj svrsi; danas je ona najveće i najuređenije beogradsko šetalište, starina koja može dati mnogi mudar savet novim naraštajima.

Valja naglasiti da se savremeni Beograd razvija ne samo kao upravnopolitički i kulturni centar jedne višenacionalne države, no istovremeno i kao jak industrijski grad. Njegovo središnje područje opkoljavaju moćne tvornice proizvoda široke potrošnje, medicinskih instrumenata, poljoprivrednih mašina, alata. Očigledno da je sva ta aktivnost usmerena ka olakšanju ljudskog života i čvršćoj povezanosti šarolikih ljudskih delatnosti. To je, uvereni smo, i najneposredniji put ka formiranju čoveka novog kova, onog što će biti krvno zainteresovan za svestrani razvitak svoje društvene zajednice koji će samo dobro želeti drugima.

Sa izazivanjem takvih osećanja računa i foto-monografija Beograda, koja sleduje ovom sažetom prikazu njegovog istorijskog putovanja.

Milorad PANIĆ-SUREP

SA STARIH FOTOGRAFIJA

Možemo slobodno reći da je malo šta od starog Beograda, ne računajući Kalemegdansku tvrđavu, ostalo do naših dana. Čak je i XIX vek ostavio jako malo tragova. Čudno ali istinito zvuči da je Beograd mlad grad iako mu je istorija duga čitavih sedamdeset vekova. Njegov važan i izuzetan položaj na karti Evrope učinio je da mu se izgled tako brzo menja, da se često i do temelja ruši.

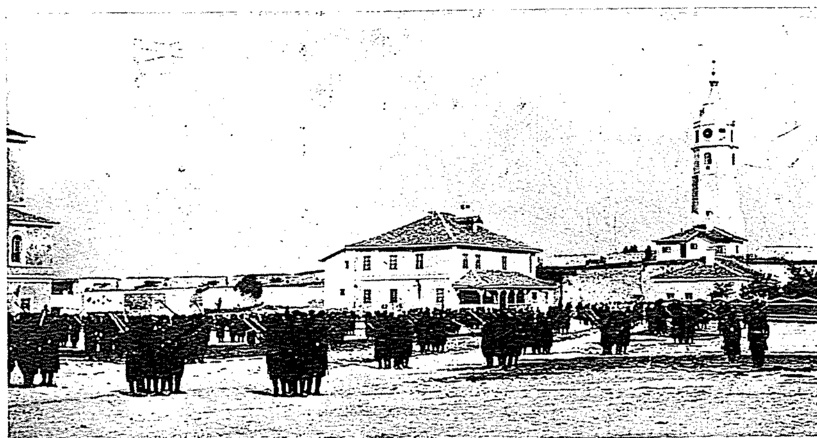
Fotografije su sačuvale njegov izgled samo iz proteklog veka, zaista kratak trenutak u odnosu na njegovu dugu istoriju. One najstarije ostavile su uspomenu na neprijatelja koji je tlačio njegovo srpsko stanovništvo više od tri stoleća. Fotografije su zabeležile i poslednja dva rušenja Beograda, naročito ono poslednje, nama najbliže, koje nam je, pored ostalog, uništilo i mnoge značajne kulturne tekovine. Nestao je ceo knjižni fond Narodne biblioteke, prikupljan teškom mukom stotinu godina, nestala je Đumrukana, zgrada duboko vezana za naše prve kulturne korake pod uticajem Zapada, nestala je prva, teškom mukom sazdana, spona dveju obala Save kod Beograda.

U poslednjem veku beogradski vidici nestajali su i u miru. U prvim decenijama XIX veka pridošlo siromašno srpsko stanovništvo nije moglo pružiti gradu arhitekturu vrednu pažnje, jer je vrhovna vlast još bila turska. Kraj prošlog veka i naš vek bili su zato u mogućnosti da prestonici, prvo male slobodne Srbije, a zatim i cele Jugoslavije, pruža daleko veće mogućnosti rasta. I u toj snažnoj ekspanziji stari vidici su nestajali. Oni većinom nisu imali značaja, ali je veliki zahuktali točak povukao i ono što nije trebalo uklanjati. Tako su zauvek nestale neke ambijentalne vrednosti za kojima danas žalimo.

Na prethodnoj strani: Anastas Jovanović: Beograd, 1863.

Panorama Beograda posmatrana sa prostora današnjeg Malog Kalemegdana. Vidi se deo između ulica Strahinića Bana i Gospodar-Jevremove. Više ne postoji ni jedna od ovih niskih zgrada opkoljenih baštama nad kojima dominira Bajrakli-džamija iz Gospodar-Jevremove ulice br. 11, koja se u panorami danas i ne uočava među visokim građevinama. (Snimio Milan Jovanović, oko 1895. g.)*

Turska vojska na platou Gornjeg grada Beogradske tvrđave, poslednji garnizon pred definitivan odlazak 1867. g. Desno je Sahat-kula koja se očuvala do naših dana, u sredini je zgrada turske finansijske direkcije, a levo deo džamije Sultana Mahmuda koja je porušena ubrzo posle 1878. g. (Snimio Anastas Jovanović, 1867. g.)

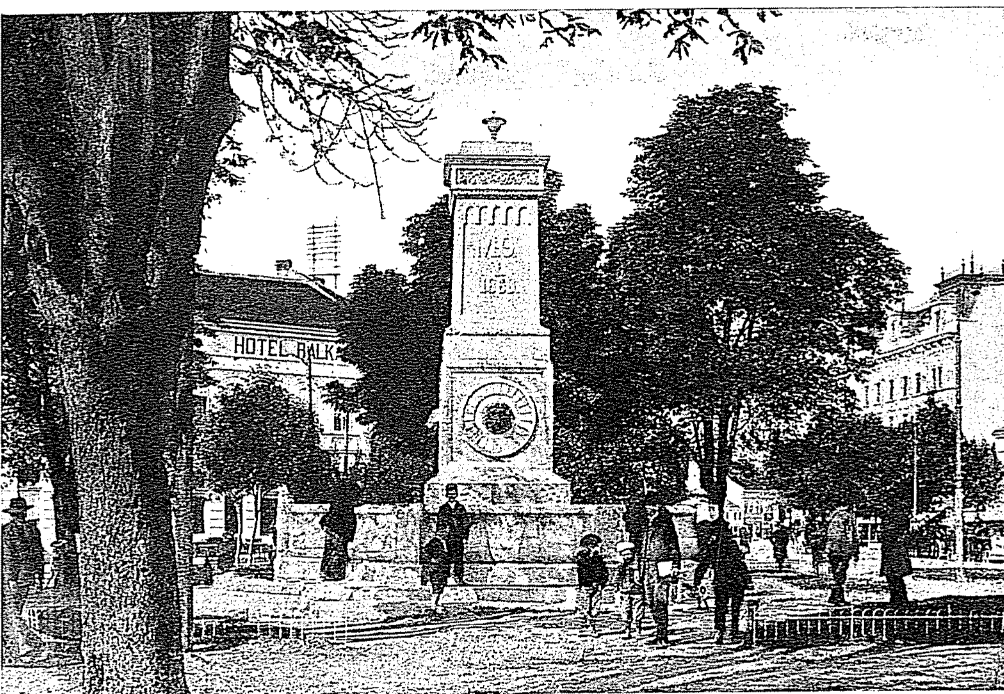

Knez-Mihailova ulica, od Ulice Vuka Karadžića prema Ulici 7. jula. Zgrade na oba ugla postoje i danas sa dozidanim spratovima. Na sredini je Delijska česma, podignuta 1843. g. na uglu imanja kneza Aleksandra Karađorđevića. Ostala je ovako na kolovozu posle regulacije Knez-Mihailove ulice 1869. g. Srušena je 1889. g. (Snimio I. V. Groman, 1876. g.)

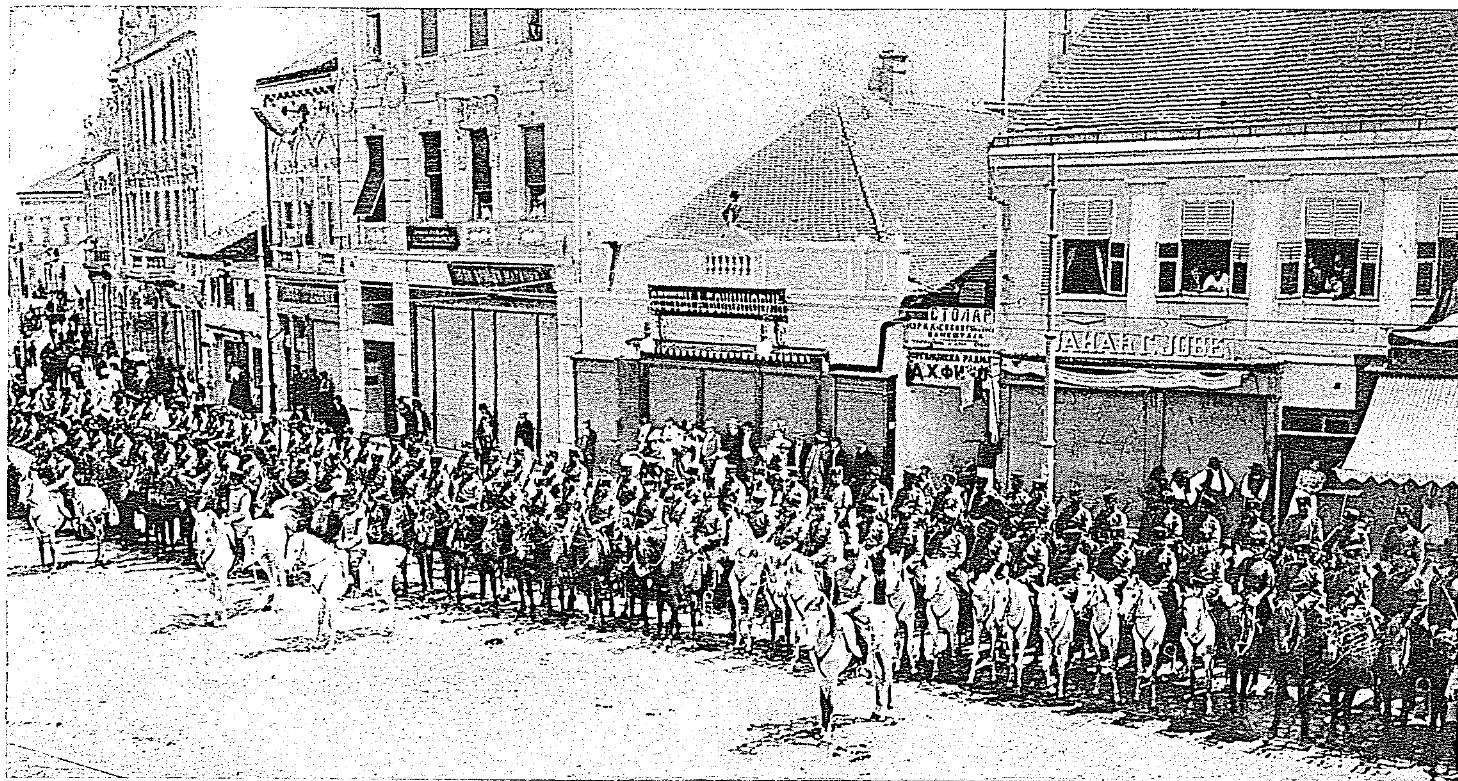
Bivši Stari konak (desno) i bivši Stari dvor (levo, danas Skupština grada Beograda, sagrađen 1882. g.). Stari konak je nekadašnja kuća Stojana Simića prepravljena oko 1845. g. za dvor kneza Aleksandra Karađorđevića. U zgradi su 1903. g. ubijeni kralj Aleksandar Obrenović i kraljica Draga, posle čega je zgrada srušena. (Snimio nepoznati autor, oko 1900. g.)

Terazije, centar Beograda, na kome je od 1860. g. do 1911. g. stajala među drvećem česma sa četiri slavine na prostoru između današnjih hotela »Moskva« i »Balkan«. Terazijska česma danas se nalazi u Topčideru. Levo iza česme je stari hotel »Balkan«, sagrađen oko 1860. g., srušen 1936. g. (Snimio nepoznati autor, oko 1905. g.).

Skadarska ulica, poznata pod nazivom Skadarlija, deo od današnje Ulice braće Jugovića prema Ulici 29. novembra, sa starim kafanicama i stambenim zgradama u stilu srpsko-balkanske arhitekture. Levo je kafana »Vuk Karadžić«, koja je dugo zadržala tip stare turske kafane. Ulica je bila popločana turskom kaldrmom, bez trotoara i sa olukom po sredini, kuda je prilikom velikih kiša, zbog strmine ulice, tekla prava bujica. (Snimio nepoznati autor, oko 1925. g.).

Postrojena konjica srpske vojske za vreme jedne vojne parade na Terazijama, kod Kolarčeve ulice. Desno su dve stare građevine na čijem je mestu danas velika zgrada sa apotekom na Terazijama br. 5. (Snimio nepoznati autor, oko 1908. g.).

Jevrejska ulica, posmatrana iz pravca Solunske prema Ulici cara Dušana. Ovde, na delu oko ugla Ulice Visokog Stevana, zadržao se do posle prvog svetskog rata niz lepih građevina u stilu srpsko-balkanske arhitekture, koji je, na žalost, ubrzo nestao. Ime je dobila po tome što je bila glavna ulica stare Jevrejske četvrti, obrazovane u ovome kraju u XVII veku, iz kog vremena datira i njen današnji položaj i pravac. (Snimio nepoznati autor, oko 1920. g.).

Trg Dimitrija Tucovića, nekadašnja Slavija, sa hotelom »Slavija« na uglu Bulevara JNA i Svetosavske ulice, ispred koga je bila stanica za prigradski saobraćaj. Ovaj omnibus je održavao liniju Slavija — Avala. (Snimio Aca Simić, 1929. g.)

Lančani most preko Save, prvi drumski most koji je spojio obale reke kod Beograda, pušten u saobraćaj krajem 1934. g. Imao je dva snažna armiranobetonska stuba na kojima su ležali piloni. Između pilona bila su obešena debela čelična užad, koja su nosila celokupnu konstrukciju mosta. Raspon između stubova nad rekom iznosio je 261 m. Srušen je 1941. g. (Snimio nepoznati autor, oko 1937. g.)

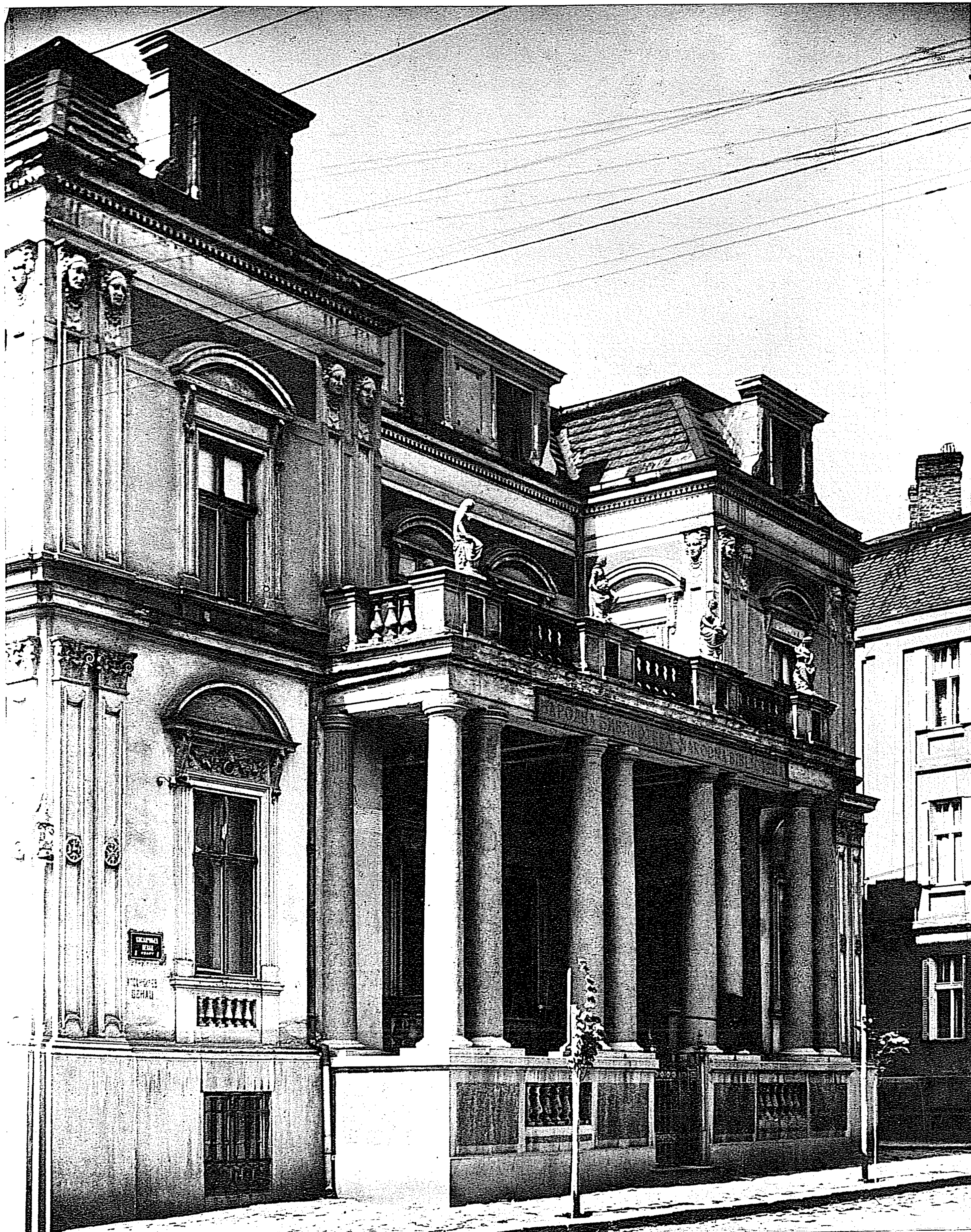
Benzinska pumpa na Bulevaru Revolucije u blizini Savezne skupštine, koja se vidi u pozadini. Zgrada na levoj strani služila je duže vremena beogradskom školstvu, a srušena je 1956. g. (Snimio Aca Simić, oko 1930. g.)

Pogled sa visoke zgrade na Terazijama prema raskrsnici Terazija, Knez-Mihailove i Kolarčeve ulice. Na uglu je stara poznata kafana »Albanija«, srušena 1936. g., ispred koje je skver sa satom, gde su se zakazivali sastanci. Ceo blok starih zgrada, koji se na fotografiji vidi odozgo, danas ne postoji, jer su zgrade porušene većinom u drugom svetskom ratu. U daljini se uočavaju: Narodni muzej i Narodno pozorište. (Snimio Aca Simić, 1930. g.).

Bulevar Revolucije sa Terazijama i hotelom »Moskva« u pozadini. Desno je niz starih prizemnih zgrada sa radnjicama na mestu gde je danas palata sa bioskopom »Beograd« i početak Trga Marksa i Engelsa. (Snimio nepoznati autor, oko 1930. g.)

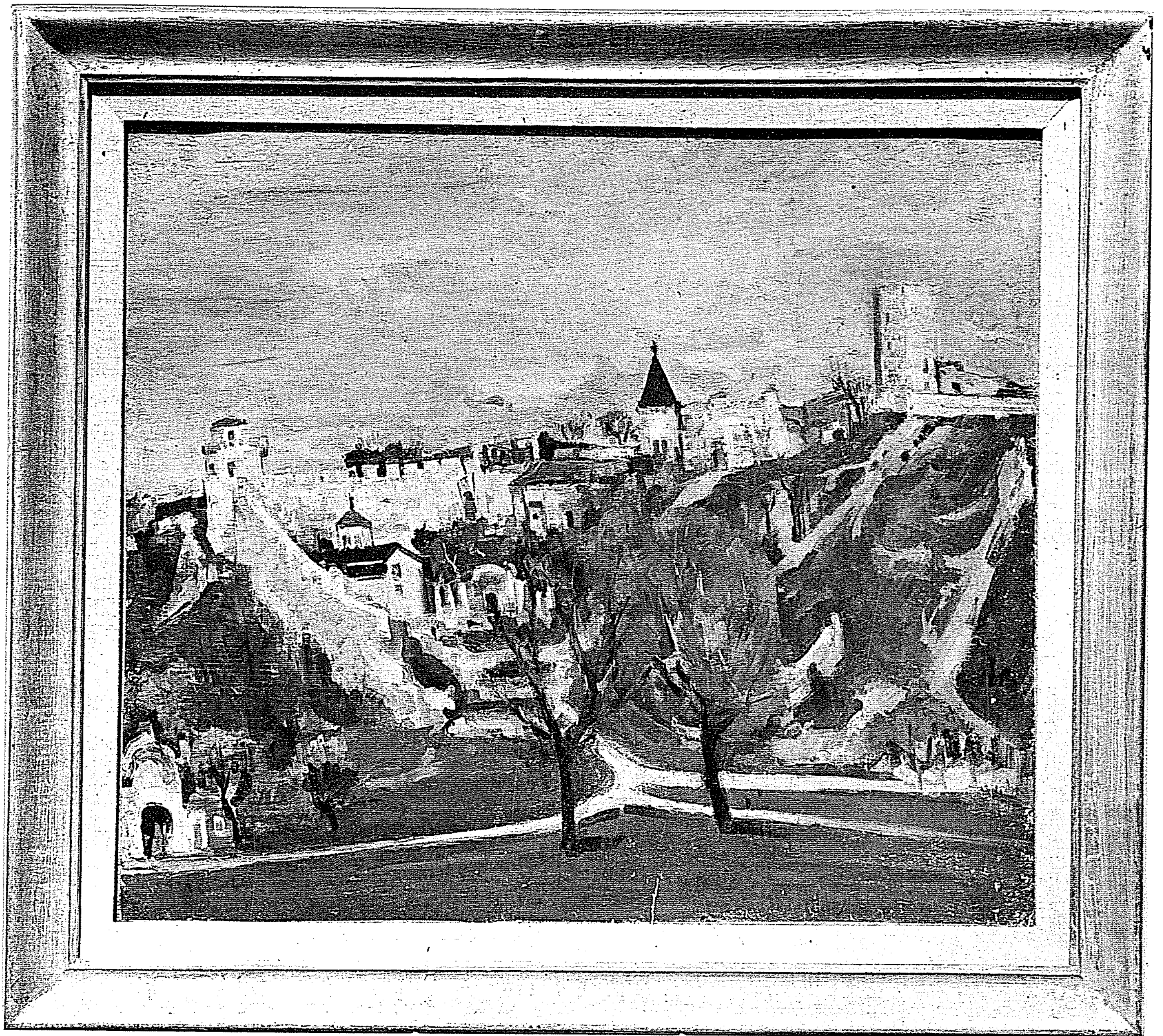

Narodna biblioteka na Kosančićevom vencu, sagrađena u drugoj polovini XIX veka u neoklasičnom stilu. Za potrebe biblioteke preuređena je 1922. g. Zgradu je 6. aprila 1941. g. pogodila zapaljiva bomba i ona je potpuno izgorela sa celokupnim fondom knjiga. (Snimio nepoznati autor, oko 1930. g.)

TRAGOVI PROŠLOSTI

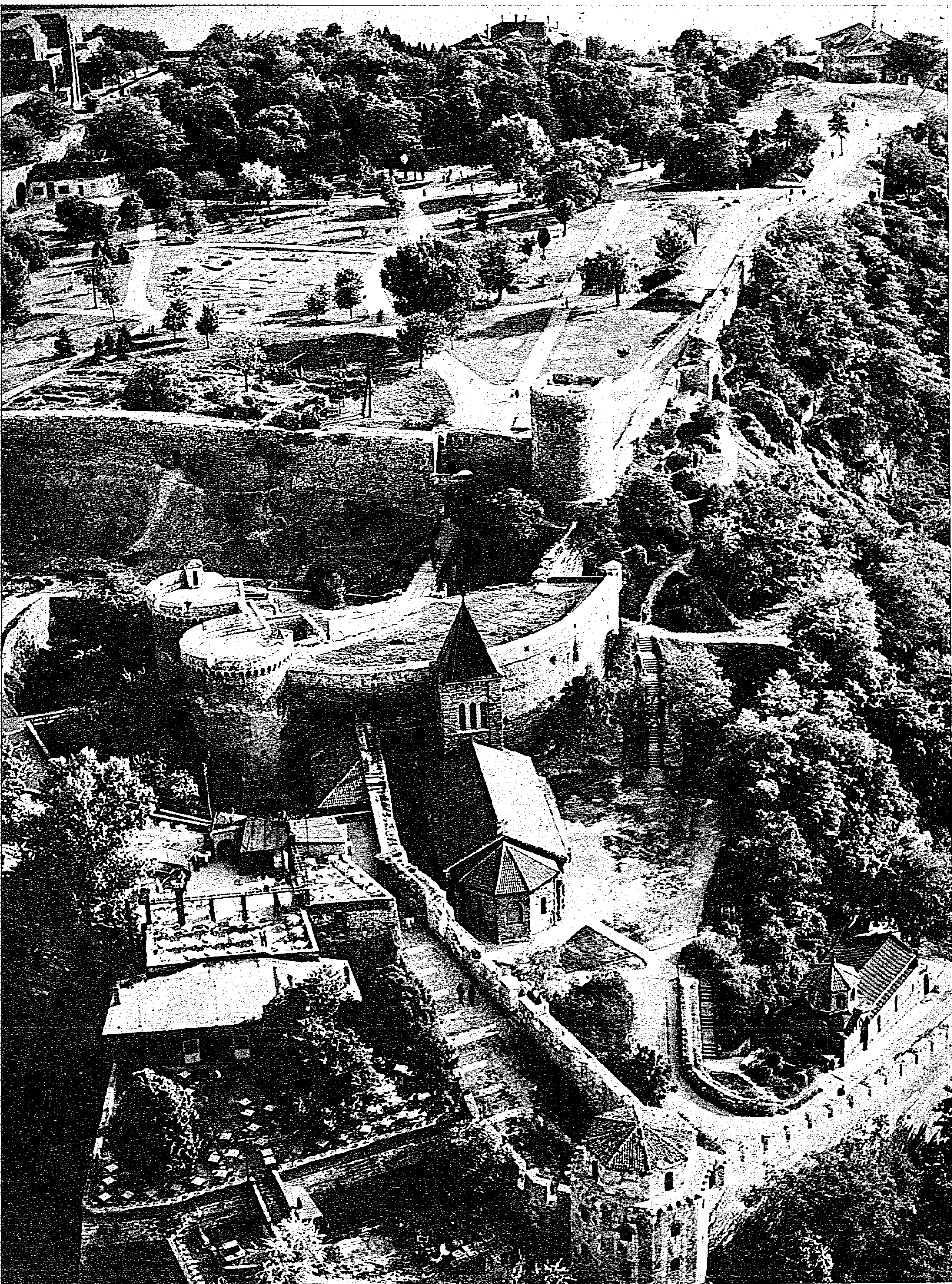
U ovom starom gradu malo je starih građevina. Dve hiljade godina o njega su se borili mnogi narodi. Njegovu tvrđavu i njegova naselja stari osvajači rušili su kamenom đuladi, a moderni varvari avionskim bombama. Za poslednja tri veka Beograd je prosečno svake dvadesete godine napadan, rušen, paljen, zauziman i napuštan. Tim nedaćama istorije odoleli su samo ostaci Kalemegdanske tvrđave, sa zidovima srpskog despota Stevana, turskim kapijama, austrijskim bedemima. Uz njih su se sačuvala još dva-tri spomenika verske arhitekture i nekoliko javnih građevina iz XIX veka. Sve ostalo je prah. Tek ponekad slučaj iznese na svetlo dana polomljeni rimski sarkofag, vrh koplja ili stari mač . . . Sve to zaista nije mnogo, ali je ipak dovoljno da se oseti dah nekadašnjeg Beograda, da se upozna njegova prošlost i još više zavole njegovi sadašnji dani.

Majda Kurnik: Kalemegdan ▶

Strme zidine Kalemegdana — simbol vekovnih borbi koje su se vodile oko Beograda.

Kule i kapije Gornjeg grada. Napred je obnovljena sred-njovekovna crkva Ružica.

Kalemegdan je skoro dve hiljade godina bio vojnički logor. Danas je taj istorijski breg, ispresecan sivim i rumenim tvrđavskim zidovima, prekriven zelenilom trave i drveća, najveći i najlepši park Beograda.

Severoistočna utvrđenja Gornjeg grada, sa Zindan-kapijom i crkvom Ružicom.

Naročitu draž staroj tvrđavi daju utvrđeni ulazi. Jedan od najbolje očuvanih je Zindan-kapija.

Stara crkvica Sv. Petke na Kalemegdanu.

Jedna manja kapija u Donjem gradu, prema Savi.

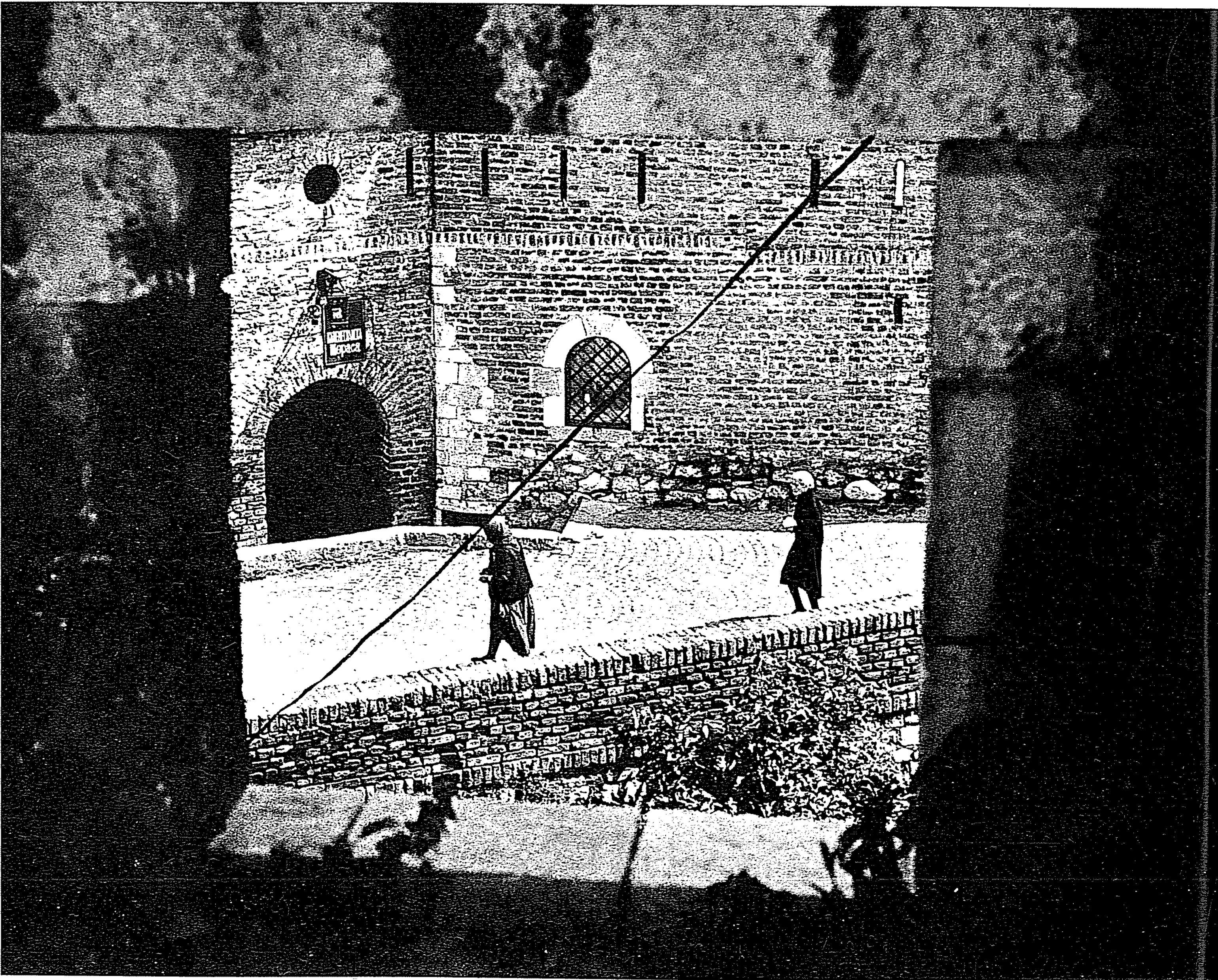
Prijatan kutak među starim zidovima i nišama: česma kod Defterdarove kapije.

Svodovi starih kapija u svetlu i senkama sunčanog dana.

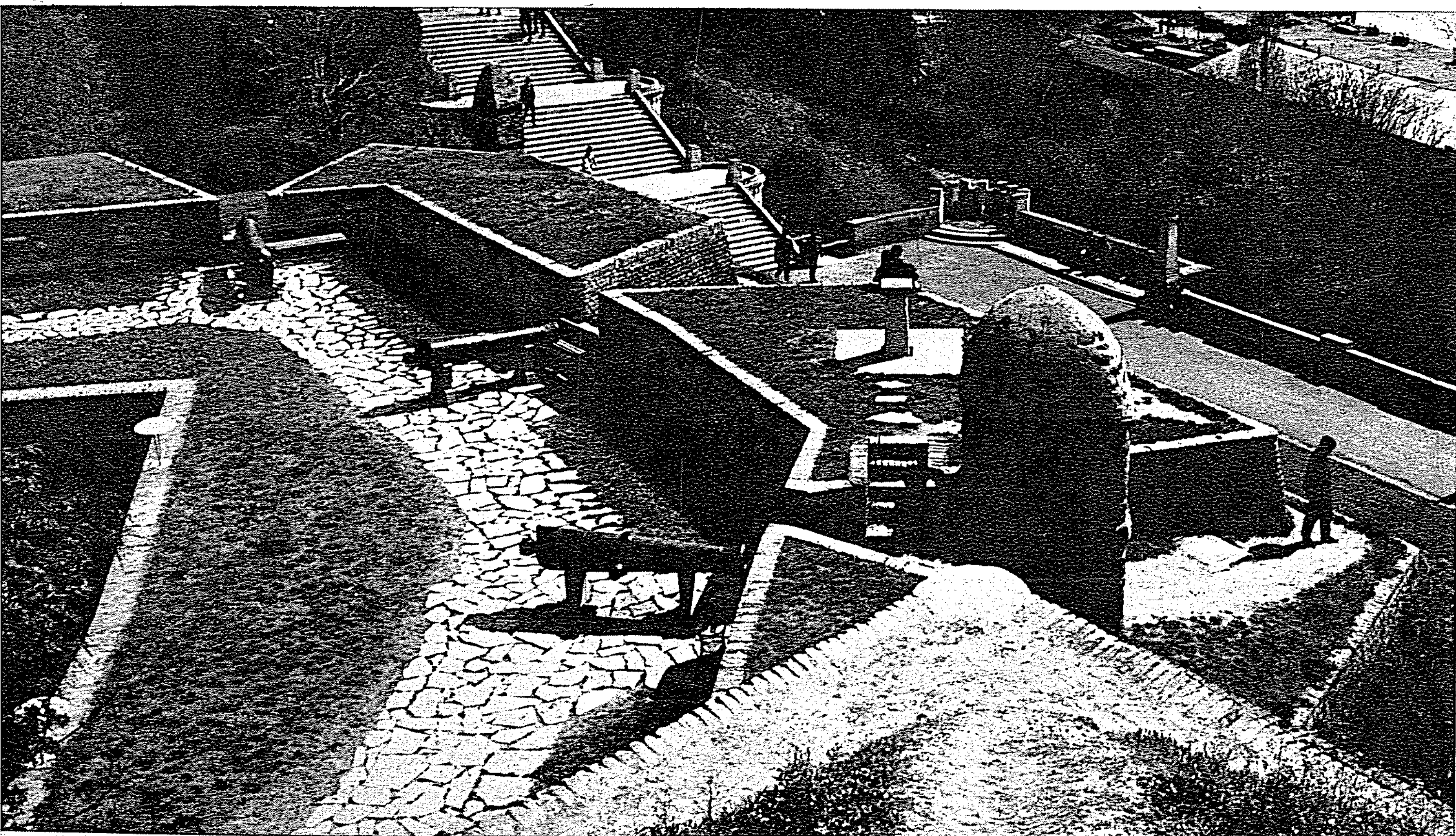

Deo kalemegdanskog Gornjeg grada sa kulom za koju se veruje da potiče iz doba despota Stefana Lazarevića.

Popločani prolazi među gradskim bedemima.

Smiraj dana u staroj tvrđavi.

Kalemegdan je često bivao meta osvajača: teški topovi branili su grad. Sad već odavno miruju na starim bedemima.

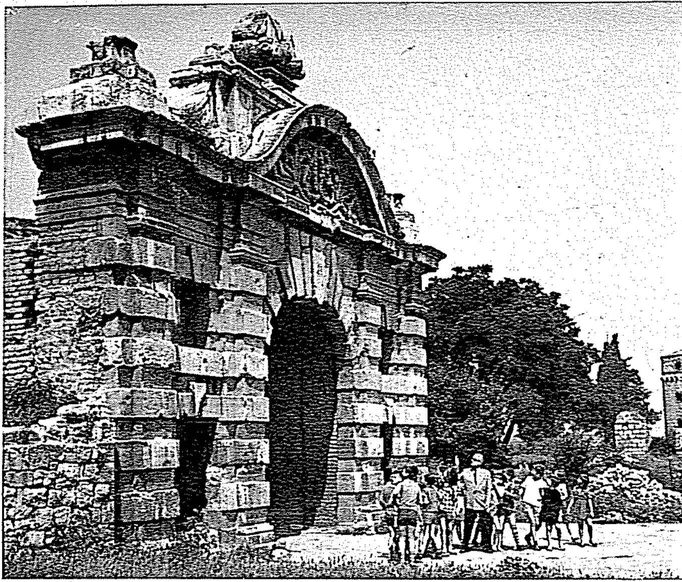
Otkopi, bedemi, kapije i prolazi uvek imaju privlačnosti za posetioce.

Zidovi Gornjeg grada stepenasto se spuštaju u Donji grad. Na vrhu je »Pobednik«, skulptura Ivana Meštrovića.

Kula »Nebojša«, u Donjem gradu, pored Dunava. Podignuta je verovatno u XV veku.

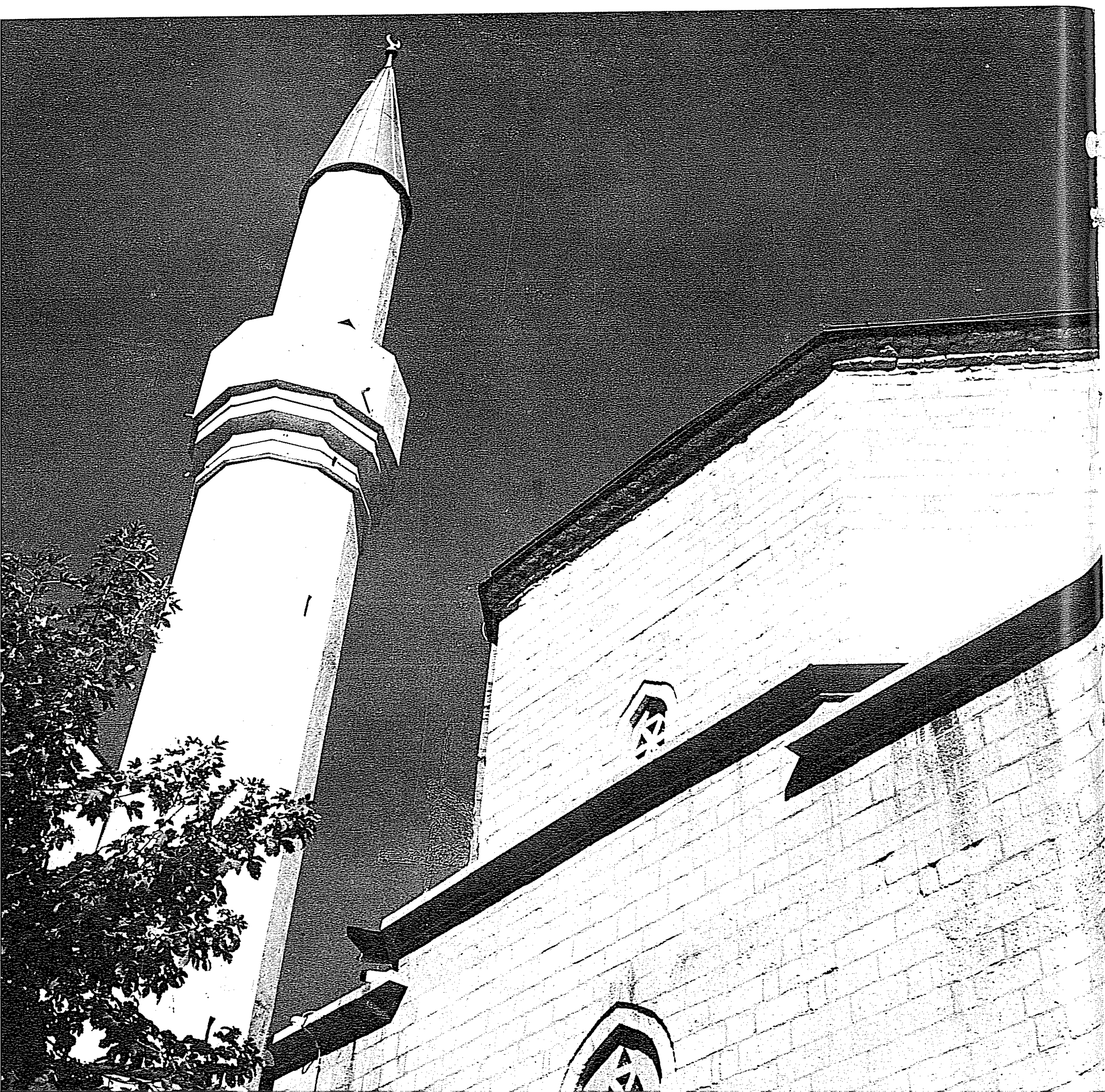
Barokna kapija u Donjem gradu, sagrađena u početku XVIII veka, u doba kraće vladavine Austrijanaca nad Beogradom.

Detalj sa kapije.

Pogled na odbrambene zidove Gornjeg grada.

Od turskog Beograda danas je u Beogradu ostalo malo građevina. Bajrakli-džamija iz XVII veka jedina je džamija u današnjem Beogradu. Nalazi se blizu Kalemegdana, u Gospodar-Jevremovoj ulici.

Tu, u blizini, još je jedno beogradsko tulbe (mauzolej) iz turskog vremena.

Početak XIX veka doneo je Beogradu i Srbiji oslobođenje od Turaka. Prvi srpski ustanak, 1804. godine, doveo je do oslobođenja Beograda, 1806. godine. Iako u neprekidnom strahu od turske sile, koja nije mogla da se pomiri sa gubitkom tako važnog uporišta, u Beogradu je, već prvih godina slobode, počeo intenzivan kulturni i prosvetni rad. Mlado srpsko građanstvo, dojučerašnji seljaci i ratnici, želelo je da od Beograda, grada stare slave srpskog naroda, napravi moderan centar nove države. Polako, sa povremenim malaksavanjima, naročito u trogodišnjoj pauzi između sloma prvog i početka drugog ustanka, išlo se napred. Još duboko vezan za vekovne osvajače, grad je ipak, i u vizuelnom i u duhovnom liku, počeo da prima novija obeležja.

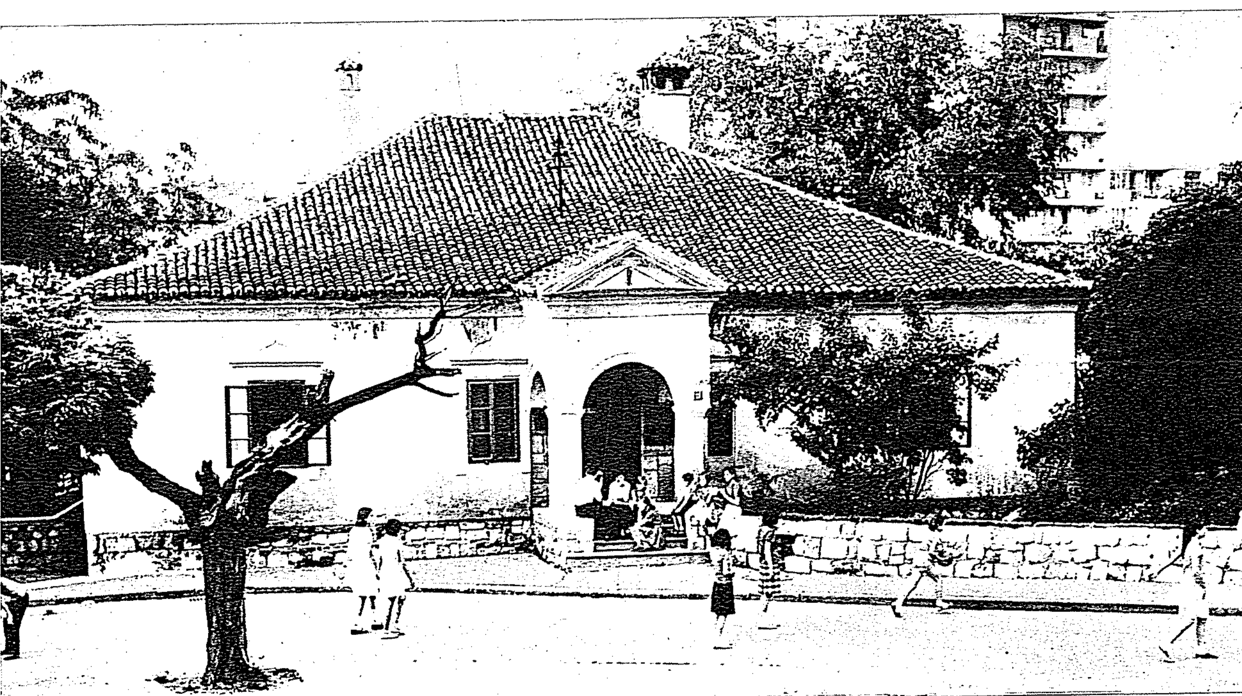
Dve godine posle oslobođenja Beograda od Turaka, 1808. godine, u ovoj zgradi je osnovana prva srpska Velika škola. Ona je, u stvari, pružala nešto veći stepen od osnovnog obrazovanja, ali je za tadašnju Srbiju to bilo od ogromne koristi. Osnivač škole bio je Dositej Obradović (1742—1811), prosvetitelj i prvi srpski ministar prosvete. Danas se u toj zgradi nalazi Vukov i Dositejev muzej.

Spomenik Vuku Karadžiću, reformatoru našeg jezika, u parku kod tehničkih fakulteta. Spomenik je radio vajar Đorđe Jovanović.

Spomenik Dositeju Obradoviću, u Studentskom parku, nedaleko od njegove Velike škole. Na spomeniku su urezane reči: »Iduć' uči, u vekove gledaj«.

Jedno staro zdanje, podignuto početkom XIX veka: Manakova kuća, u kojoj je danas smeštena manja etnografska zbirka. Zgrada je sastajalište ljubitelja starog Beograda (gore).

U ovoj zgradi, podignutoj 1836. godine, danas je smešten Muzej pozorišne umetnosti (dole).

Kafana »?« sagrađena je oko 1820. Kao i još neke pomenute zgrade, pravi je primer u Beogradu gotovo iščezle balkanske arhitekture.

◀ *Godine 1831. knez Miloš je, u blizini Kalemegdana, sazidao dvor za svoju ženu i decu. (Bojeći se Turaka, koji su još bili nominalni gospodari Srbije i držali Gornji grad, dvor za sebe sagradio je u Topčideru, desetak kilometara daleko od Kalemegdana.) Ovaj dvor, nazvan Konak kneginje Ljubice, prvi je kneževski dvor u obnovljenoj Srbiji. Pored istočnjačkih karakteristika, na njemu se već ogleda i uticaj evropskih graditeljskih shvatanja.*

Pored svog konaka u Topčideru, Knez Miloš je podigao i lepu malu crkvu, takođe početkom tridesetih godina XIX veka.

Kuća porodice Karamata, u Zemunu, potiče iz druge polovine XVIII veka. Bila je sedište mnogih vojnih, političkih i crkvenih ličnosti iz prošlosti Beograda i Vojvodine.

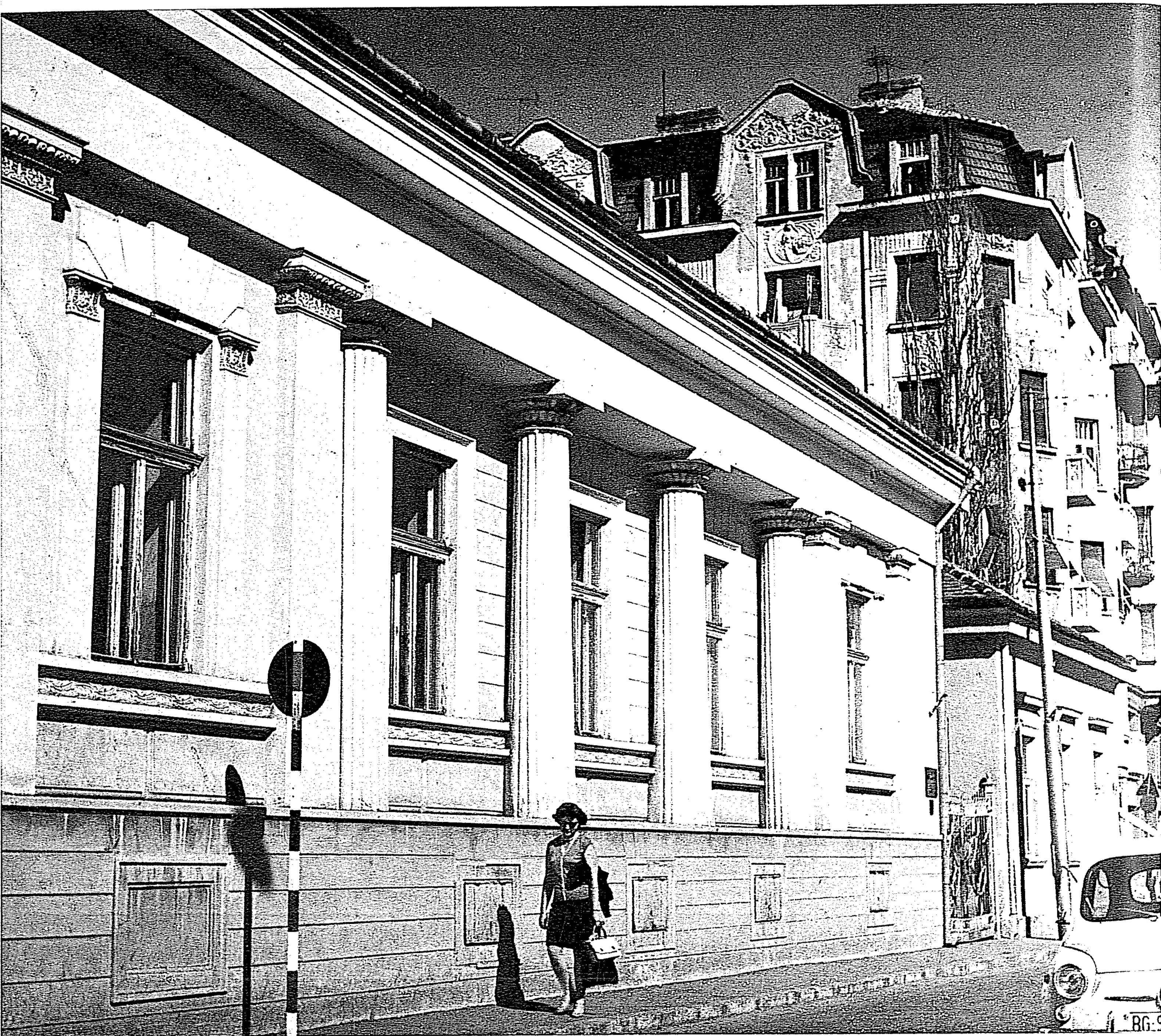

Stari Zemun bio je nekad najbliža evropska varoš turskom i istočnjačkom Beogradu. Dva bliska grada — dva daleka sveta. Danas je Zemun sastavni deo Beograda. Sačuvao je još veliki broj starih ulica, građevina...

Ulice starog Zemuna još čuvaju nizove prizemnih zgrada, nadvišene baroknim crkvenim tornjevima, kao i većina drugih većih starih gradova Vojvodine.

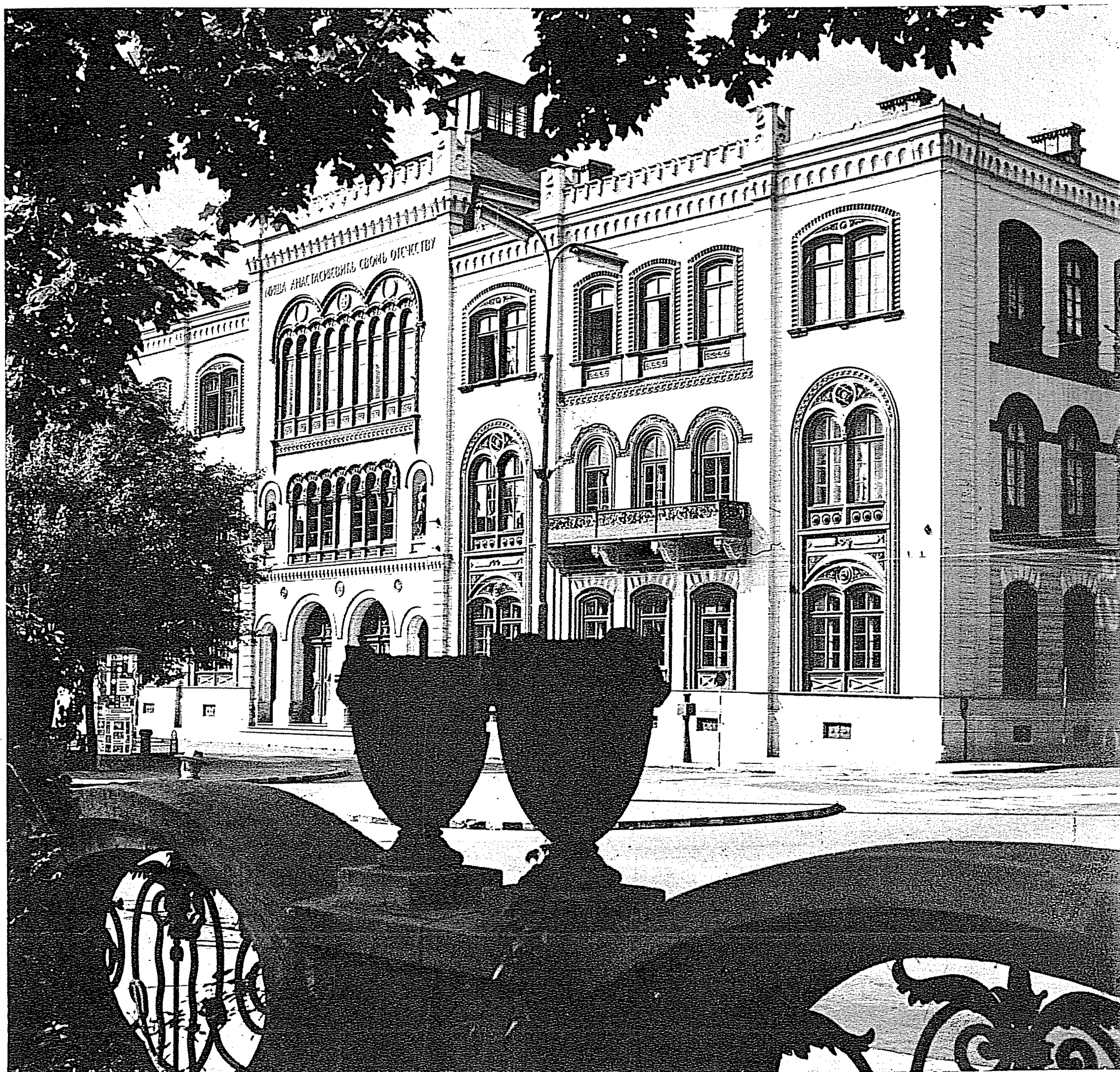
Jedna od najstarijih beogradskih srednjih škola, nekadašnja zgrada Realke, podignuta 1836. godine. Evropska arhitektura ulazi u turski Beograd.

Voznesenska crkva, sagrađena 1836. godine, ima ponešto od elemenata srednjovekovne srpske crkvene arhitekture.

Zgrada starog Beogradskog univerziteta. Podigao ju je 1863. godine »Kapetan Miša Anastasijević svome otečestvu«, kako stoji napisano na njenoj glavnoj fasadi. U ovoj zgradi, prvom srpskom univerzitetu, školovala se skoro sva inteligencija Srbije XIX veka. Arhitekt zgrade bio je Jan Nevola, poreklom Čeh. Ova građevina, koja donekle podseća na venecijanske palate, i sad je ukras užeg centra Beograda.

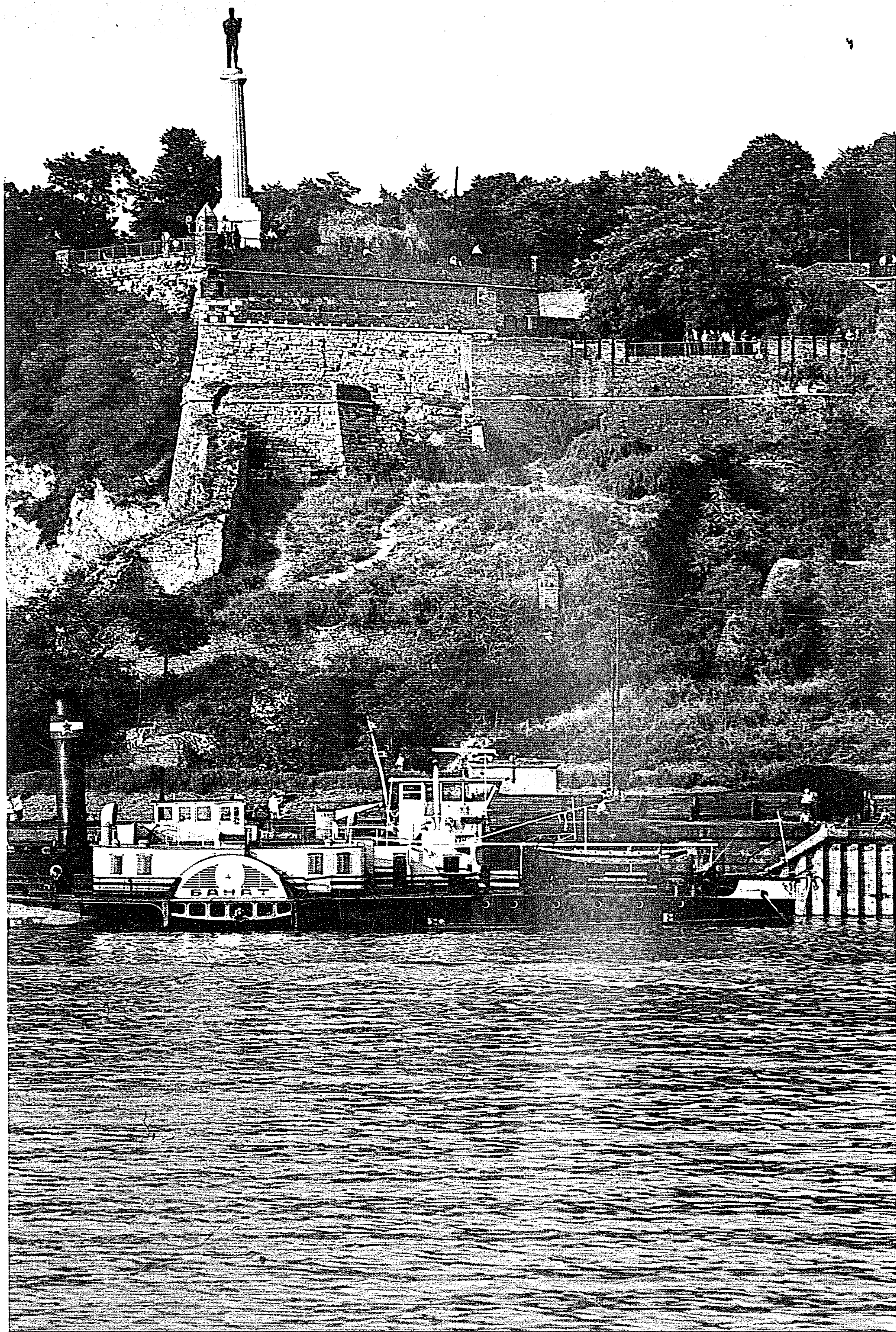

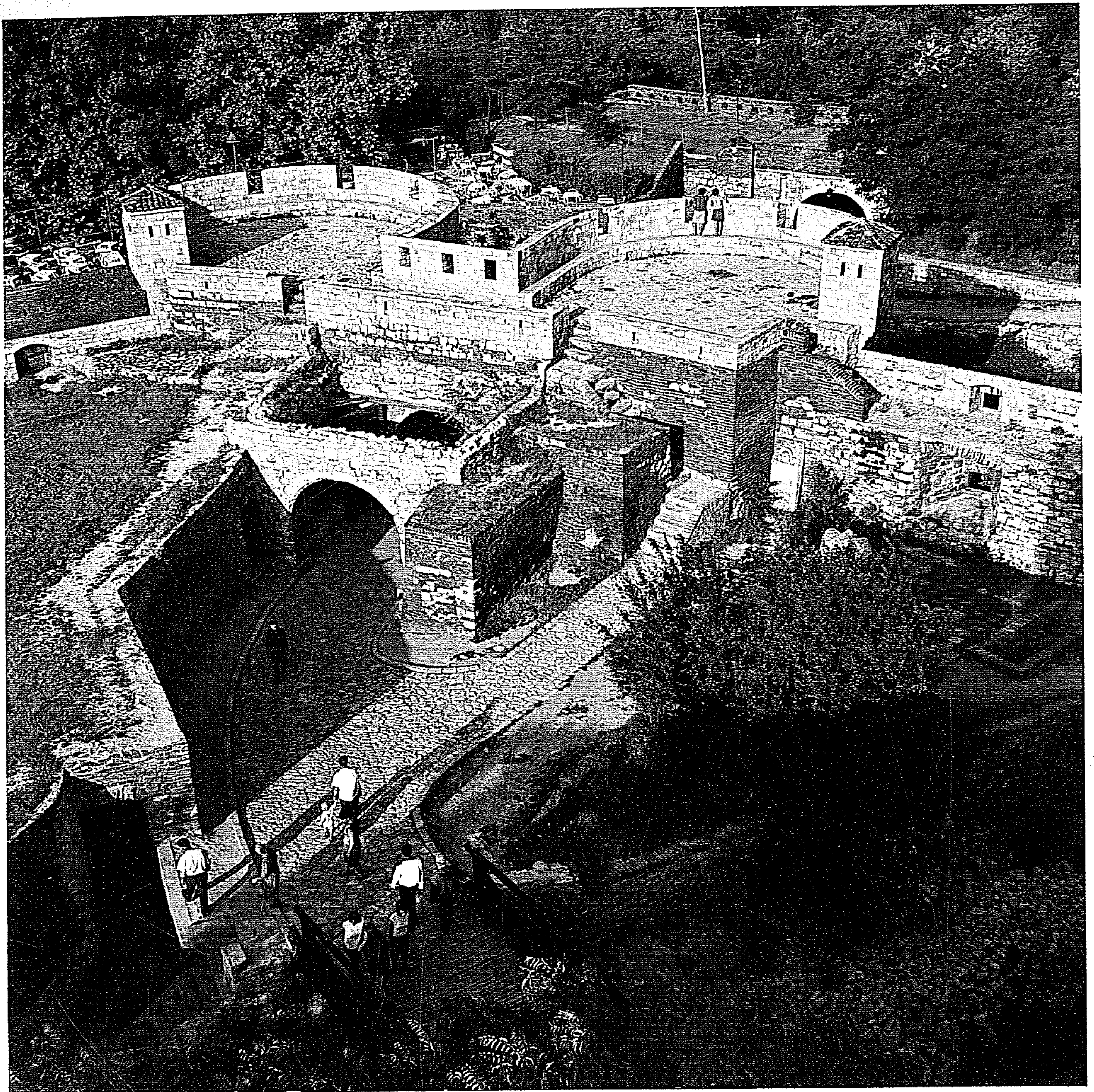
Kapija na ulazu u Studentski park, pred Kapetan-Mišinim zdanjem.

Spomenik u Dobračinoj ulici, na mestu nekadašnje turske Čukur-česme. Izrađen je u spomen dečaka poginulog na ovom mestu 6. juna 1862. godine. Dečaka su ubili turski vojnici, što je, posle nastalog revolta Beograđana, bio povod za konačno i potpuno oslobođenje Beograda 1867. godine.

Više od hiljadu godina uzdižu se iznad reke Save zidine beogradske tvrđave. ▶

БАНАТ

Kapije i bastioni tvrđave, mada dosta restaurisani, i danas su, u pojedinim delovima, sačuvali srednjovekovni izgled.

Pred ulazom u Rimski bunar. To je, verovatno, najstariji sačuvani objekat na Kalemegdanu koji je sve do najnovijih vremena služio vojnim posadama tvrđave.

Dve obnovljene srednjovekovne crkve na Kalemegdanu: crkva Ružica i crkva Sv. Petke.

Iz kalemegdanskog parka: Ribar, skulptura Simeona Roksandića.

Graditeljska dela s početka XIX veka: Konak kneginje Ljubice.

Topčiderska česma, iz 1860. godine. Nekad se nalazila na Terazijama, pa je, uoči prvog svetskog rata, preneta na sadašnje mesto.

Saborna crkva.

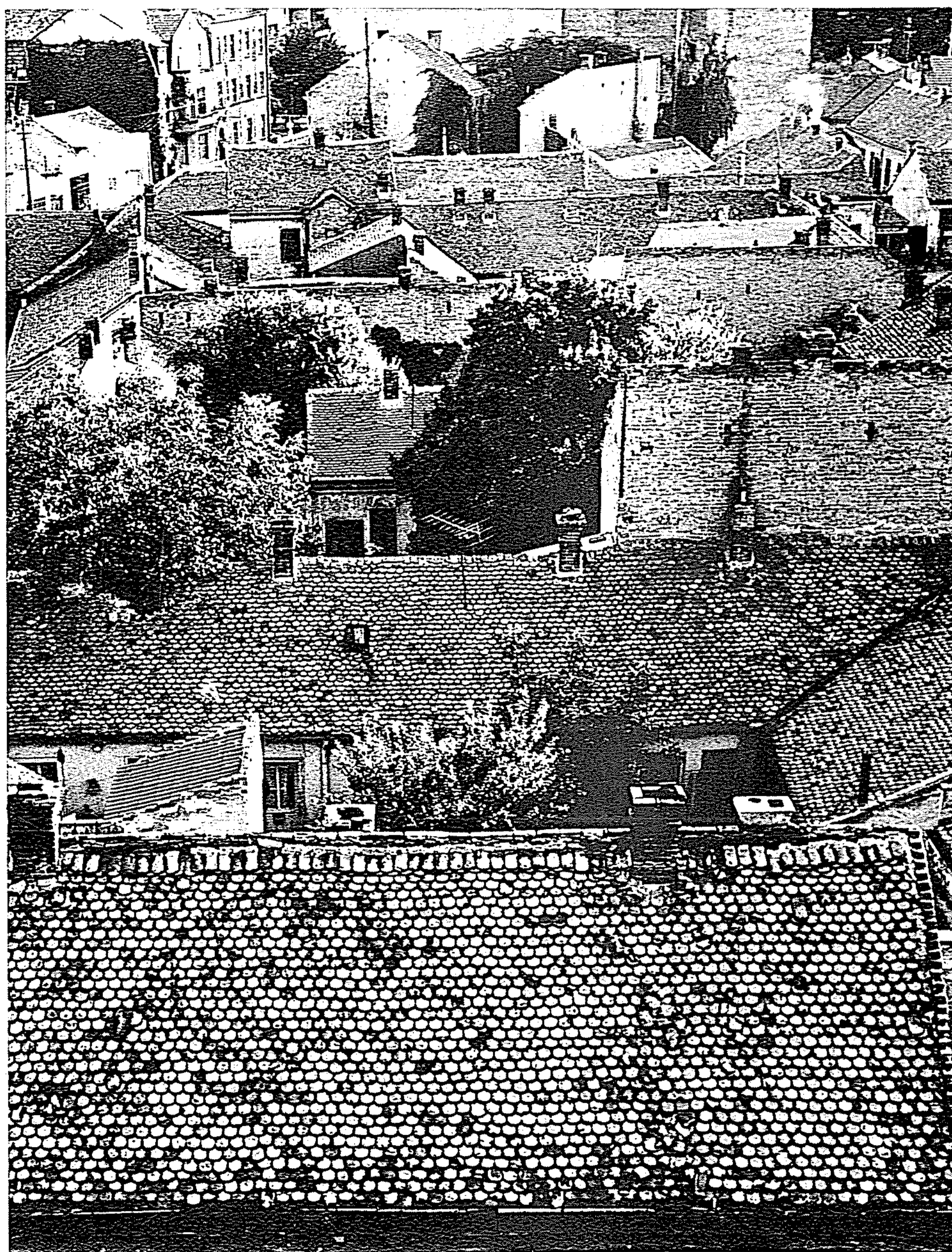
U Konaku iz 1830. godine danas je smešten Istorijski muzej, posvećen prvom srpskom ustanku.

Slikovito, žuto i crveno obojeno staro Kapetan-Mišino zdanje, i danas je jedna od najlepših građevina Beograda.

Amam u blizini Ulice kneza Miloša.

Prošlost Beograda ne obeležavaju samo kalemegdanske zidine, stare građevine znamenite zbog svoje arhitekture ili događaja čiji su svedoci, niti spomenici podignuti zaslužnim ljudima prošlosti. U mnogim delovima Beograda još živi jedan tihi, skromni i prisni prizemni grad, sa ulicama popločanim starom kaldrmom, kućama pokrivenim ćeramidom, niskim prozorima kroz koje proviruje cveće. Taj grad sve više nestaje, povlačeći se pred zakonima novog vremena, koje ima malo obzira prema starom. Na mestu mnogih starih ulica i kvartova izrasle su moderne građevine, ulice, parkovi, često sa više svetla, prostora, ali često i sa manje duše i srdačnosti. No, dovoljno je već sazrela svest da je potrebno sačuvati i poneki kutak takvog Beograda. Kosančićev venac, u blizini Kalemegdana, nadnesen nad Savu, pa Skadarska ulica, nisu osuđeni na nestanak. Zaljubljenici u Beograd žele da od njih stvore toplo srce grada. Neke druge ulice i zgrade neminovno će morati da iščeznu ispred naših očiju, no dotle još će privlačiti naše radoznale oči i često izazivati setna osećanja.

Krovovi, starinski krovovi, prekriveni sitnim mozaikom ćeramide. Pod njihovim strehama laste još imaju mesta za svoja gnezda...

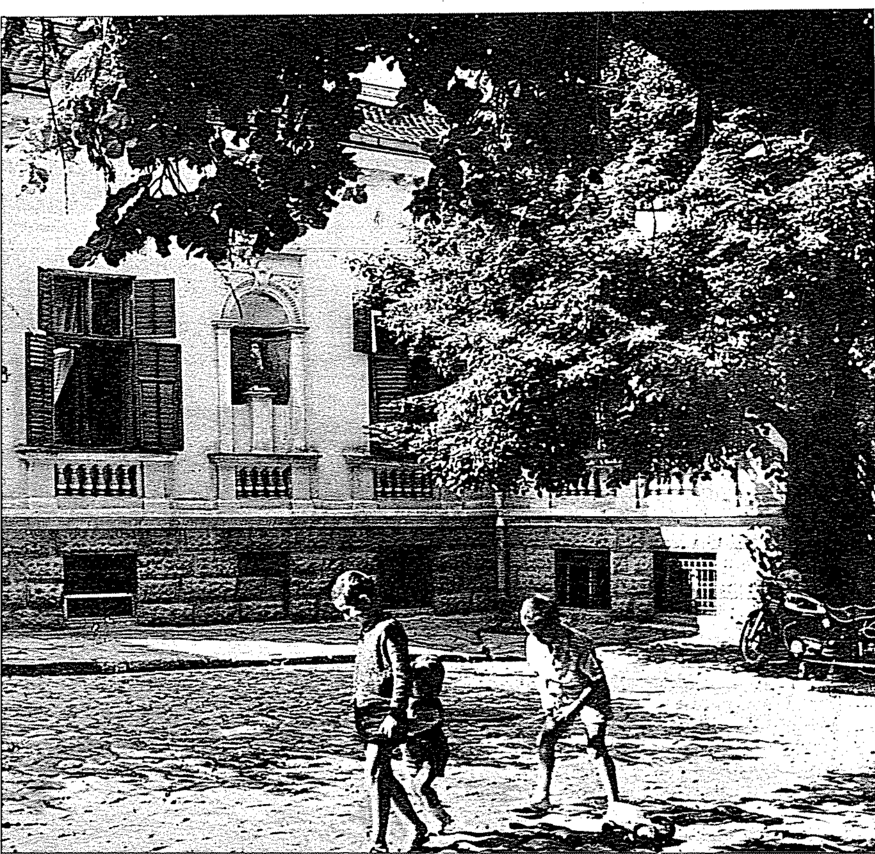

Stare zidove često prati čudna usamljenost. Čovek na prozoru, plakati na trošnom malteru, klupa. Tu vreme sporo prolazi, kao život sa malim radostima i malim događajima . . .

I to je Beograd: niske kuće, trošni krovovi, sa malim dvorištem u sredini. Tu komšije još žive kao jedna porodica.

Ovo je Kosančićev venac. Tu je krivudava Zadarska ulica, zgrada bivše štamparije u kojoj sad stanuju slikari, mesto nekadašnje, izgorele u ovom ratu, Narodne biblioteke, stari turski pločnik... Kad, uskoro, bude restaurisana, sa prodavnicama, malim suterenskim kafanama, ateljeima, žuborom vode — biće to mali beogradski Monmartr.

▲ Tu su se rodili, dobro zapamtili to kamenje na ulici, u soklovima zgrada, u pragovima. Još malo pa će iz ove tišine otići ◀ u bučni svet.

Iako slaba, neka stara uporišta još se drže. Ali eto, nad njima se, kao čarobna, dižu svetla zdanja koja streme nebu.

Jedno doba, drugo doba, treće doba — kao stepenice vremena. Ipak su, ovde, lepši i širi vidici sa visine novih građevina.

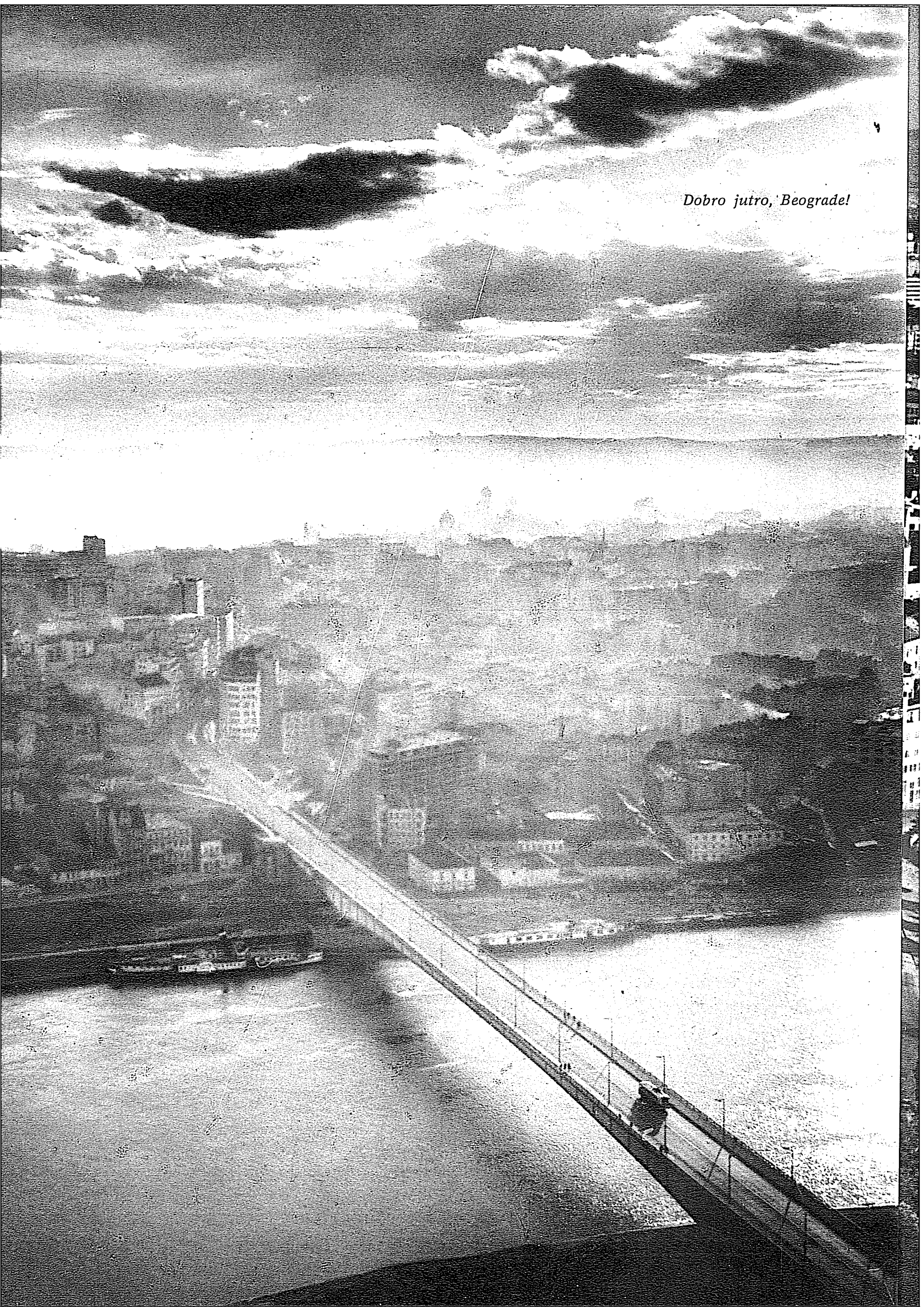
NOVI VIDICI

Početkom ovoga veka Beograd je naglo počeo da se transformiše u moderni grad. Prvi svetski rat presekao je taj razvoj, porušivši u znatnoj meri i ono što je već bilo ostvareno. Novi građevinski polet nastao je posle 1918. godine, da bi, na nekoliko godina pred drugi svetski rat, primio vid najburnijeg razvitka. Tada se gradilo mnogo, ali stihijno. Drugi svetski rat označava najteže stranice u istoriji Beograda: fašističko bombardovanje u aprilu 1941. godine i savezničko u toku 1944. potpuno su razorili ili učinili neupotrebljivim jednu trećinu beogradskih građevina. Posle oslobođenja, Beograd je ponovo postao veliko gradilište, na obe strane Save. On se danas izgrađuje po savremenim arhitektonskim i urbanističkim planovima.

Beograd smelo izlazi iz haotičnog okvira prošlosti. Smešten na jednom izvanredno povoljnom terenu, polegao delom po bregovitom šumadijskom pejsažu a delom po sremskoj ravnici, on iz dana u dan razvija svoj lepi i jasni profil velikog grada.

Peđa Milosavljević: Košava ▶

К О Ш А В А

Dobro jutro, Beograde!

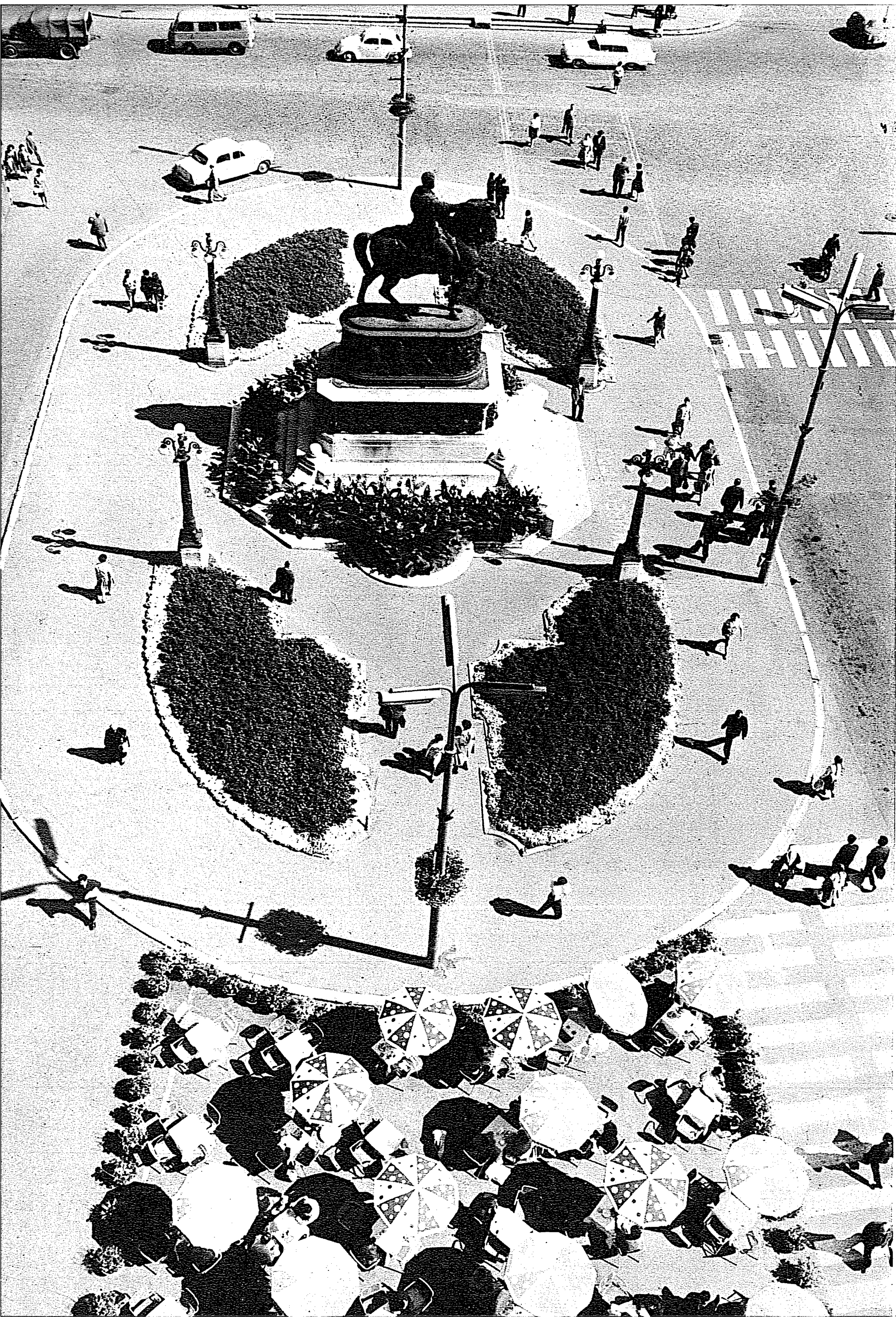

Trg Republike, nekada zbijen oko spomenika knezu Mihailu, bombardovanjem razoren u toku drugog svetskog rata, proširen je u prostrano raskršće kojim dominiraju nekolike velike palate, među kojima su i Narodni muzej i palata »Istra«.

Od starog Kalemegdana, moderni Beograd pruža se lepezasto, kilometrima, na istok i na jug, po zatalasanom tlu naizmeničnih beogradskih bregova i dolina — Terazija, Dorćola, Palilule, Karaburme, Zvezdare, Vračara, Voždovca, Dušanovca, Banovog Brda, Bulbuldera,
◀ *Dedinja, Topčiderskog brda, Čukarice . . .*

Zimski dan na Trgu Republike. ▶

Spomenik knezu Mihailu, na Trgu Republike. Delo je italijanskog vajara Enrika Paci. Tokom letnjih dana spomenik okružuju šaroliki suncobrani.

Noćni snimak Trga Republike, sa spomenikom knezu Mihailu.

Trg Republike — pogled sa Doma armije, noću. Svetle linije noćnog Beograda.

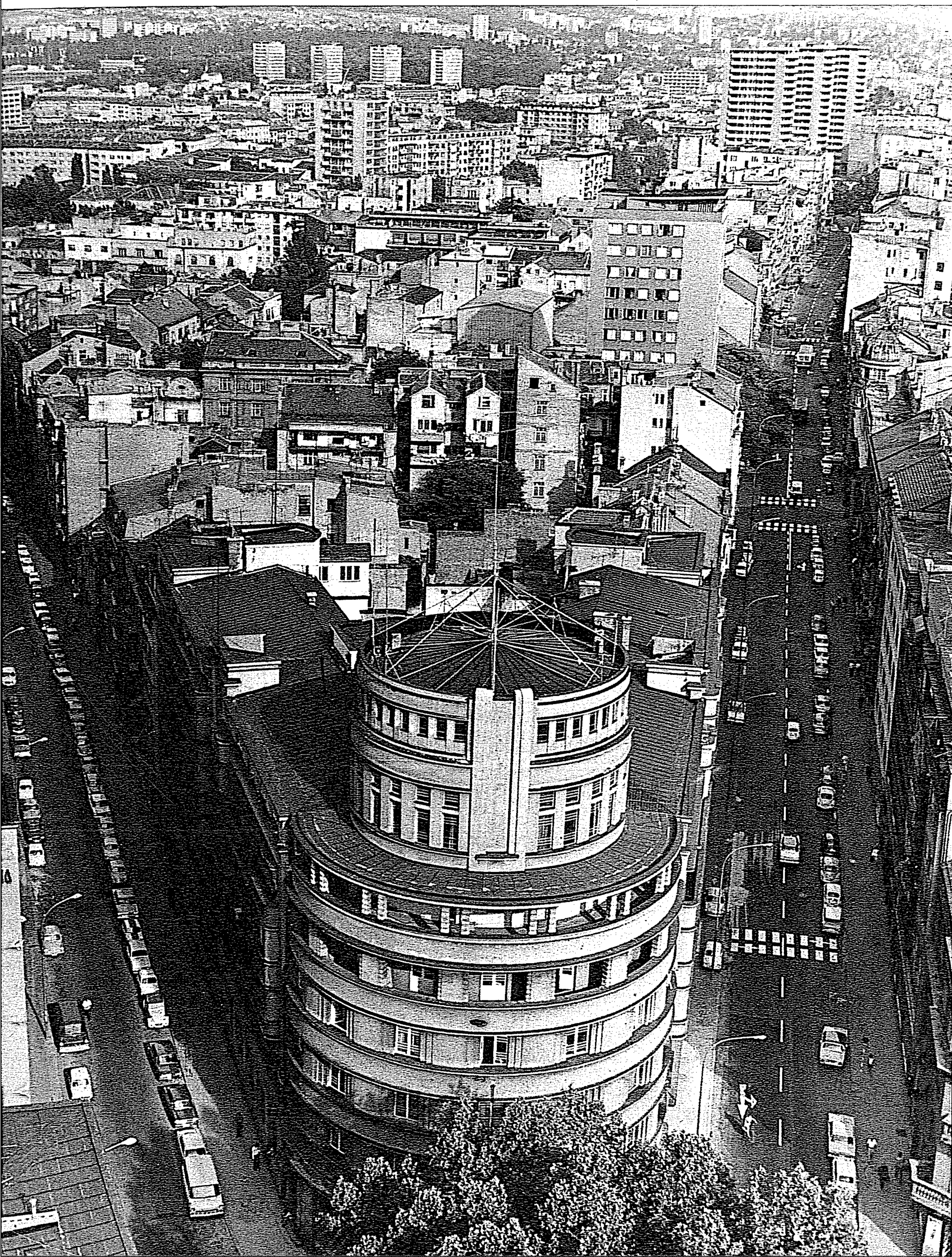

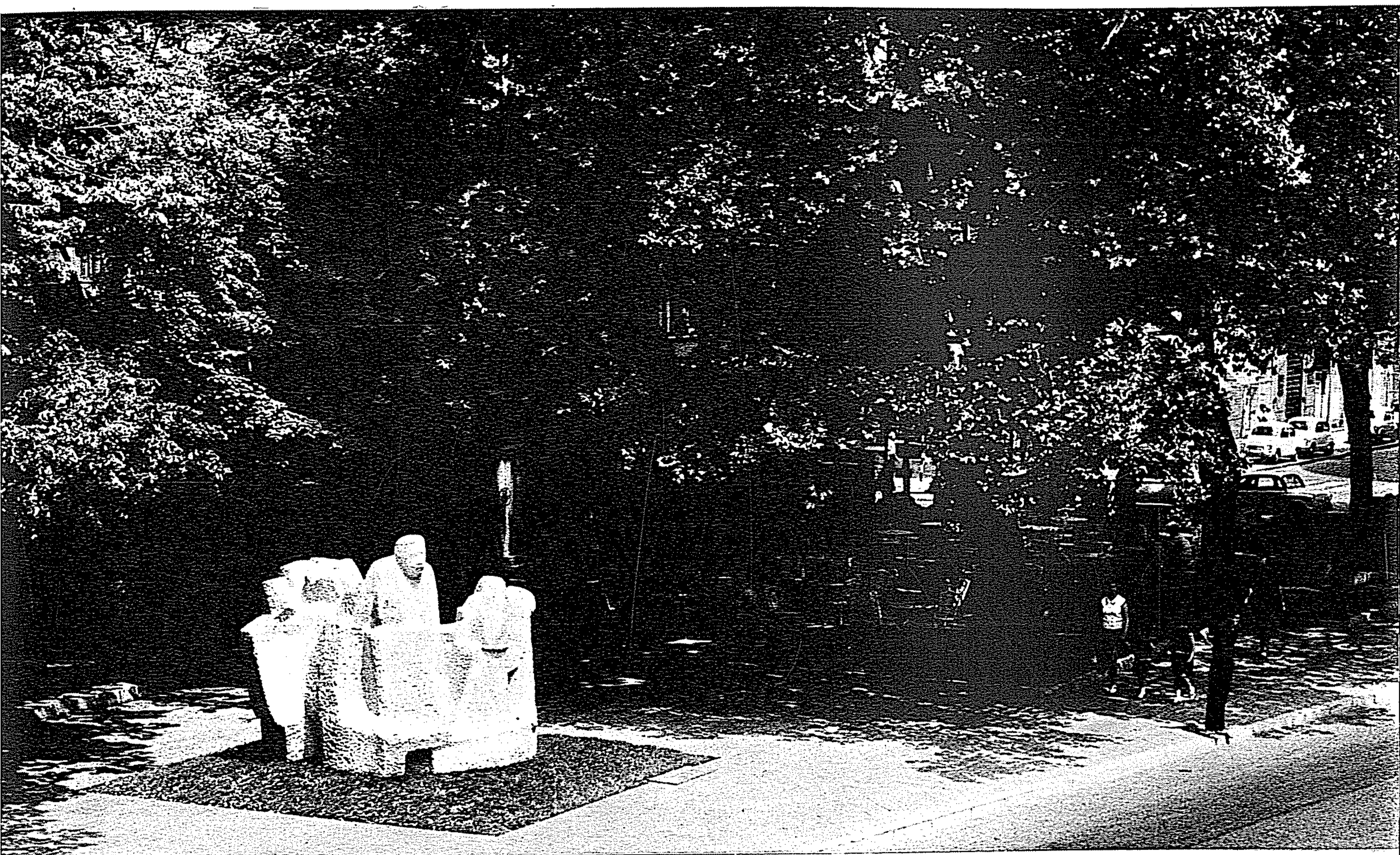
Dom omladine Beograda. Zajedno sa novom zgradom »Politike«, palatom »Albanija« i zgradom »Borbe«, predstavlja jednu od najviših, vitkih i elegantnih građevina užeg beogradskog centra.

Ulica Moše Pijade. Sa probijanjem terazijskog tunela, veliki deo saobraćaja naći će izlaz ovde, na raskršću ulica Moše Pijade i Nušićeve.

Jedna od zgrada Radio-televizije Beograd. U pozadini je Palilula, stara gradska četvrt koju sve više osvajaju savremene građevine. Desno: Ulica Lole Ribara, levo Hilandarska.

Detalj ispred zgrade »Politike«, sa novim spomenikom Moši Pijade, koji je izradio vajar Branko Ružić.

U užem centru grada nalazi se nekoliko značajnih univerzitetskih zgrada. Na fotografiji je deo Studentskog parka, sa Kapetan-Mišinim zdanjem, u kome se nalazi Filozofski fakultet, a pored njega je zgrada Filološkog fakulteta.

Zgrada Srpske akademije nauka i umetnosti.

Niz beogradskih građevina nastao je između dva svetska rata. Nemirnom linijom fasada, kupolama, a ponekad i kitnjastom dekoracijom — one daju slikovit izgled starom delu grada. Raskršće ulica Vuka Karadžića i Knez-Mihailove.

Zmaj-Jovina i Knez-Mihailova ulica.

Grad je još pun kontrasta — uskih ulica i širokih bulevara, prizemnica i dvadesetospratnih građevina. Beograd bez prestanka kleše svoju fizionomiju velikog privlačnog grada.

Panorama Beograda. Okosnica je dugački Bulevar Revolucije, koji ide po grebenu bregovitog terena, koji se spušta sa južnih šumadijskih visova sve do ušća Save u Dunav.

Pogled na Terazije iz Knez-Mihailove ulice. Ovo je poslovni, trgovački centar Beograda.

Terazijski plato završava se palatom »Albanija«. Pored spomenika »Pobedniku« na Kalemegdanu, »Albanija«, sazidana uoči drugog svetskog rata, jedan je od simbola Beograda, zbog svoje jednostavne, ali ipak karakteristične siluete.

◀ *Terazije pod snegom. Napred je terazijski park, na padini prema donjem delu grada. Desno se vidi hotel »Moskva«, sazidan 1906. godine, koji još uvek, zbog slikovitosti svoje arhitekture, predstavlja atrakciju beogradskog centra.*

Terazije, sa nizom visokih građevina. Na slici se vide i ulazi za novopodignute pešačke prolaze.

Novije građevine u blizini Terazija, u Brankovoj ulici, dočekuju posetioce Beograda odmah po prelasku Savskog mosta.

Detalj pešačkog prolaza u Brankovoj ulici, kod pijace Zeleni venac. Zbog sve jačeg automobilskog saobraćaja, potreba za takvim prolazima sve je veća, pa se oni izgrađuju u Beogradu u sve većem broju.

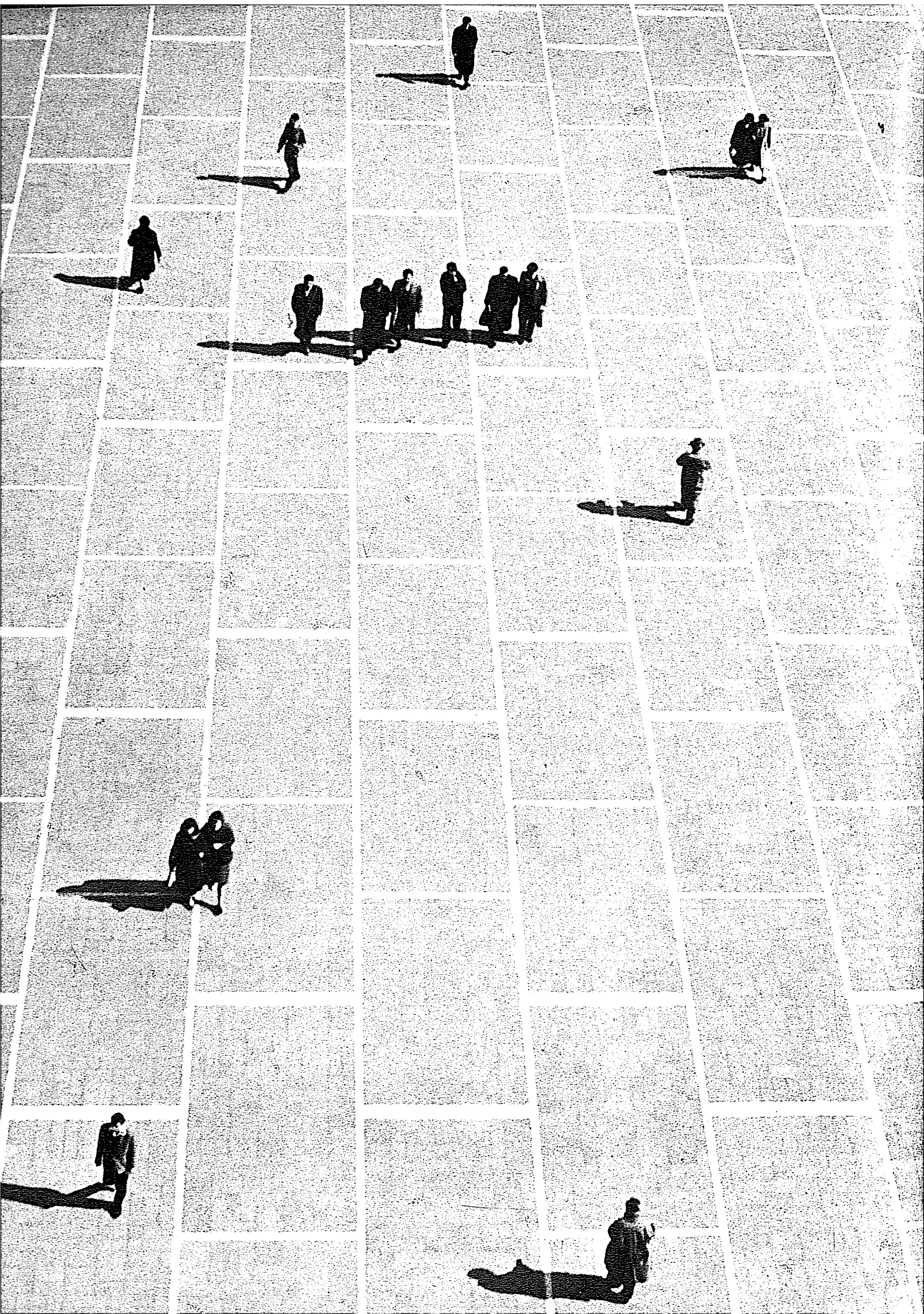

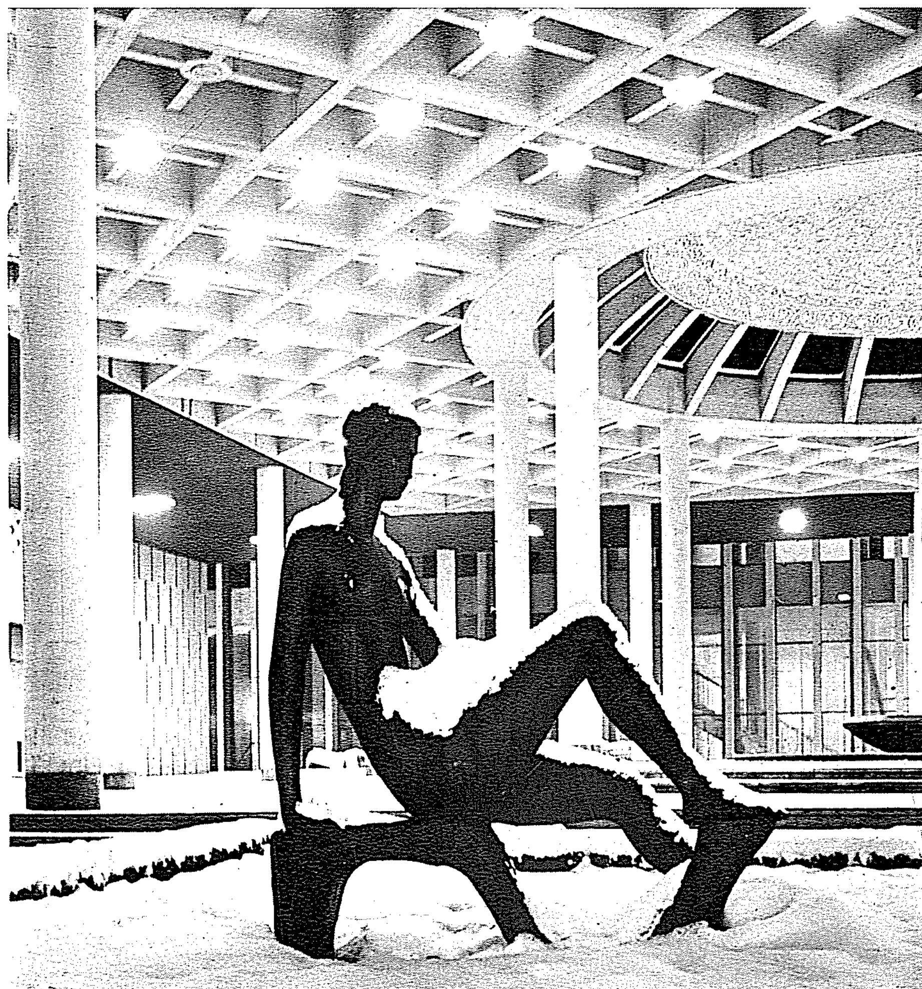

Pogled iz aviona na Trg Marksa i Engelsa i zgrade Savezne skupštine i Glavne pošte. U pozadini se vide crkva Sv. Marka i padine Zvezdare.

Zgrada Savezne skupštine, sa gusto naseljenim četvrtima u svome zaleđu.

Fragmenti novih trgova i nove arhitekture: linije prostranog pločnika na Trgu Marksa i Engelsa. Da li oči varaju: hoće li se ljudi izgubiti u hladnoći kamena i betona?

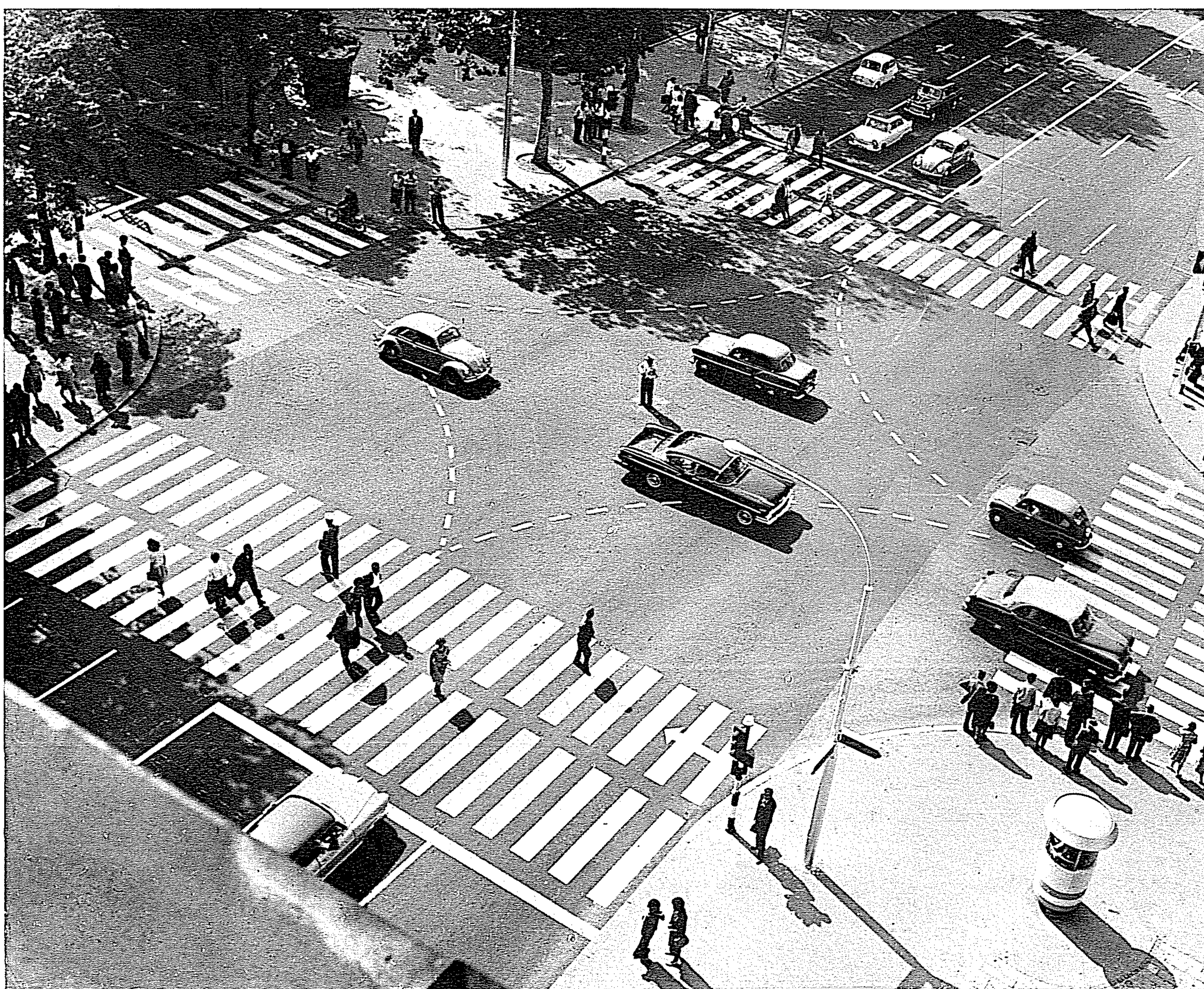
Deo savremenih Terazija: skulptura devojke u Bezistanu.

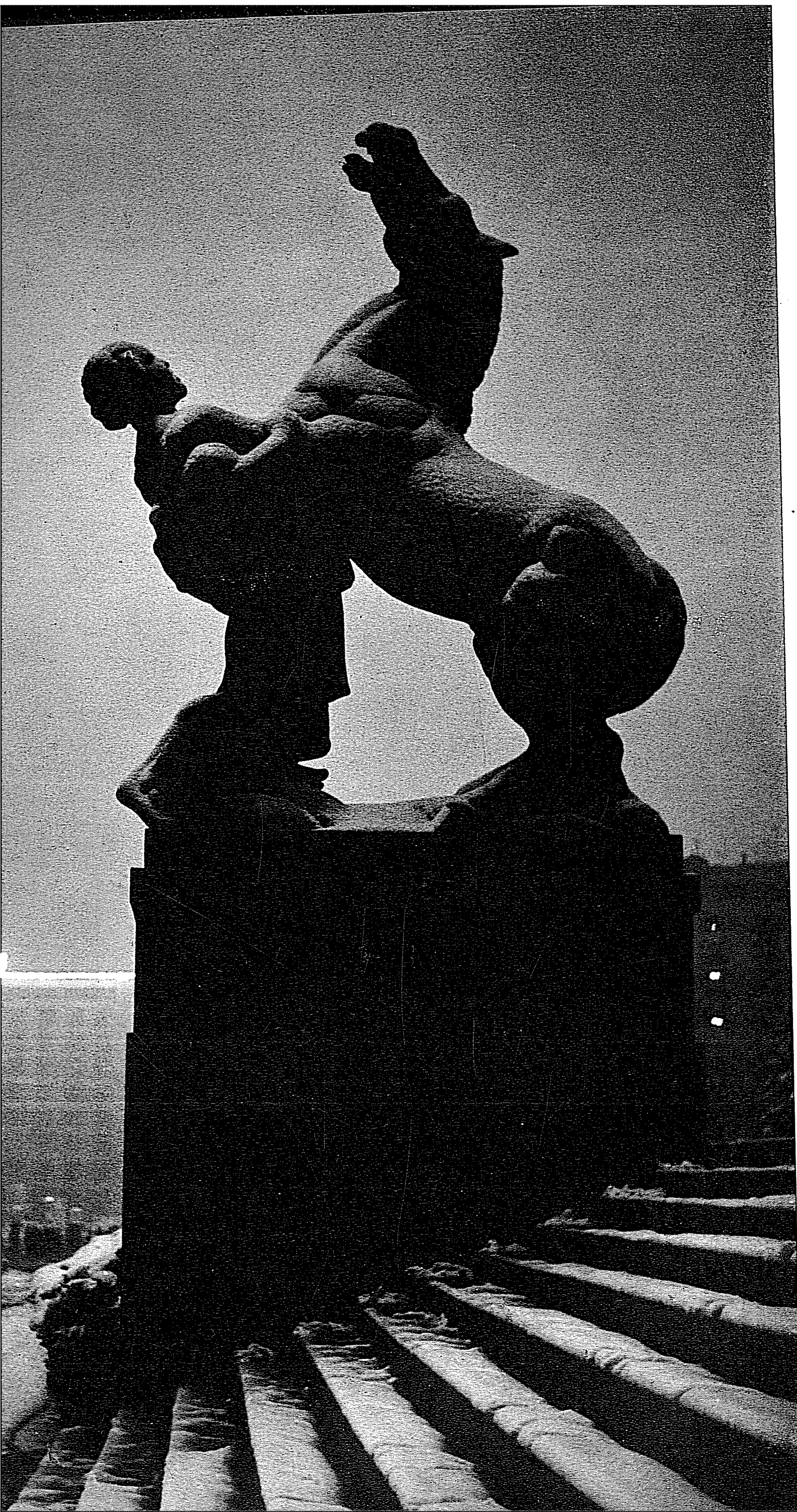
Ne, eto tu je, u blizini, na ivici bazena sa vodoskokom, zgodno mesto za prijateljski razgovor.

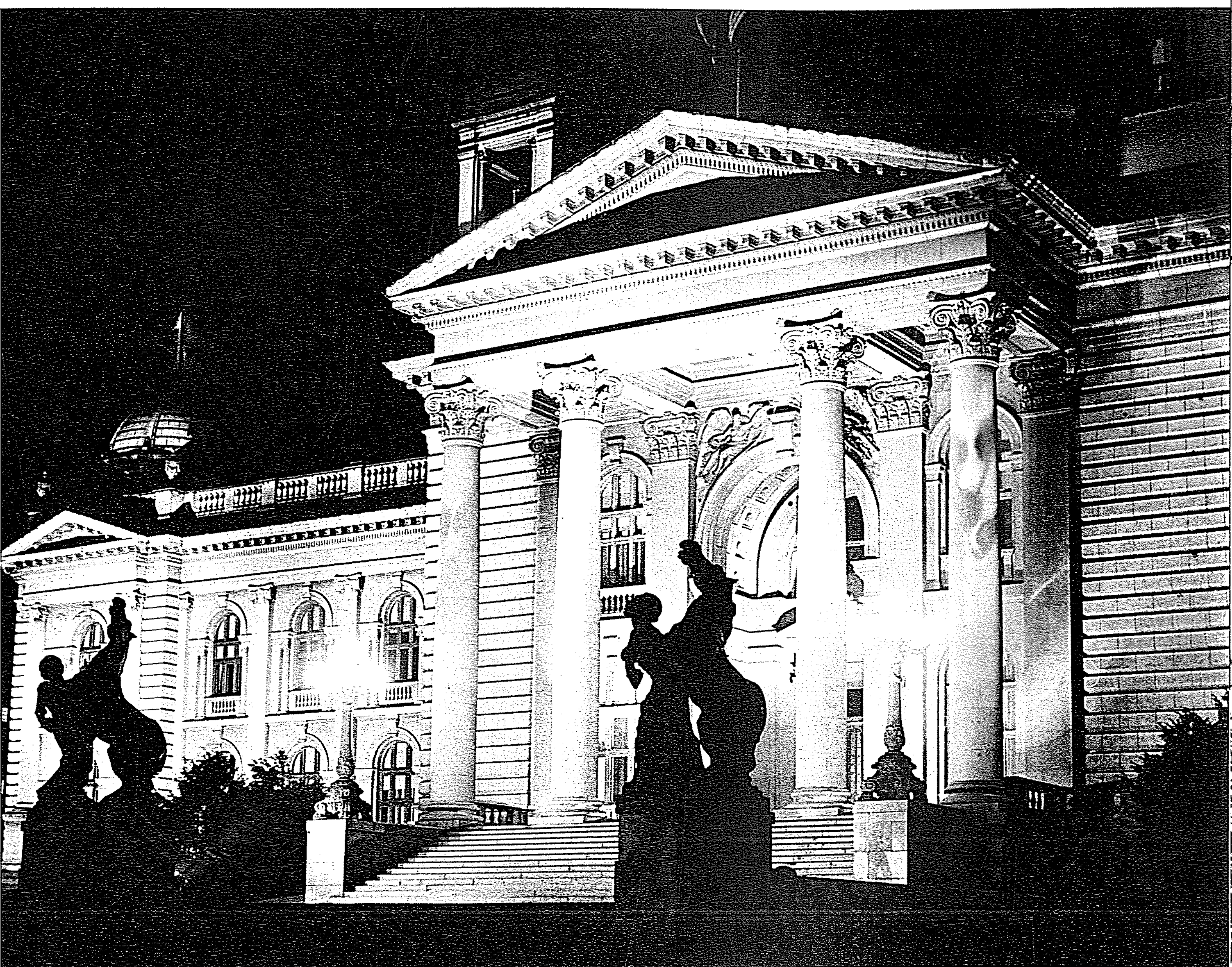
Prostrani, otvoreni park pred zgradom Skupštine grada Beograda.

Svojim stanovnicima veliki grad nameće nove zakone reda: prelazi na raskršću kod Savezne skupštine i Glavne pošte.

»Igra«, skulptura Tome Rosandića, pred zgradom Savezne skupštine.

Zgrada Savezne skupštine. Njeno građenje počelo je pre prvog svetskog rata, a završeno 1934. godine. Delo je arhitekte Jovana Ilkića. Otvorena sa svih strana, okružena skverovima i sa parkom ispred sebe, jedna je od najlepših građevina u Beogradu.

Krovovi i kupole na početku Ulice maršala Tita.

U centru Beograda postoji još dosta zgrada podignutih početkom ovog veka. Okružene novijim građevinama, one, u susedstvu ravnih i visokih fasada, još više ističu lepotu svojih linija. Jedna od takvih zgrada je i današnji Protokol Državnog sekretarijata za inostrane poslove, na Terazijama.

Ulica maršala Tita. Na slici je nekadašnji Stari, a s druge strane parka Novi dvor. Danas su to zgrade Skupštine grada Beograda i Skupštine Srbije.

Nekadašnja zgrada Beogradske zadruge, u Karađorđevoj ulici. Danas se u njoj nalazi Geološki zavod. Podignuta je 1907. godine.

Na uglu Maršala Tita i Kneza Miloša ulice: jedno od monumentalnih bankarskih zdanja, podignuto posle prvog svetskog rata. Tu je i jedna od najživljih beogradskih raskrsnica, popularno nazvana »London«, po nekadašnjoj kafani koja se tu nalazila.

Deo Ulice maršala Tita ▶

Na raskrsnici kod »Londona«. To je pogled niz Ulicu kneza Miloša, jednu od najlepših u Beogradu, značajnu i zbog mnogih ustanova i ambasada koje se u njoj nalaze.

Na raskršću ulica Kneza Miloša i Nemanjine nalaze se monumentalne zgrade Državnog sekretarijata za narodnu odbranu, sagrađene od belog i crvenog mermera. Projektovao ih je arhitekt Nikola Dobrović.

Saobraćajna vrteška na Trgu Dimitrija Tucovića. Taj najprometniji beogradski trg još čeka svoj konačan urbanistički izgled.

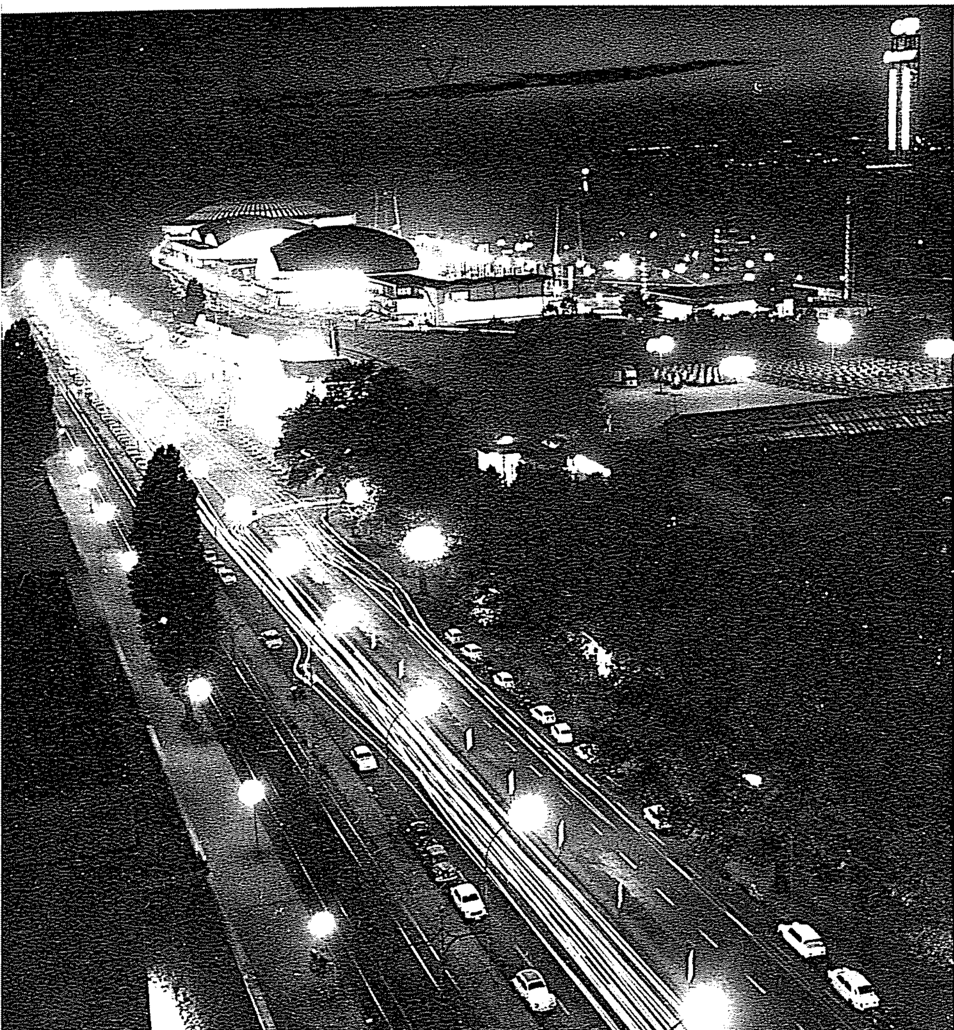
Noćni snimak Nemanjine ulice i dela Trga Dimitrija Tucovića, napravljen sa visokog hotela »Slavija«. U daljini, na horizontu, vide se osvetljene višespratnice Novog Beograda.

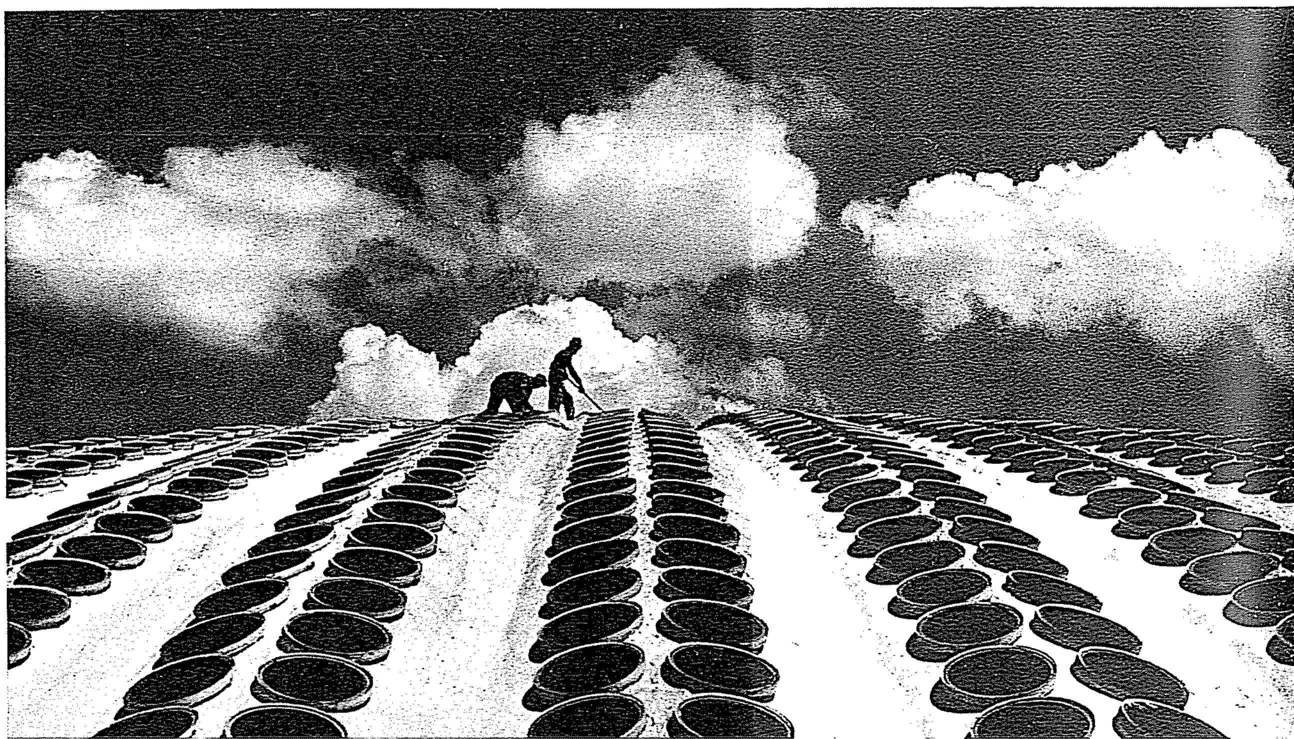
Pogled sa »Slavije«: Nemanjina ulica, Njegošev park. Pozadi je Novi Beograd, a desno Ratno ostrvo, pa Zemun. Sve je to Beograd, rasprostrt na obalama velikih reka.

▶

*Ionumentalne građevine Beogradskog sajma predstav- ▶
jaju jedno od najlepših građevinskih ostvarenja posle-
atnog Beograda. Ove građevine podignute su uglavnom
d 1950. do 1953. godine, prema planovima grupe beo-
radskih arhitekata na čelu sa arh. Miloradom Panto-
ićem.*

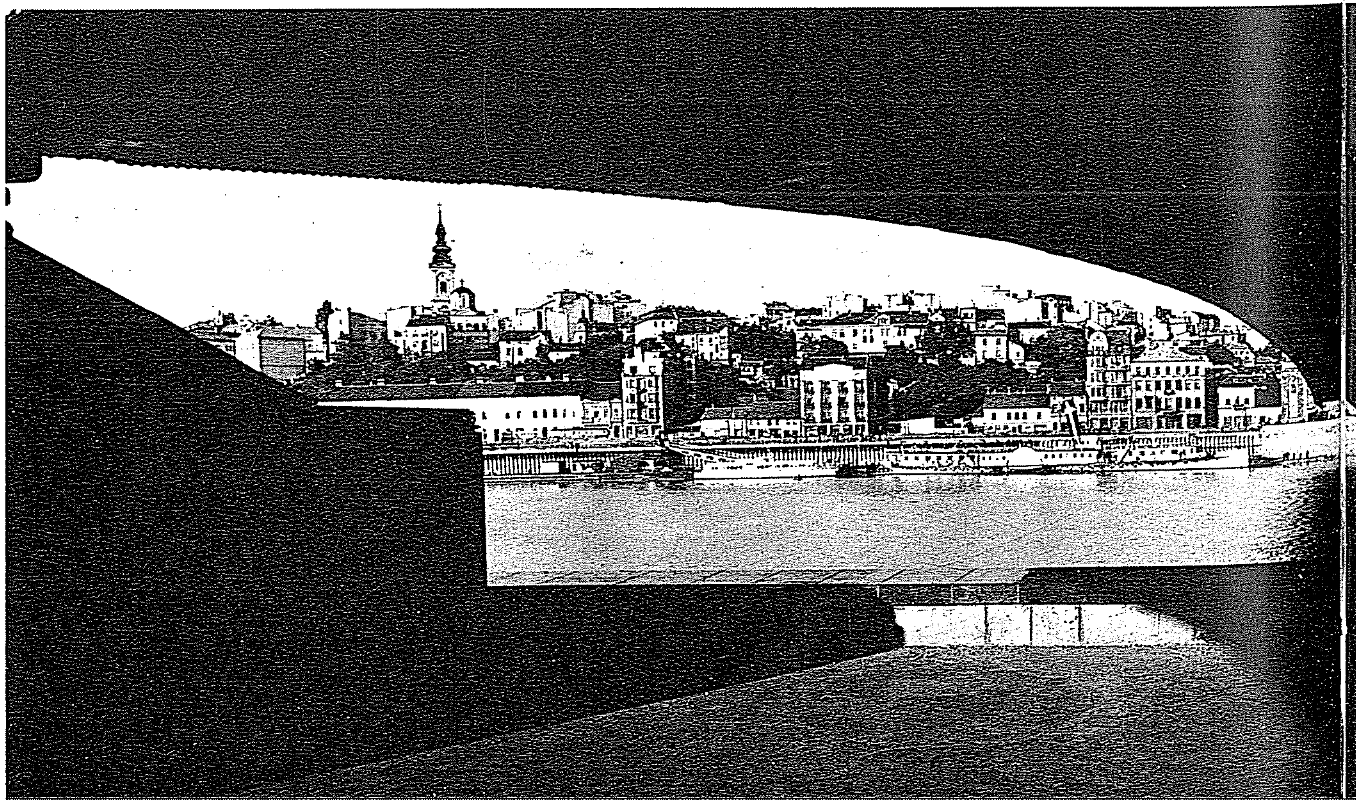
Čišćenje kupole glavne hale Beogradskog sajma.

Stari, pravi Beograd, izrastao je na brdovitoj, desnoj obali Save i Dunava. Tri mosta vezuju ga sa levom, ravničarskom obalom, na kojoj je već podignut veliki deo Novog Beograda.

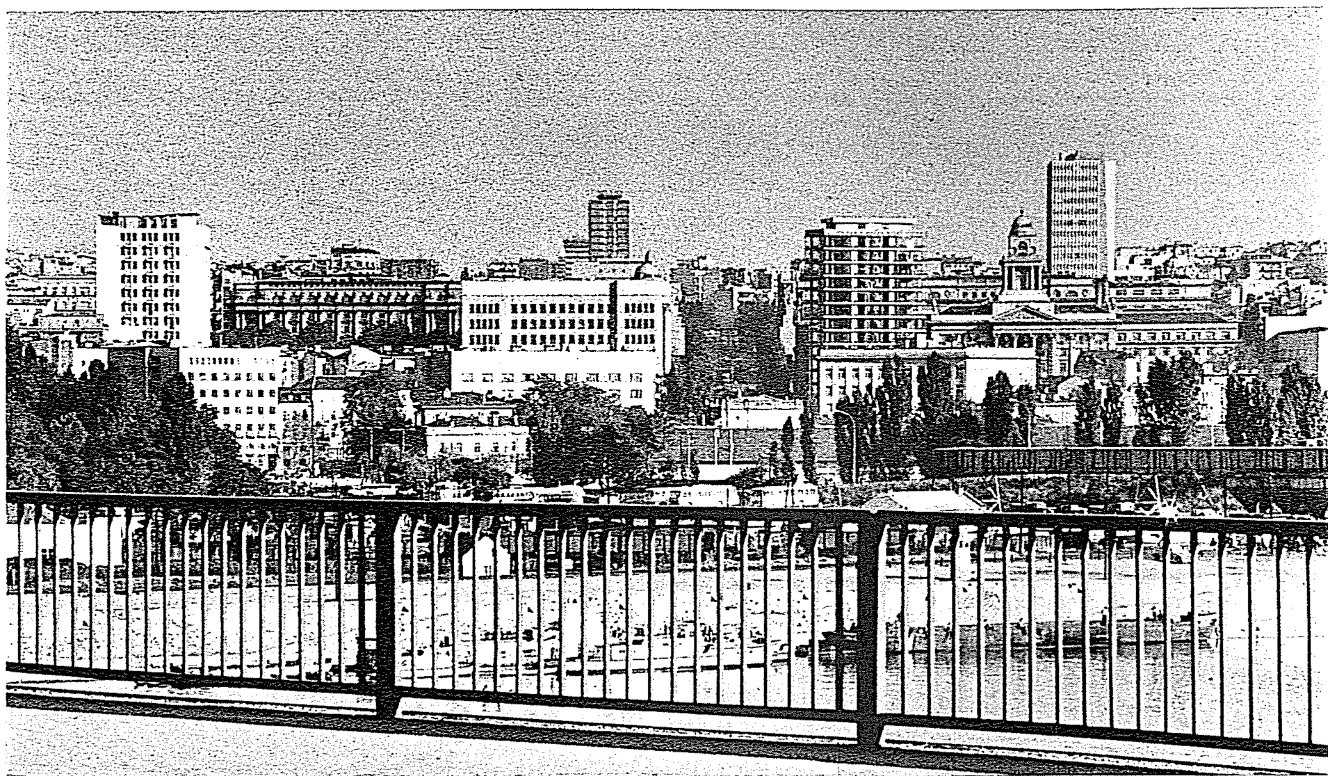

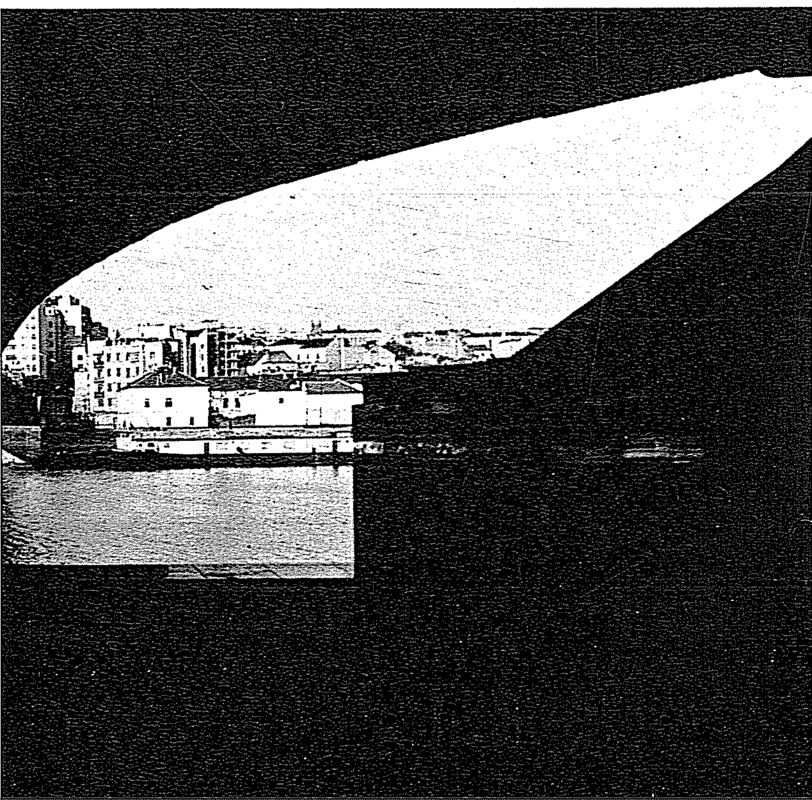
Građevine na desnoj obali Save, u starom delu grada, posmatrane iz visokih zgrada Novog Beograda.

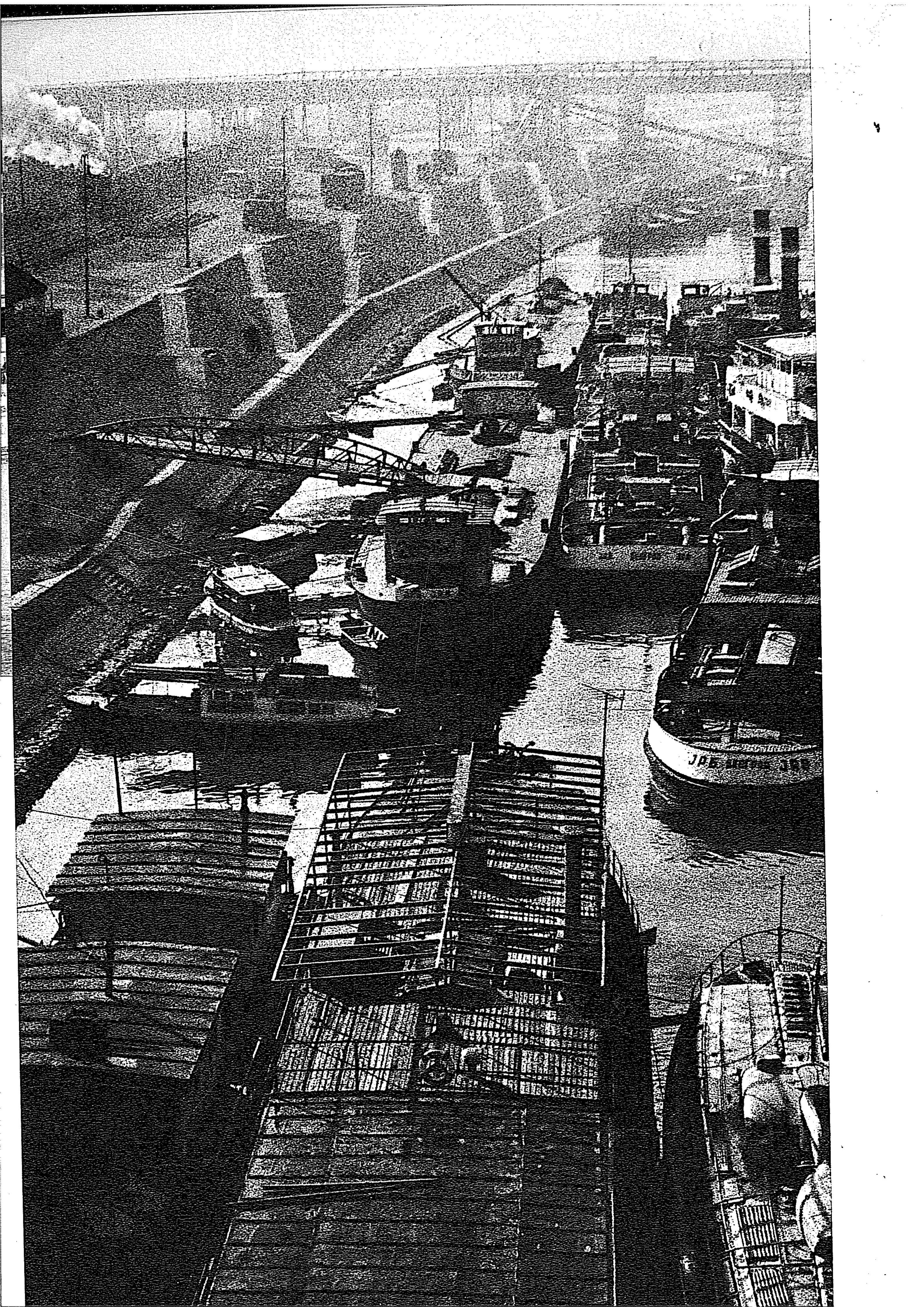
◄ *Pogled sa starog Savskog mosta na zgrade oko »Mostara«, velike raskrsnice čija se rekonstrukcija privodi kraju.*

Još jedan pogled s mosta. Nemanjina ulica, sa nizom građevina oko železničke stanice.

Pod mostom, na levoj obali Save: ulice i zgrade iznad pristaništa.

◀ *Večernje svetlosti na pristaništu (strana 129).*

Pristanište na desnoj obali Save. ▶

◀ *Jutro na teretnom savskom pristaništu (strana 128).*

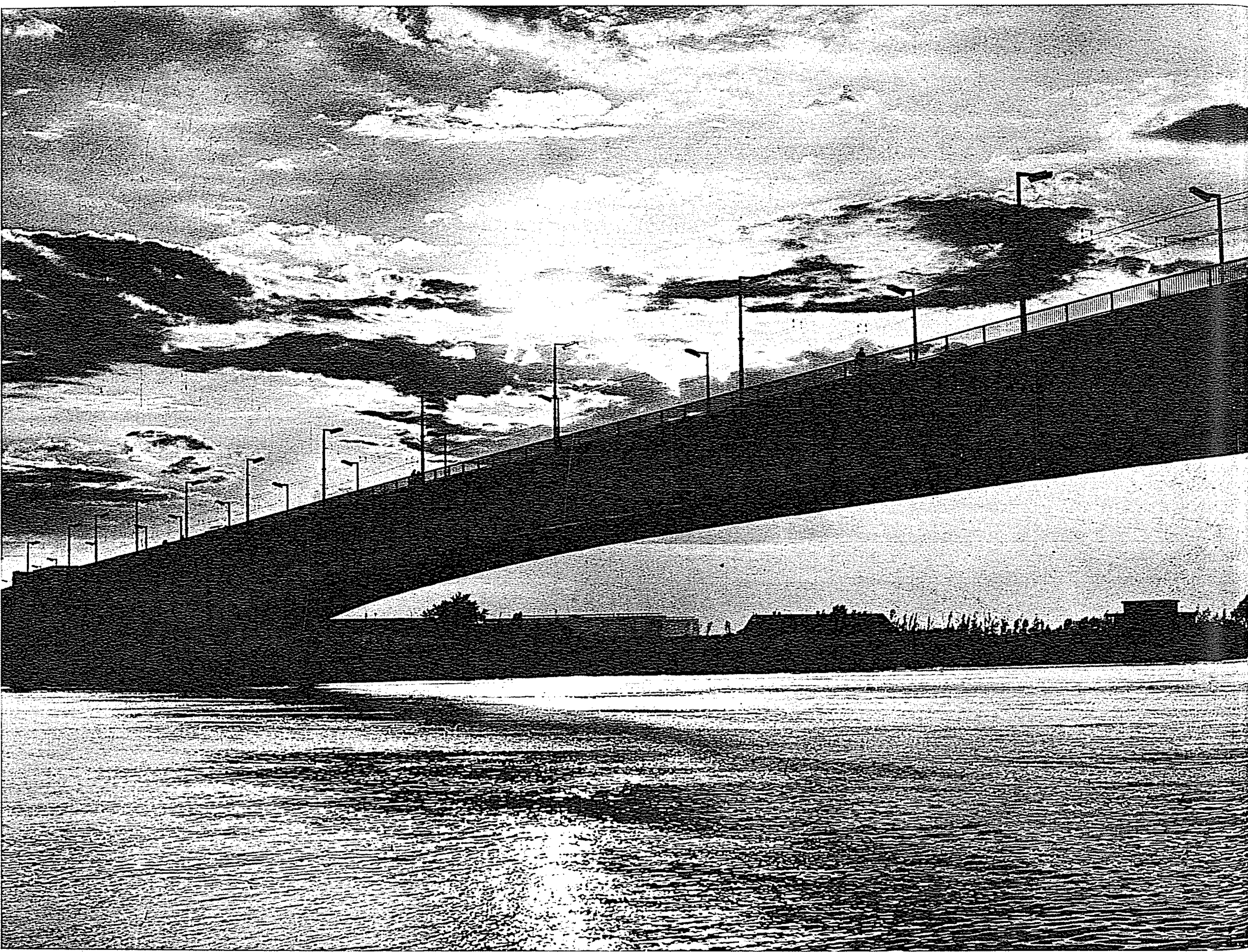
Ušće Save, leva obala. Nekad zapušteni teren, danas je regulisan i pretvoren u lepo šetalište.

РЕСТОРАН БРОД

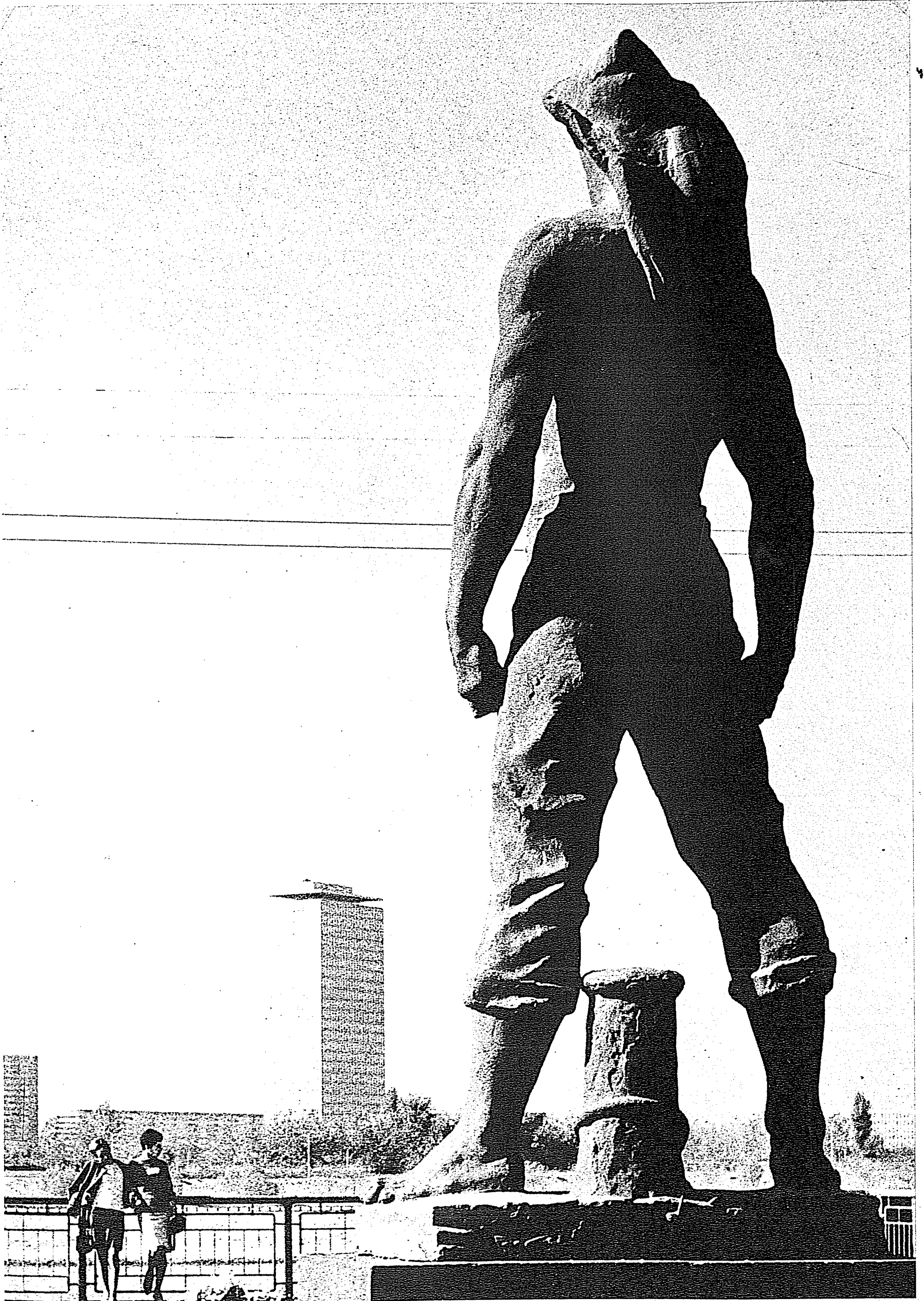
Savski most je u smelom luku spojio stari i Novi Beograd. Pored svoje funkcionalnosti, taj vitki drum nad vodom, pod rasutim večernjim oblacima, pokazuje i poetski spoj tehnike i prirode.

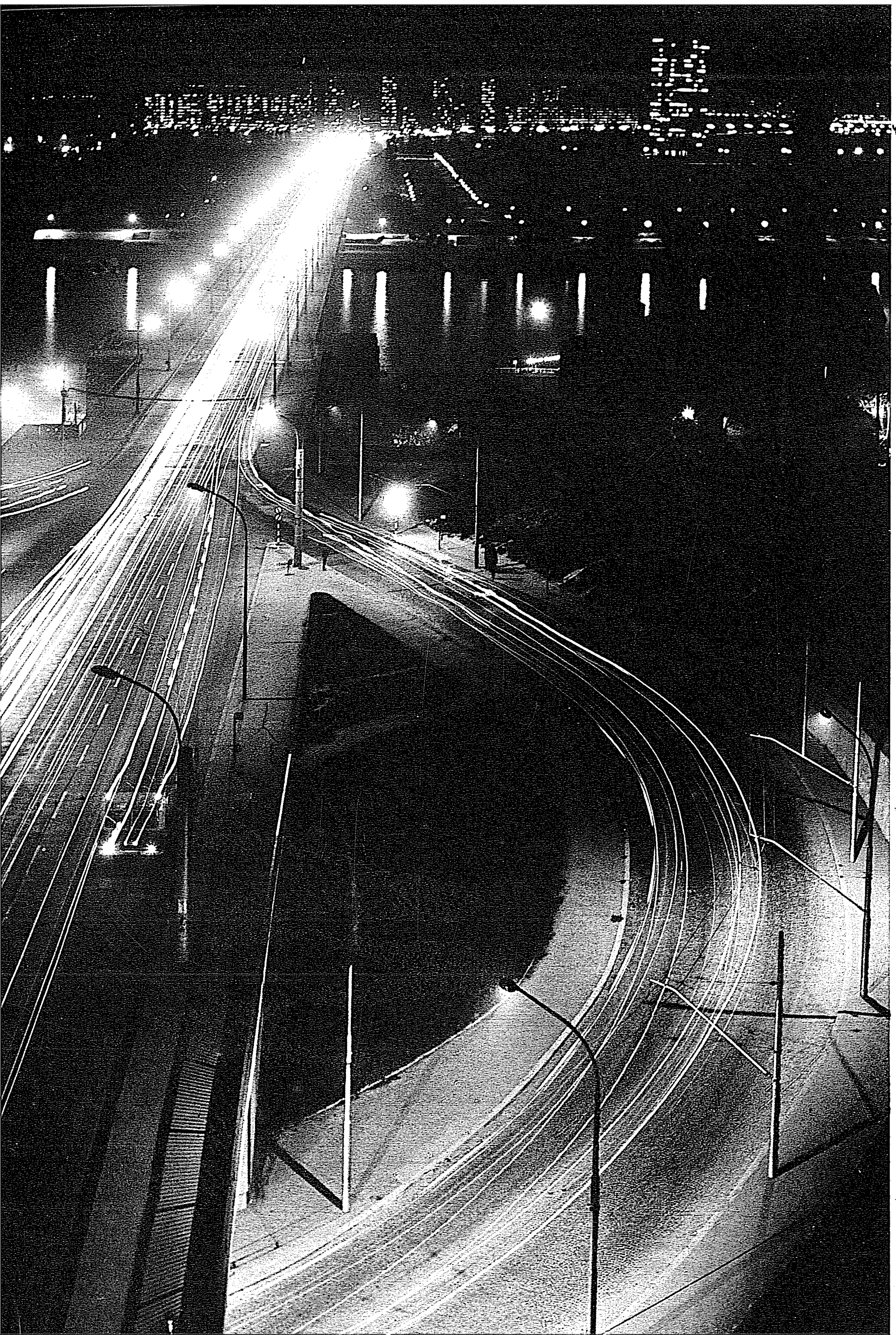
Spomenik obalskom radniku, kraj pristaništa, na desnoj obali Save. Čarolija fotografije napravila je od njega figuru natprirodnih dimenzija.

Savski most u večernjim časovima. U pozadini trepere svetla Novog Beograda (strana 134).

Vitka građevina Centralnog komiteta SKJ, na Novom Beogradu (strana 135).

◀ *Novi Beograd podignut je na nekad močvarnom i pustom terenu. Valjalo je isušiti teren, učvrstiti ga, postaviti sve za oko nevidljive instalacije, potrebne novom velikom gradu. Na takvom zemljištu počele su da se dižu građevine do dvadeset spratova visine, staništa za stotine hiljada stanovnika Beograda.*

Detalj starog Kalemegdana, u susedstvu sa novim građevinama na levoj obali Save. ▶

Odmah na početku Novog Beograda, preko Savskog mosta, nalazi se niz velikih čvrstih građevina. Fotografski aparat prikazao ih je u skoro lirskom i eteričnom vidu.

◀ *Svetlosti velegrada.*

Harmonične vertikale novih građevina.

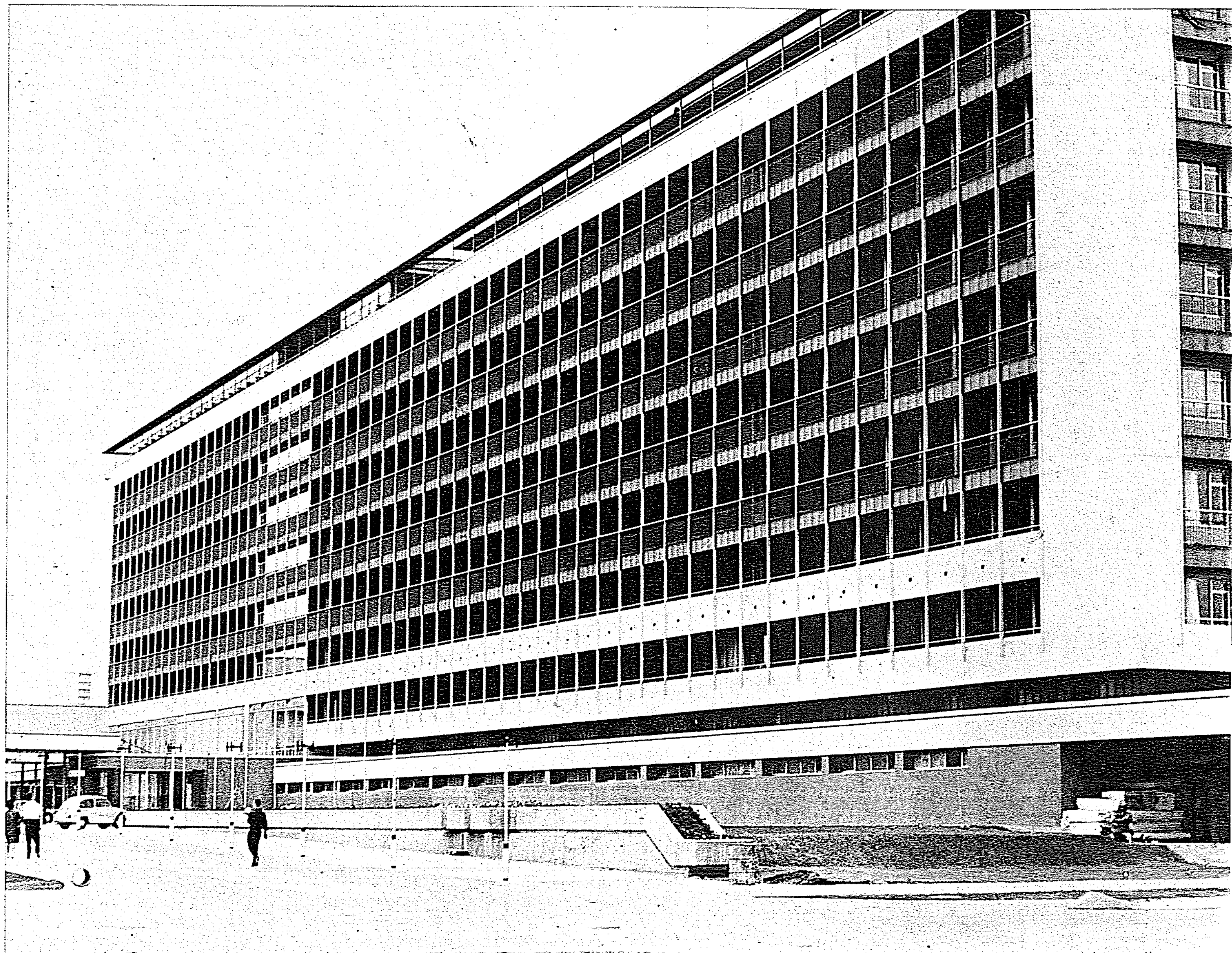
Uređene gradske četvrti Novog Beograda. ▶

Večernja svetla, kao zvezde, trepere u Novom Beogradu.

Tišine beogradske noći.

Novi hotel »Jugoslavija«, na obali Dunava, u susedstvu Novog Beograda i Zemuna, najveći je i najluksuzniji hotel u našoj zemlji.

BG-852-13

Panorama današnjeg Zemuna.

◄ I stari Zemun dobija novi lik.

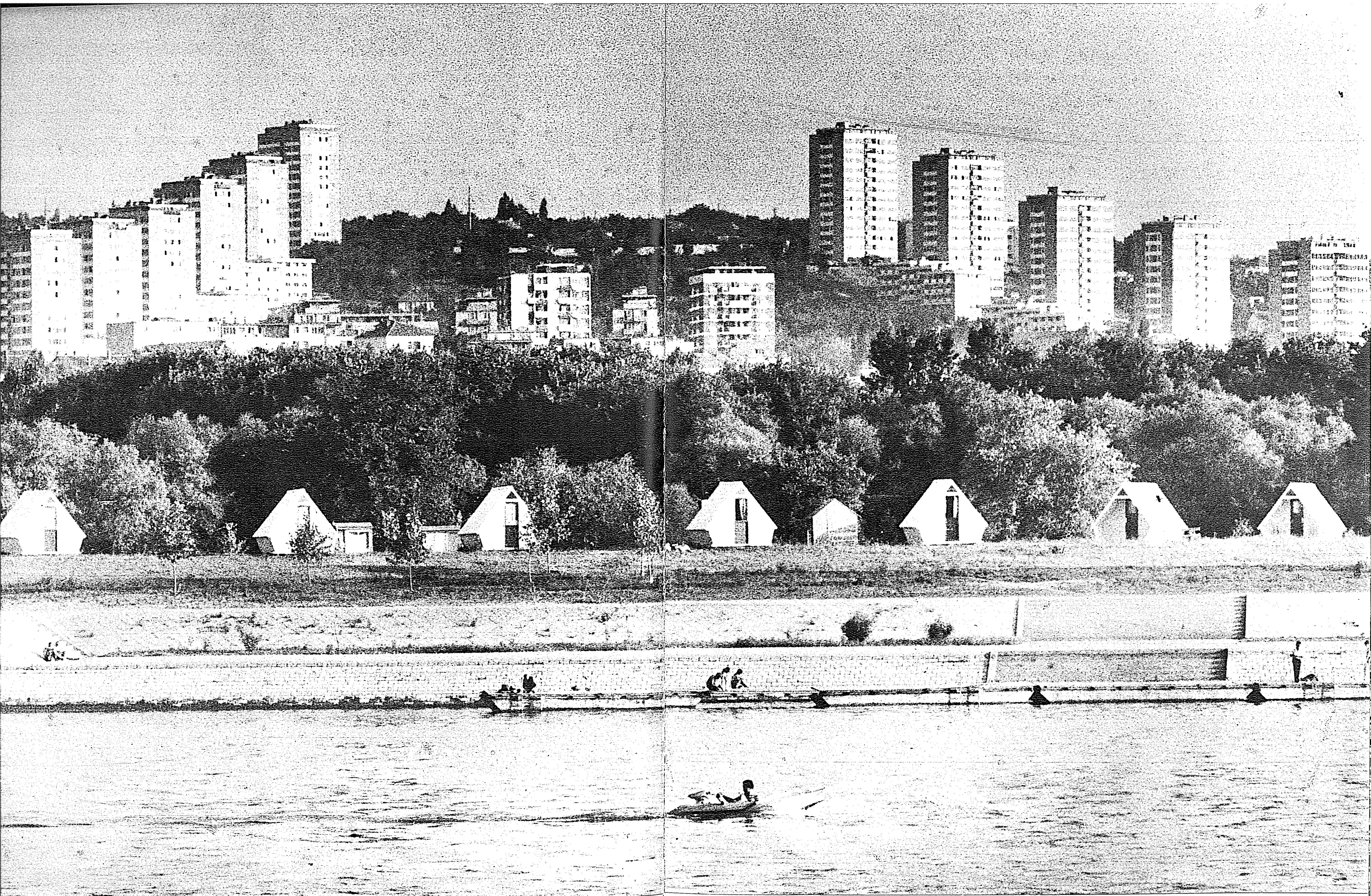
Novopodignuta velika robna kuća u Zemunu.

Uz velike građevine, na periferiji Beograda živi i prizemni grad: mozaik kućica sa baštama.

Ne širi se Beograd samo preko Save, u ravnicu. Njegovo brdovito, blago zatalasano zaleđe, pruža takođe izvanredne mogućnosti za nova naselja. Ona se i podižu po celom obodu beogradske lepeze. Ovo su soliteri u naselju Šumice.

Izmenjeni izgledi beogradskih bregova. Banovo Brdo nekad je bilo prekriveno voćnjacima i vinogradima, zasejano kukuruzima. Danas je ono jedno od najprivlačnijih stambenih četvrti Beograda.

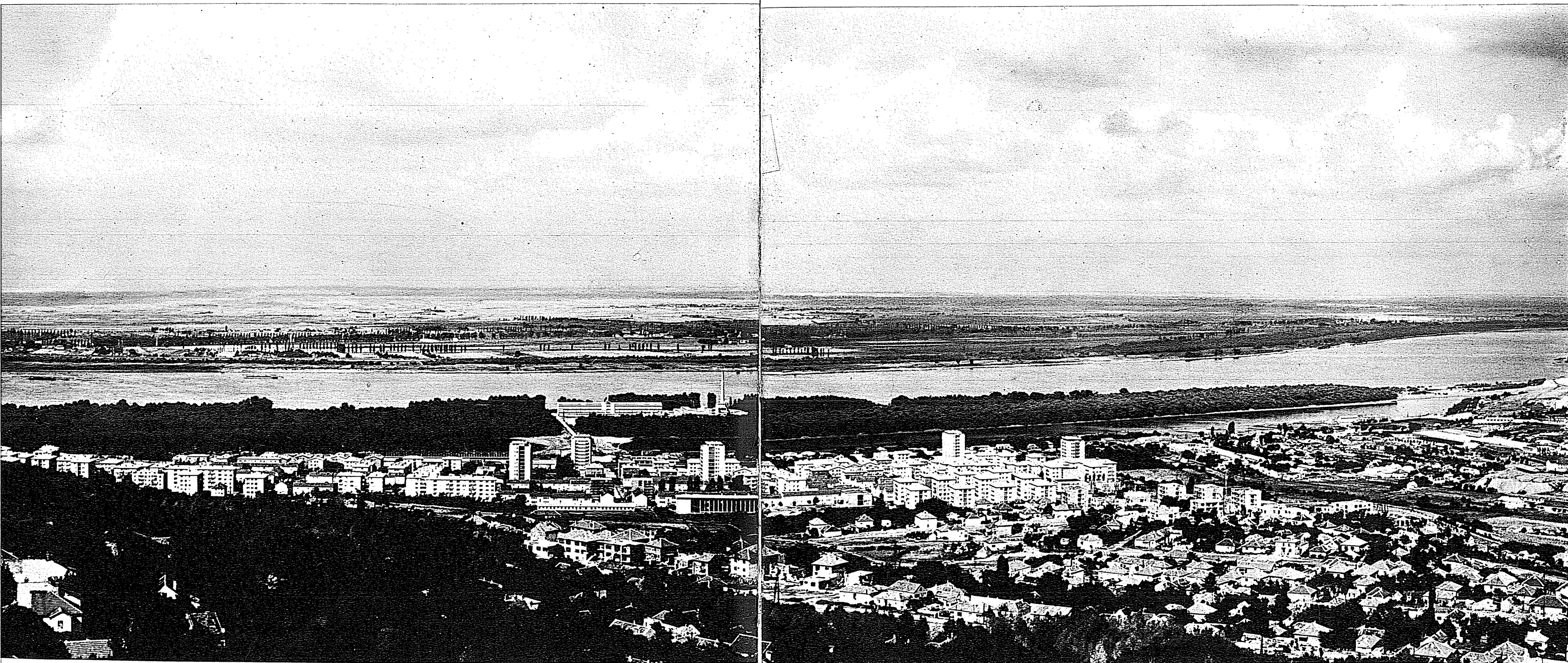

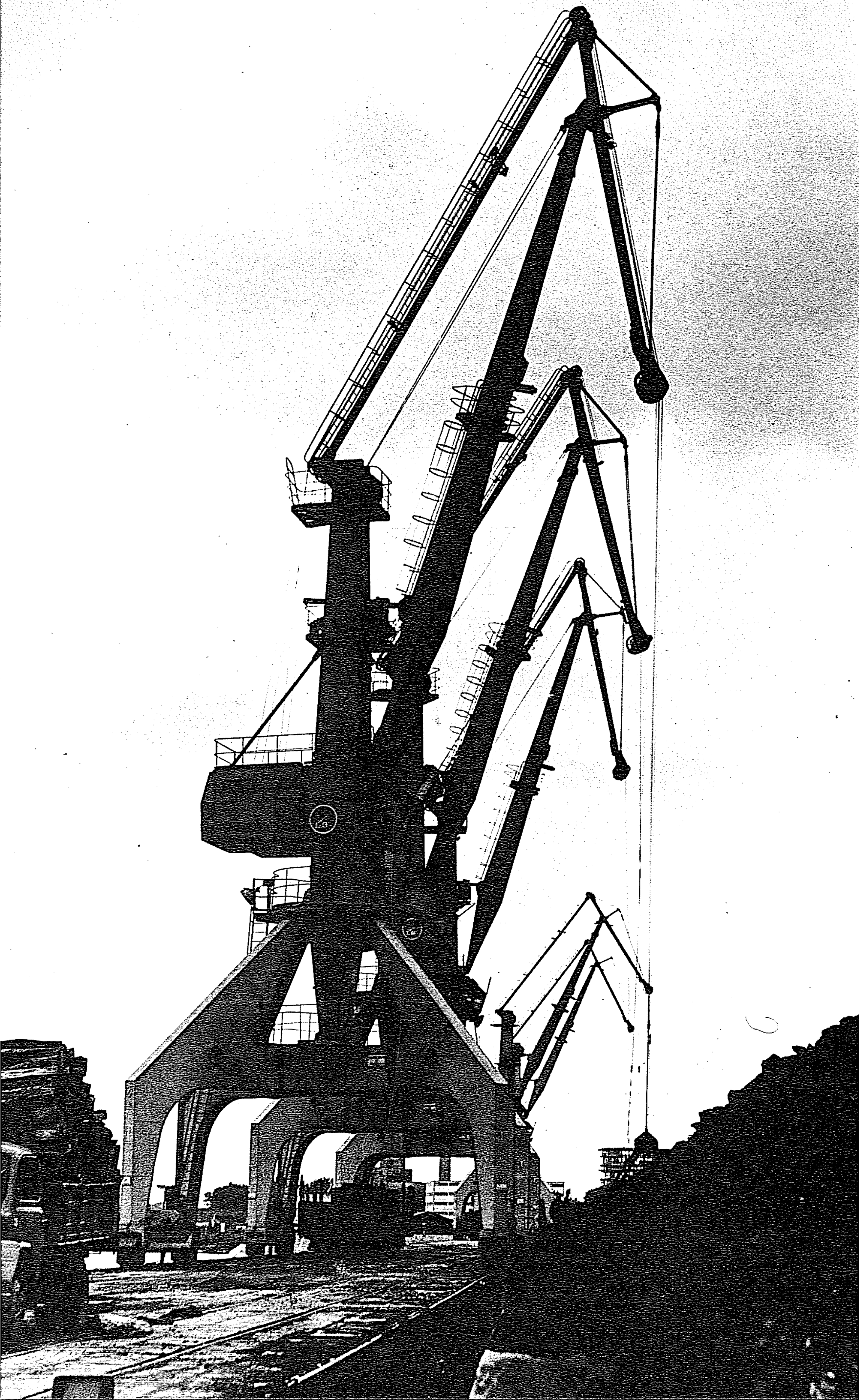
Nove građevine na Dedinju.

Deo novog naselja na Banovom Brdu. ◄

Okružene zelenilom, zgrade u naselju Šumice primile su desetine hiljada novih stanovnika Beograda.

anorama dunavskog Beograda: to je Karaburma. Ne-ad zapušteno, stihijski građeno naselje, Karaburma je ostala skoro zaseban grad, sa stambenim zgradama, kolama, trgovinama.

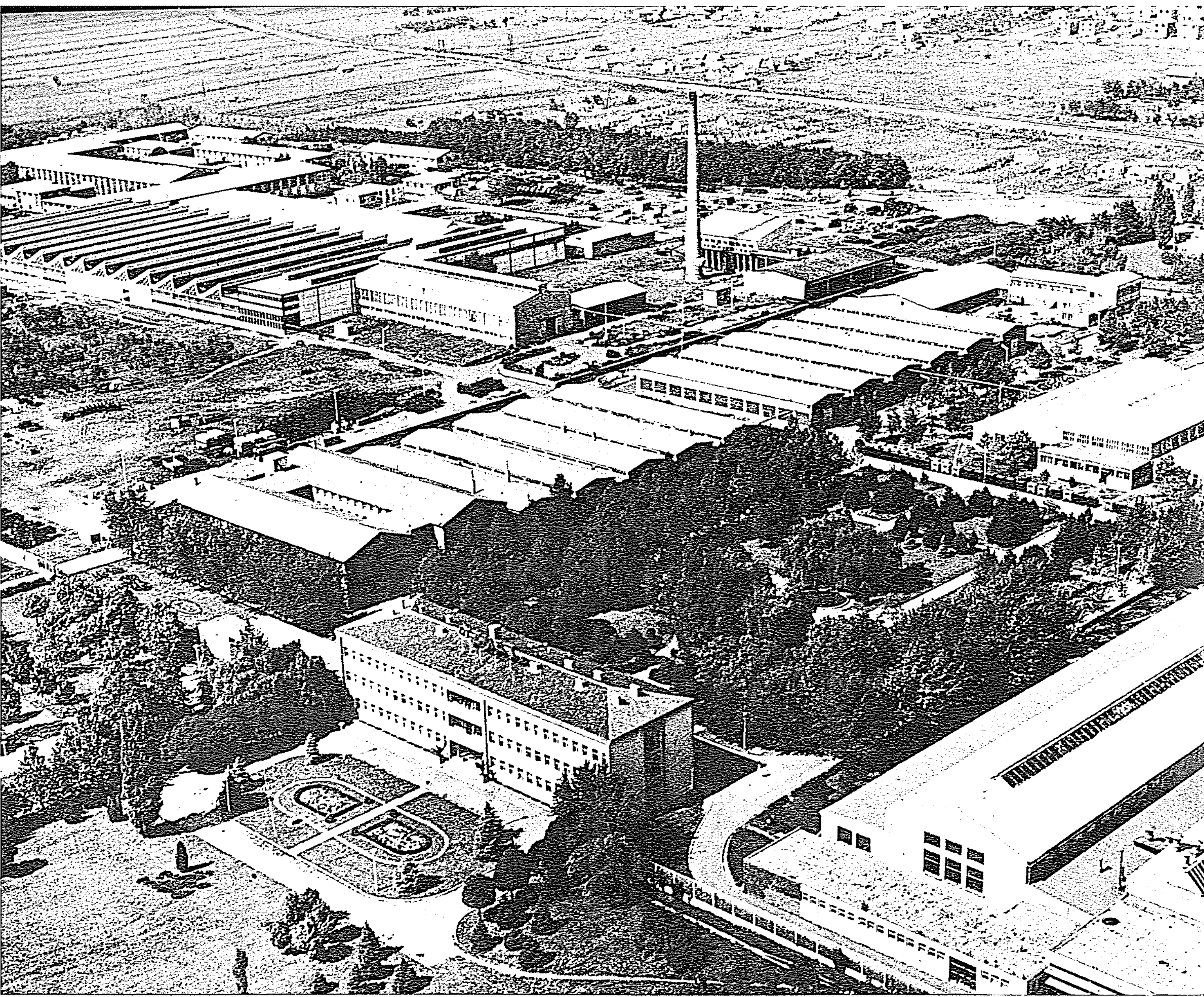

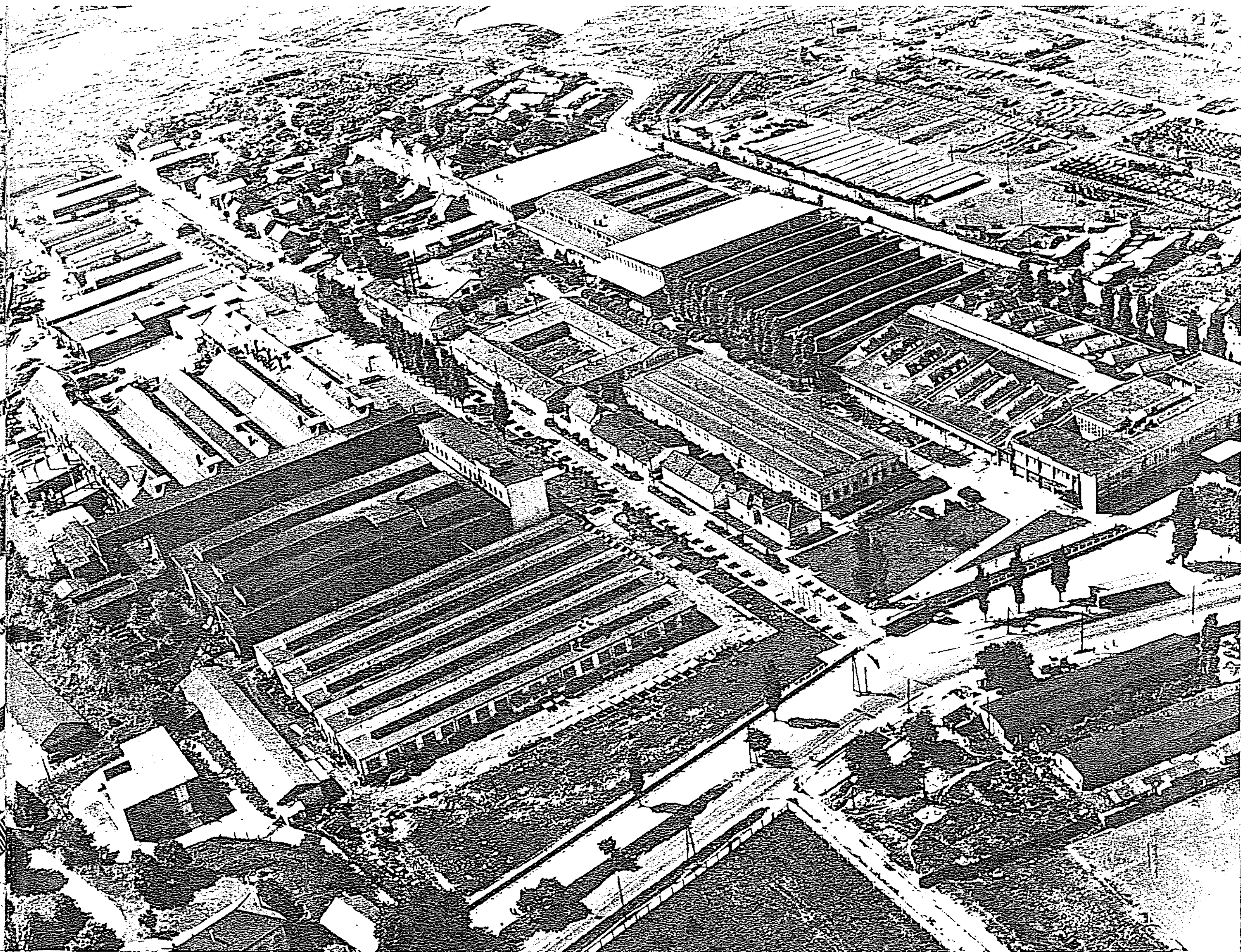
Dizalice na novom dunavskom pristaništu.

Silos na obali Dunava kraj Beograda. Njegova impozantna i snažna arhitektura harmonično se stapa sa dunavskim, ravničarskim delom grada.

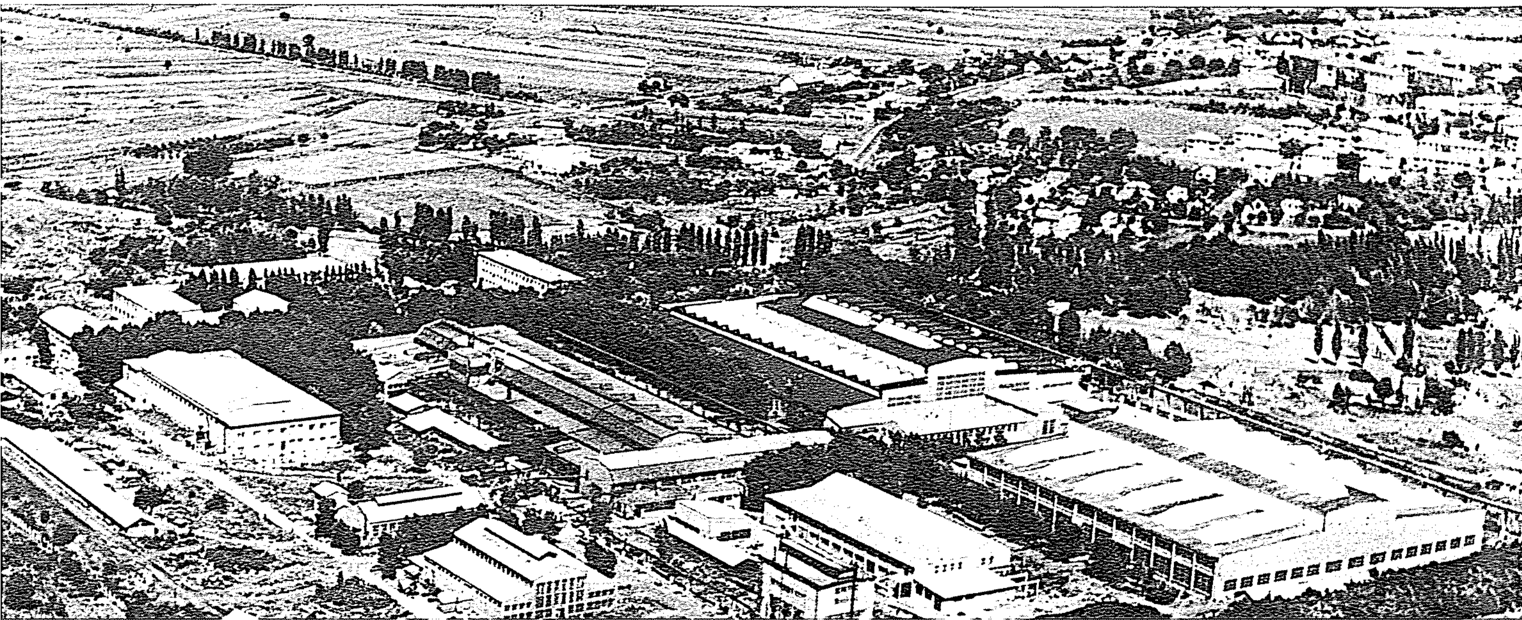

emunski »Zmaj« — industrija poljoprivrednih mašina, nimljena iz aviona.

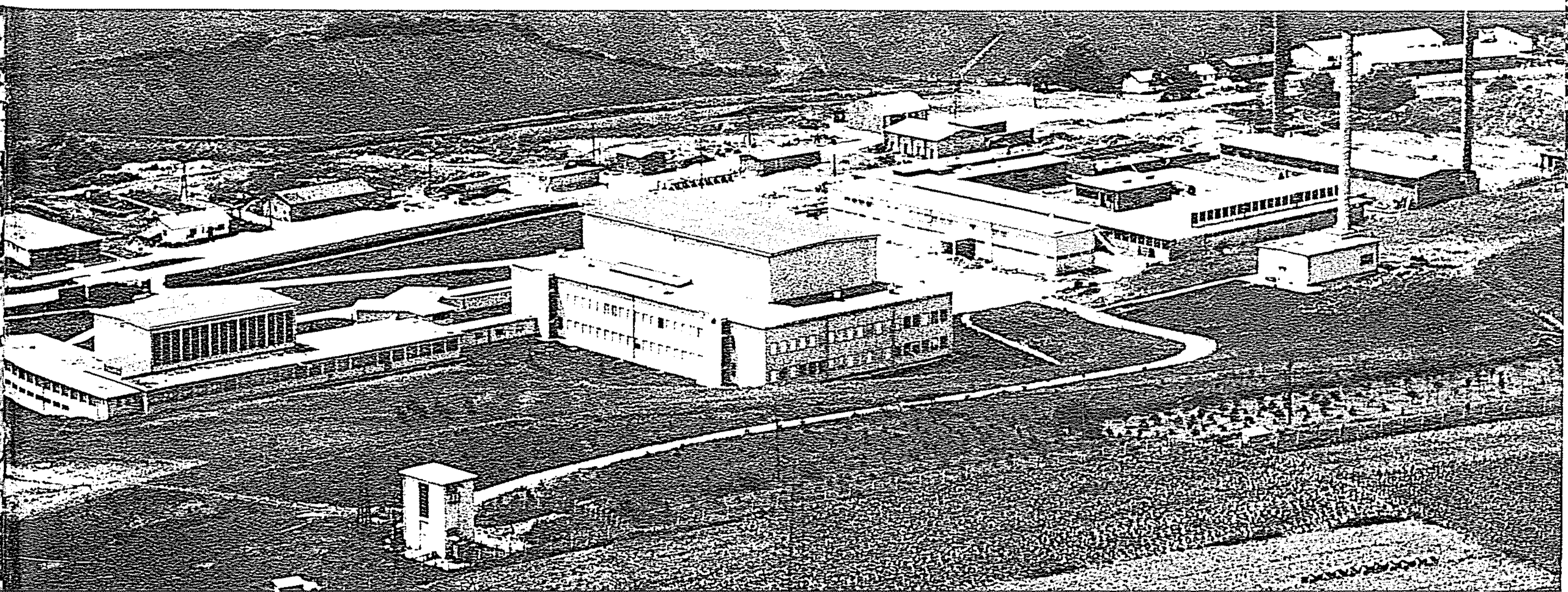

Industrija mašina i traktora u Rakovici.

abrika mašina »Ivo Lola Ribar«, u Železniku, pored eograda.

Građevine Instituta za nuklearne nauke »Boris Kidrič«, u Vinči.

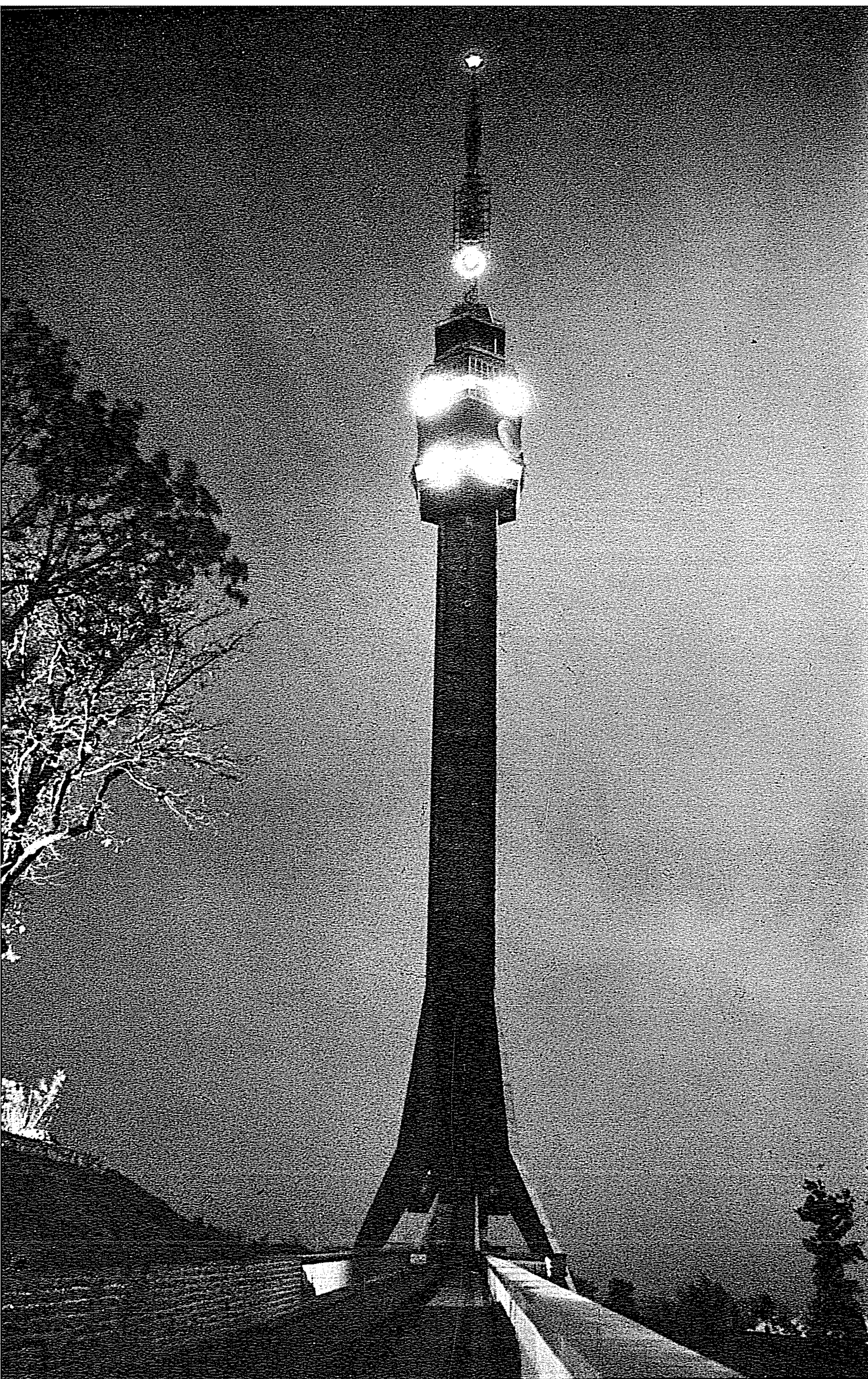
U Surčinu, 14 kilometara daleko od Beograda, nalazi se aerodrom »Beograd«. Po geografskom položaju, tehničkim rešenjima piste i svih zgrada, jedno je od najznačajnijih pristaništa vazdušnog saobraćaja između Evrope i Istoka. ▶

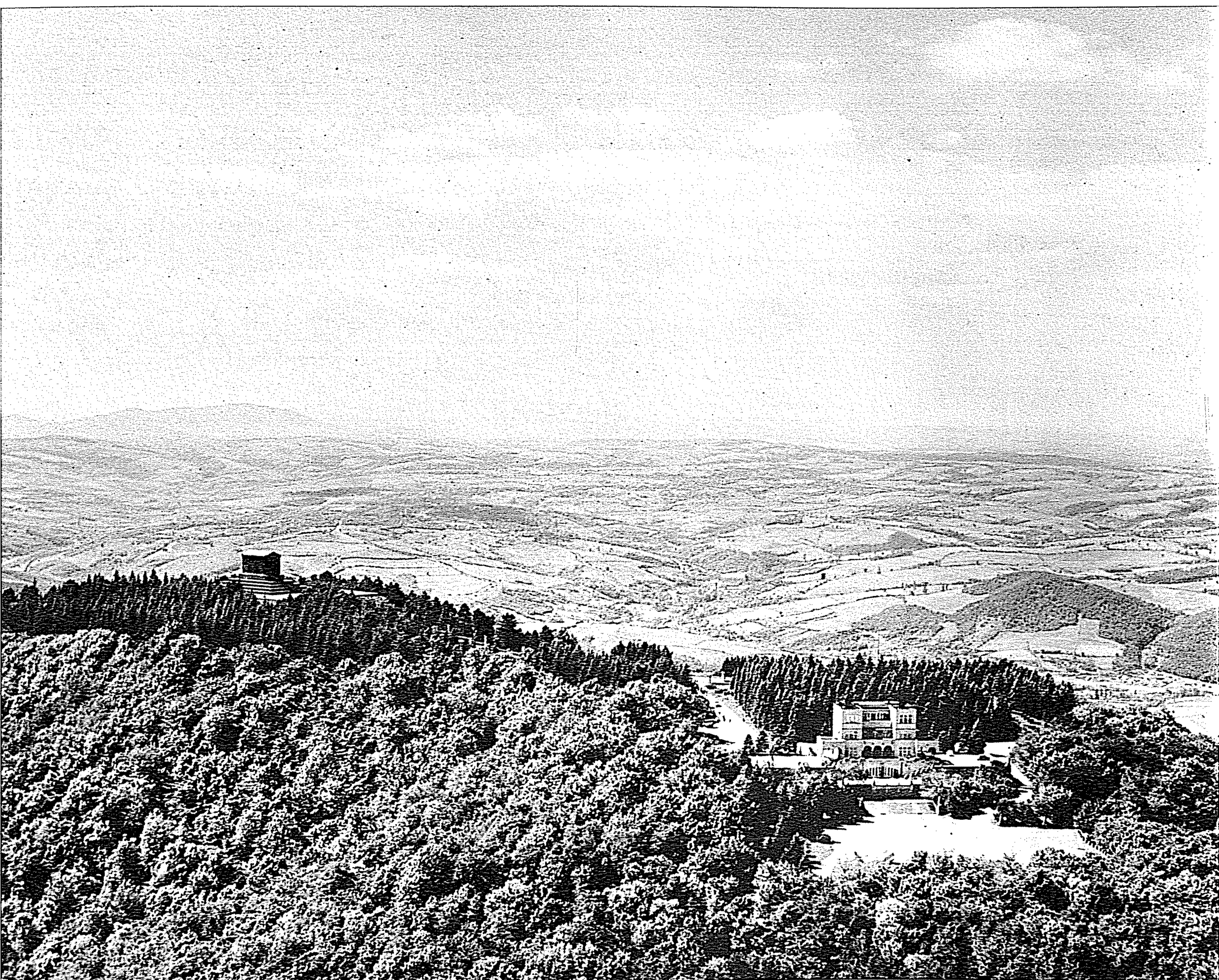
Poslednjih godina obavlja se velika modernizacija jugoslovenskog železničkog saobraćaja. Stara beogradska stanica, podignuta 1884. godine, treba da ustupi mesto novoj. Ovo je detalj današnje stanice.

Enterijer prijemne dvorane aerodroma, sa pogledom na pistu i avione. ▶

Komunikacije sa svetom nisu samo avioni, železnice i brodovi. Moderne komunikacije duha, pre svega televizija, zahtevaju i nova tehnička sredstva, nove oblike. Televizijski toranj na Avali, sa restoranom na vrhu, uspelo je delo savremene beogradske arhitekture i tehnike.

Avalski pejzaž.

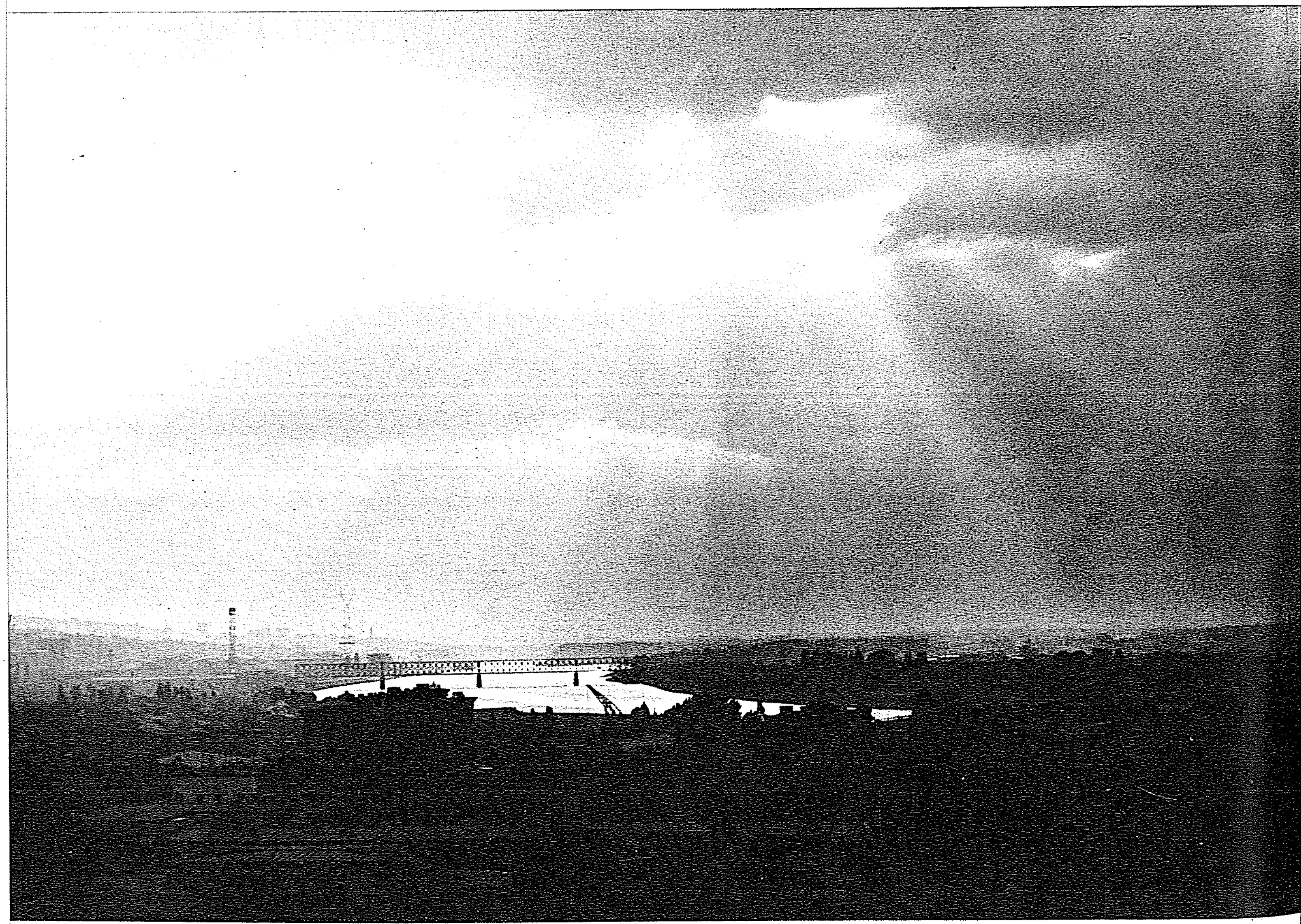

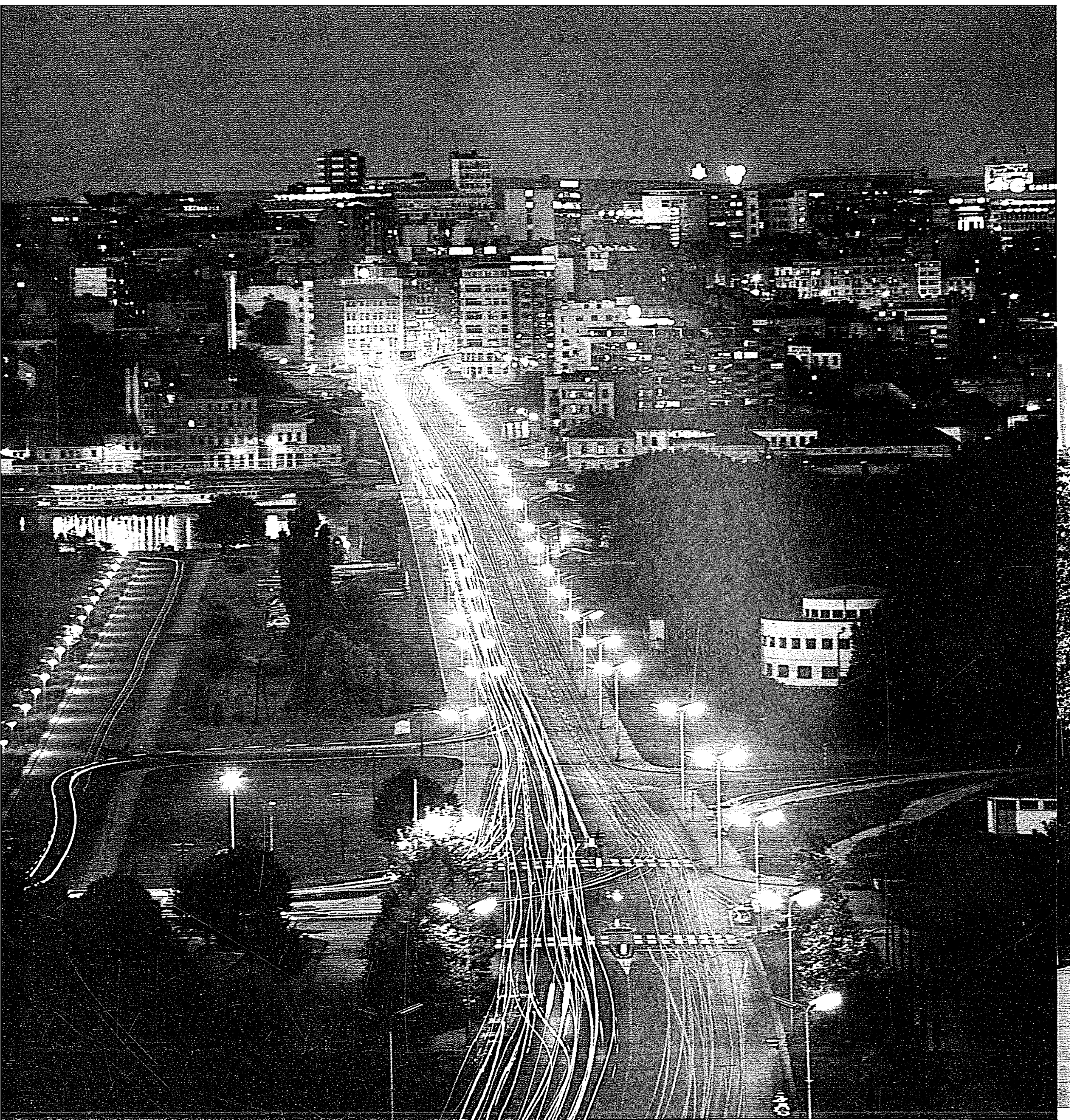
Na Avali se nalazi spomenik Neznanom junaku, podignut 1931. godine. Spomenik — mauzolej i skulptura — delo je vajara Ivana Meštrovića.

Karijatide na spomeniku Neznanom junaku. ▶

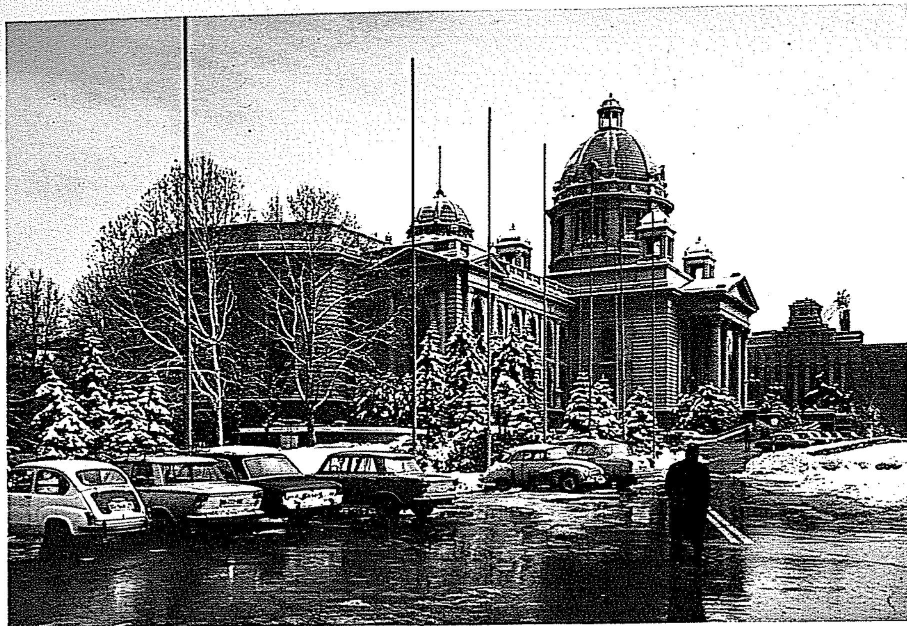

Veče nad Beogradom i njegovim rekama.

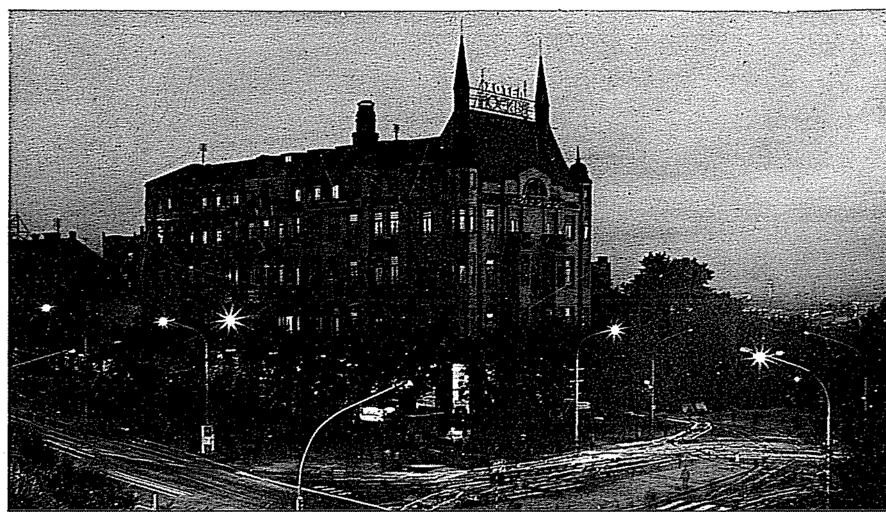
Večernji Beograd, gledan sa novobeogradske strane.

Savezna skupština.

Tri monumentalne građevine na početku Bulevara revolucije: Savezna skupština, Glavna pošta i crkva Sv. Marka.

Današnje Terazije.

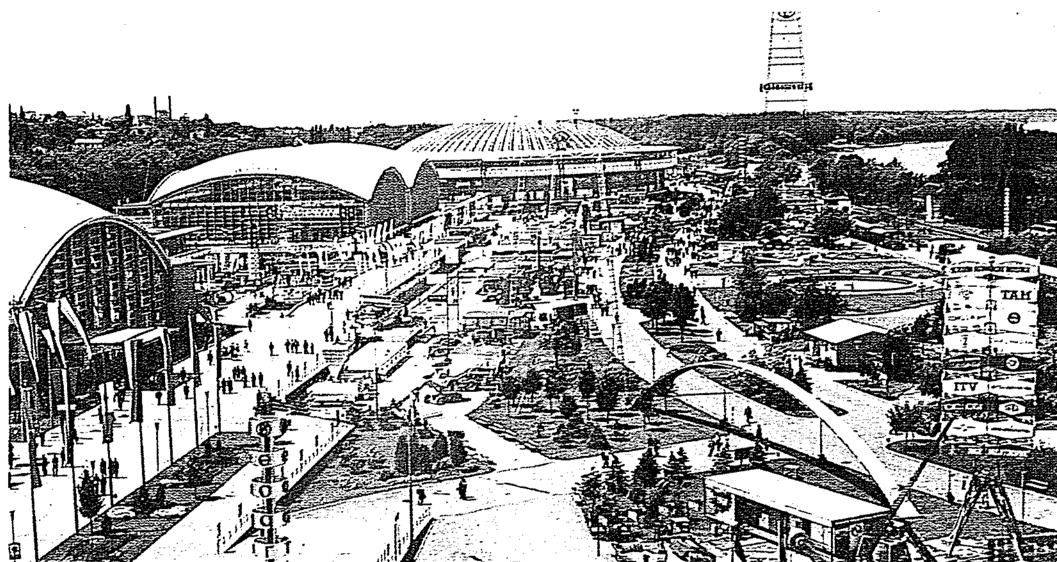

Hotel »Moskva«, sazidan 1906. godine, predstavlja jednu od znamenitosti beogradskog centra.

Zgrada Saveznog izvršnog veća na Novom Beogradu.

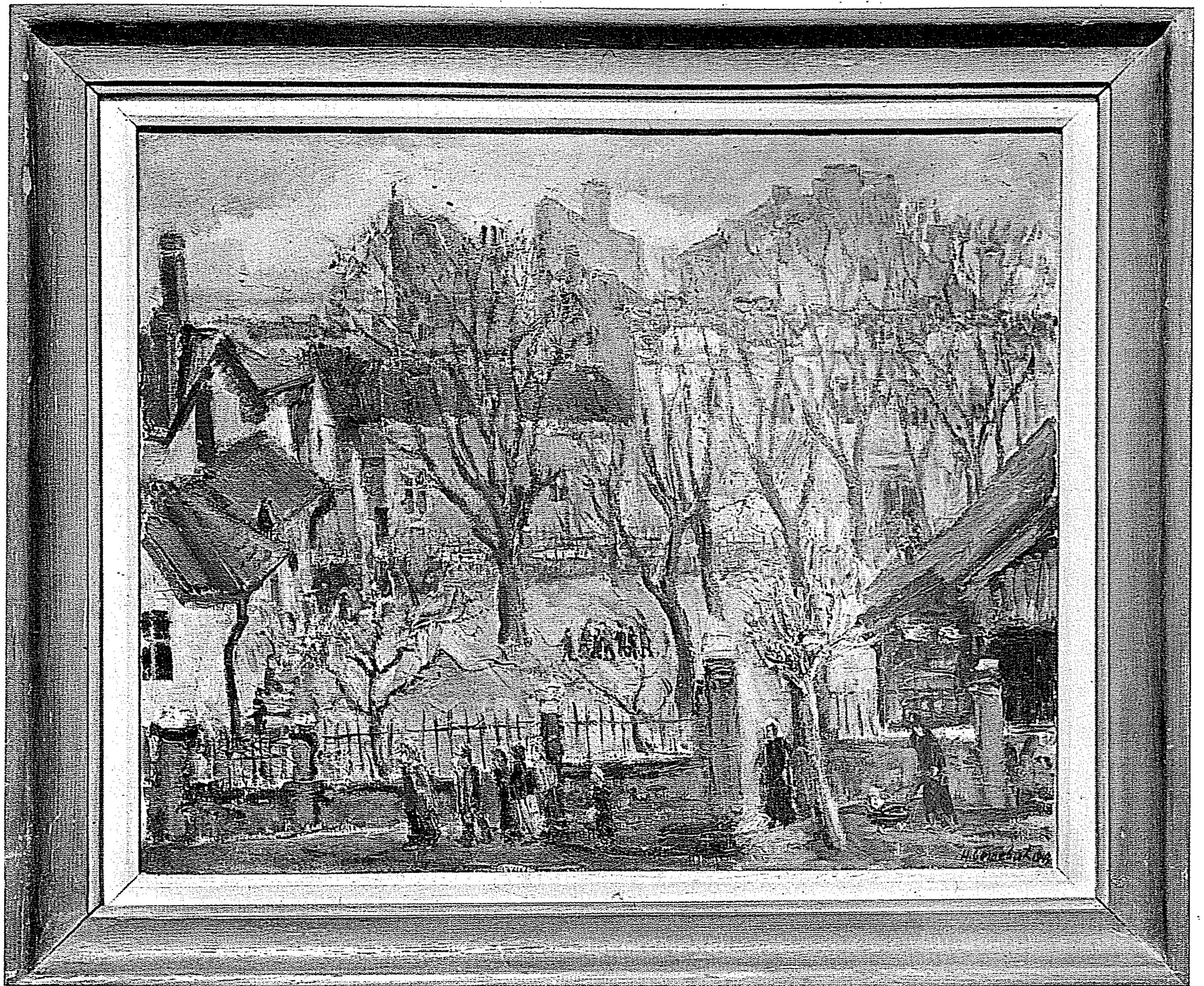
Novi Beograd, viđen noću, sa Kalemegdana.

Beogradski sajam.

Trg Republike.

ŽIVOT BEOGRADA

Beograd je mnogoljudan grad. Statistike kažu da u velikom Beogradu, onom koji obuhvata sve njegove opštine, živi više od milion stanovnika. Međutim, pravi Beograd, onaj što se prostire u neprekinutom urbanom kontinuitetu na desnoj obali Save, zajedno sa stanovnicima Novog Beograda, ima oko 700 hiljada građana. To je impozantna cifra, pogotovu ako se zna da je pre prvog svetskog rata grad brojao pet puta manje stanovnika, a da je drugi svetski rat dočekao sa manje od 300 hiljada ljudi. Uz to, ratovi su u znatnom procentu umanjivali njegovo stanovništvo.

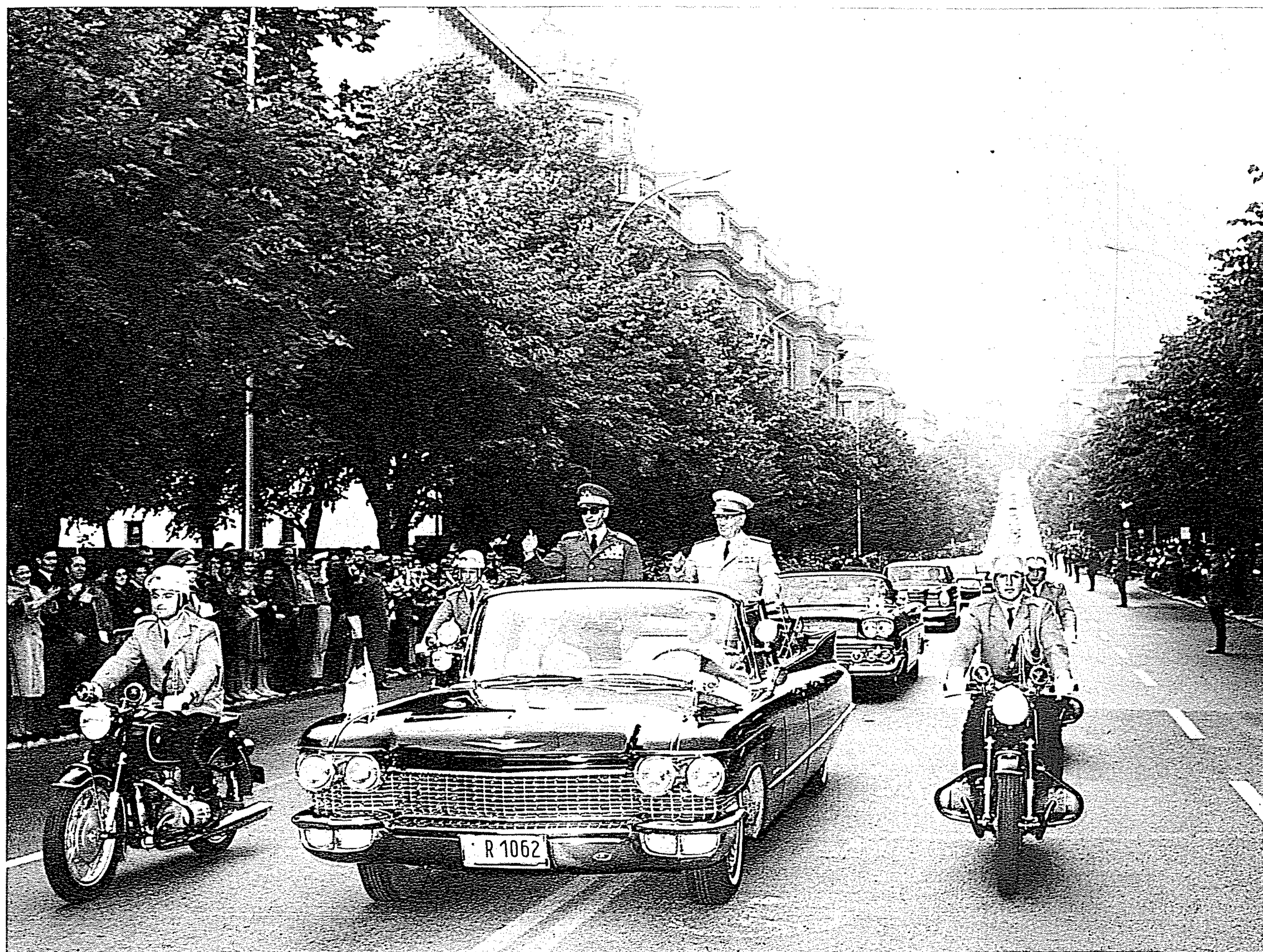
Vidljivo je, onda, da ogroman broj stanovnika Beograda čine doseljenici. Zbog toga što je glavni grad Jugoslavije, zbog svog pogodnog geografskog položaja, zbog sigurne perspektive industrijskog i kulturnog razvoja, zbog slobodarskih tradicija — i osvedočene gostoljubivosti — Beograd je oduvek privlačio ljude. Odakle god došli — iz Šumadije, iz Srema, sa Kosova, iz Primorja, iz Like, iz slavonske ravnice ili hercegovačkih brda — oni se brzo stapaju u njegove građane i zajedno sa starosedeocima postaju njegovi pravi žitelji. Donosili su, i donose, svoj način života, svoje običaje, svoj moral, svoja narečja, a on formira njihov lik, kroz rad i učenje pravi od njih otvorene, stvaralačke, socijalističke ljude, Beograđane. Ako doseljeni Beograđanin ponekad još i tuguje za svojim rodnim gradićem, morem i brdima, već njegova deca ne znaju ni za kakav drugi zavičaj sem ovog, beogradskog.

Taj mladi i stari svet, na ulicama, u školama, u pozorištima, u fabrikama, u muzejima i umetničkim dvoranama, parkovima i trgovinama, tu gde se god radi, uči i zabavlja — to je živi, aktivni, stvaralački, pravi Beograd. Pogledajmo, makar i fragmentarno, kako izgleda taj grad u pokretu, u svakodnevnom životu. Možda ćemo moći — koliko to fotografije dopuštaju — da upoznamo živi i duhovni lik Beograda i u njemu nastanjenih ljudi.

Na prethodnoj strani: Nikola Bešević: Beograd.

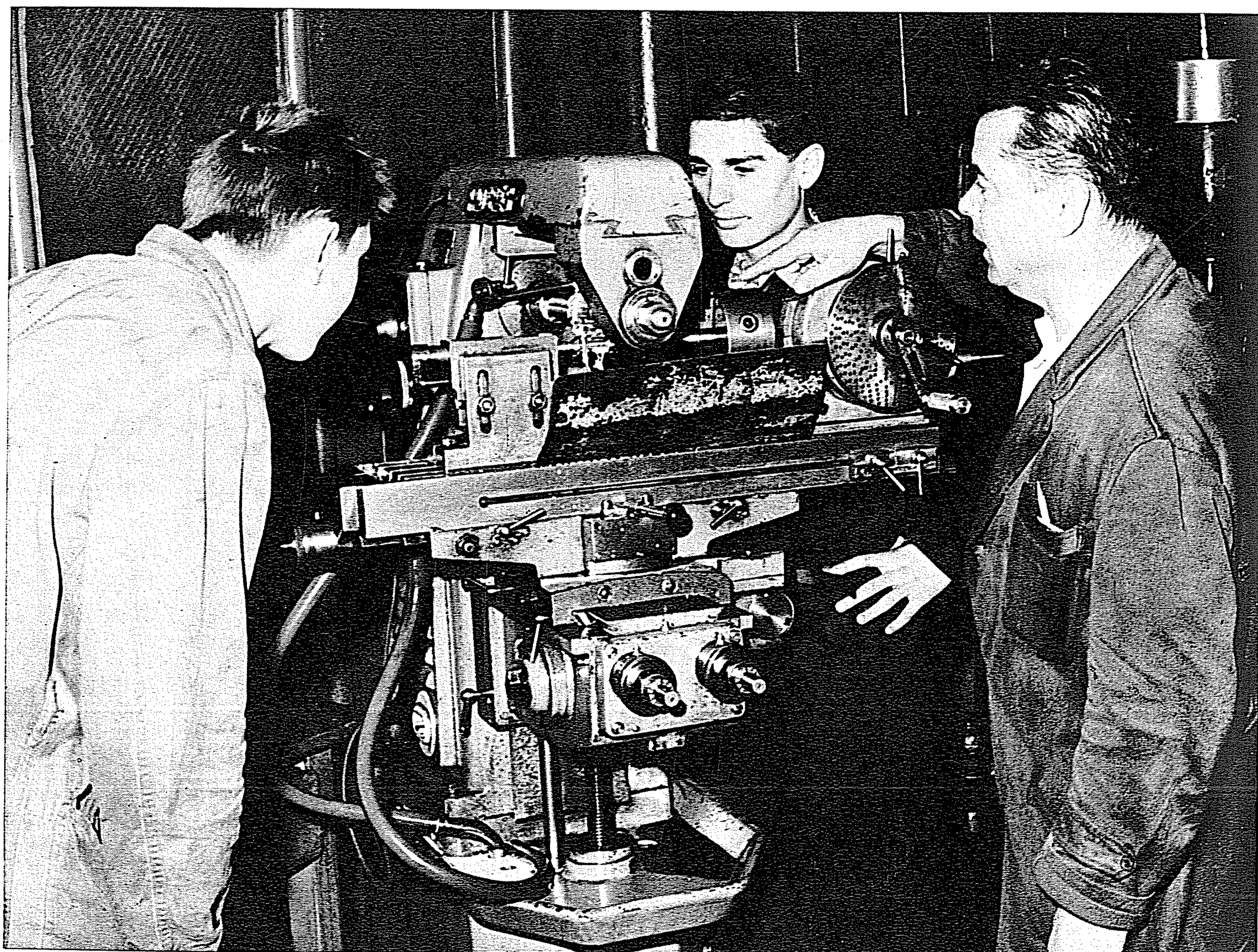

BAR

Beograd je često srdačan domaćin gostiju iz svih zemalja sveta.

◄ *Ulice velikog grada uvek su pune sveta. Najmnogoljudnije su u večernjim časovima.*

Obuka mladih radnika vrši se pod brižnim okom iskusnih stručnjaka.

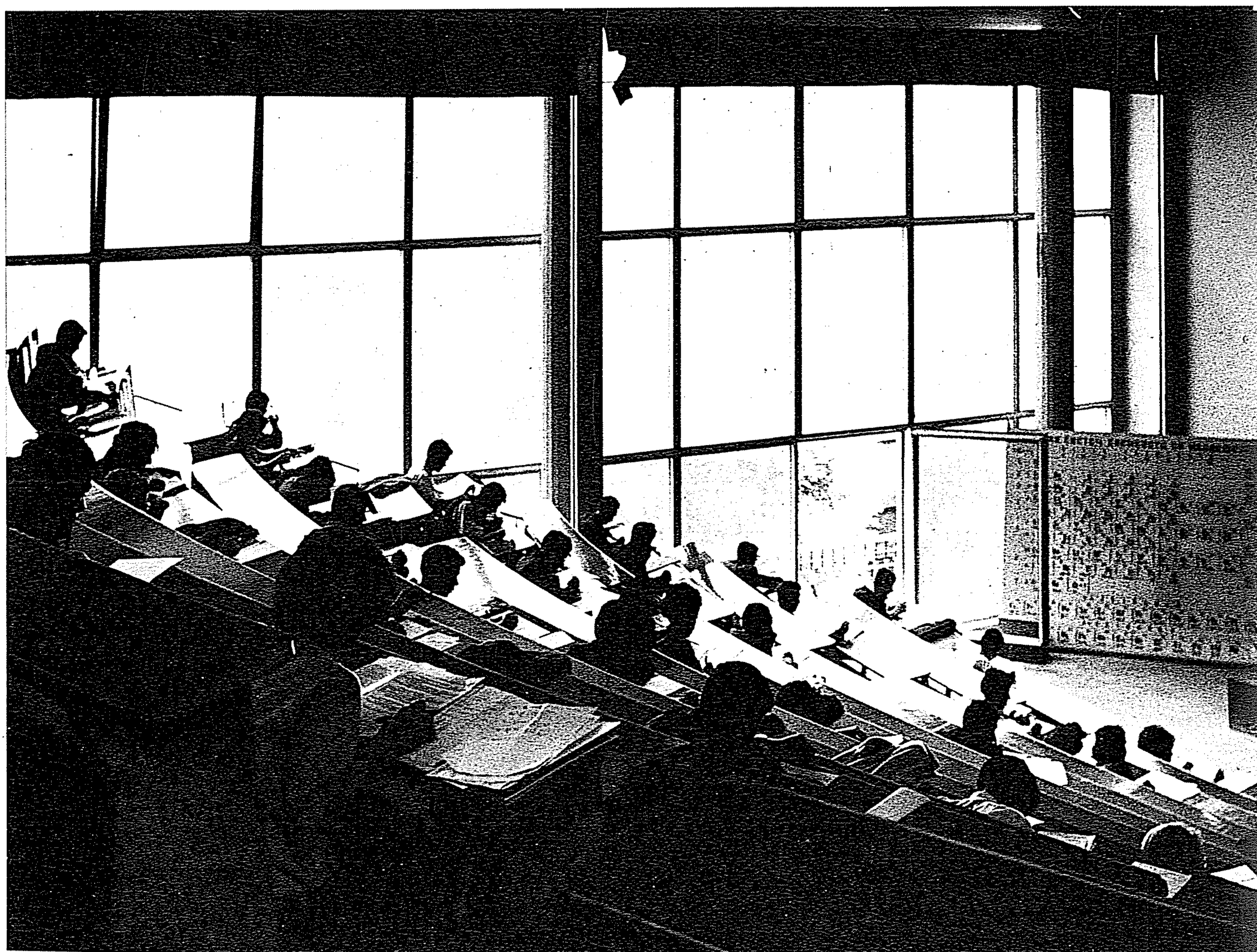

Ovo je grad rada i učenja. Intenzivan život odvija se svuda: u fabrikama, kancelarijama, u školskim učionicama. Na slici: savetovanje jedne smene u Beogradskom pamučnom kombinatu.

Sa predavanja u amfiteatru Prirodno-matematičkog fakulteta.

Čas u jednoj osmogodišnjoj školi na Novom Beogradu. ▶

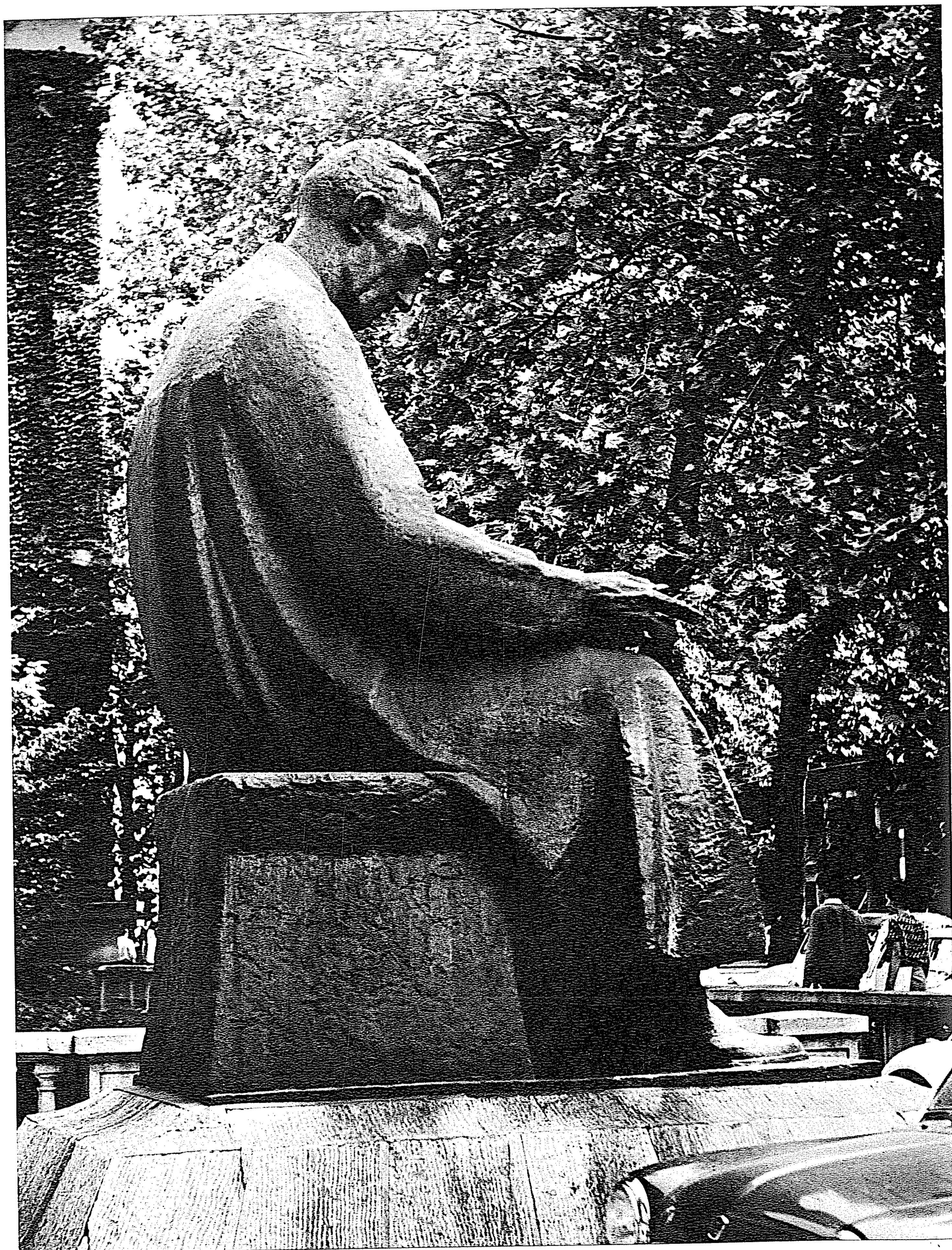

Deo zgrade tehničkih fakulteta.

Studenti građevinarstva i arhitekture nalaze se u jednoj od najlepših univerzitetskih zgrada Beograda.

Spomenik Nikoli Tesli, pred zgradom u kojoj su smešteni Arhitektonski, Građevinski i Elektrotehnički fakultet (rad vajara Frana Kršinića).

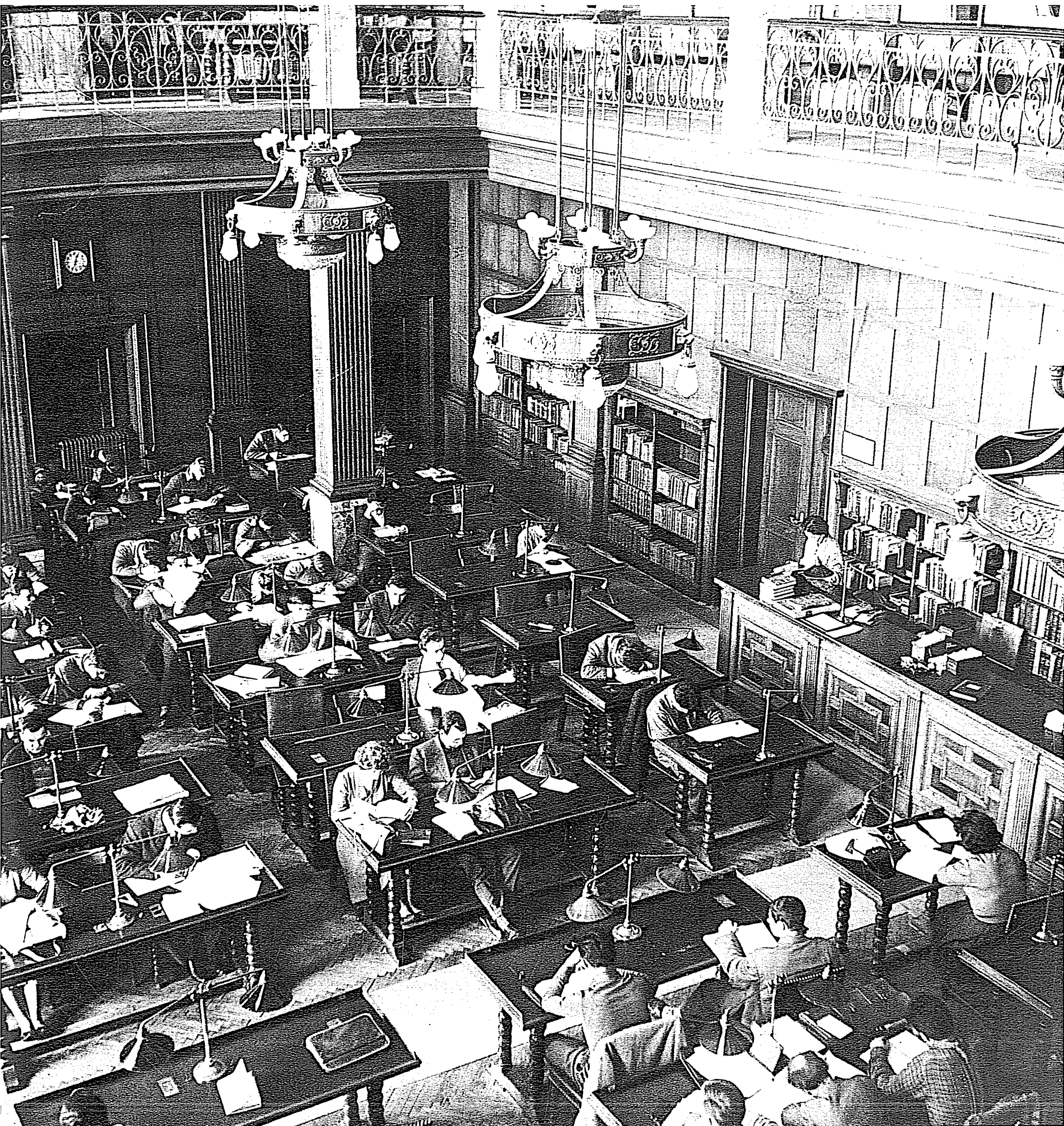

U Beogradu postoji nekoliko tehničkih muzeja. Jedan od njih, Muzej Nikole Tesle, posvećen je delu znamenitog jugoslovenskog pronalazača.

Beograd ima veliki broj javnih biblioteka i čitaonica, od centralne, Narodne biblioteke Srbije, pa do mnogih opštinskih i specijalizovanih.

Biblioteke su ipak najbolja mesta za učenje.

Ovo je čitaonica u Univerzitetskoj biblioteci »Svetozar Marković«.

Zgrada Narodnog pozorišta podignuta je pre sto godina na inicijativu kneza Mihaila. U njoj sc daju dramske, operske i baletske predstave.

Pozorišni život u Beogradu veoma je razvijen. Postoji više profesionalnih pozorišta koja ostvaruju visok nivo ove stare umetnosti, negujući u svome repertoaru dela od klasičnih do najsavremenijih.

Veliki umetnici beogradske scene, Raša Plaović i Jovan Milićević, u »Tomasu Moru« Roberta Bolta.

Iz Šekspirove »Zimske bajke«, u Narodnom pozorištu.

Iz drugog čina opere »Travijata«.

Prvak beogradske opere, Miroslav Čangalović, kao Boris Godunov, u istoimenoj operi Modesta Musorgskog.

Fragment iz igre »Svatovac«, Krešimira Baranovića. ►

»Malo pozorište«, namenjeno deci i omladini, nalazi se pored živopisnog Tašmajdanskog parka.

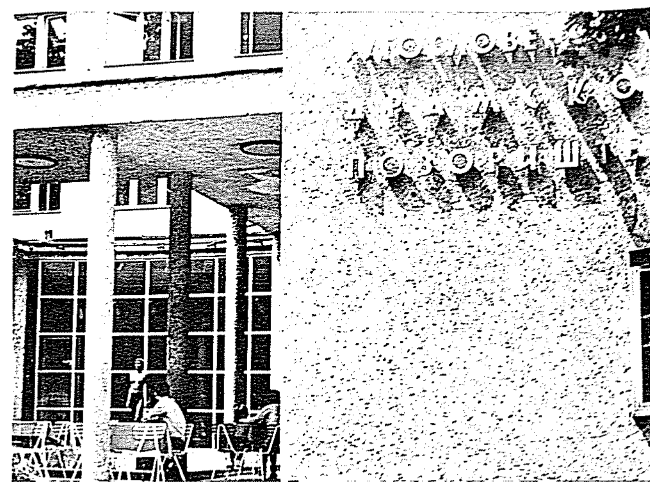
Pozorište »Boško Buha« uvek je privlačno za mladu publiku. Scena iz »Čarobnjaka iz Oza«.

Pred zgradom Pozorišta »Ateljea 212«. To pozorište prati najsavremenija strujanja našeg i stranog pozorišnog stvaralaštva.

Scena iz savremene komedije »Krmeći kas«, od Aleksandra Popovića, na sceni »Ateljea 212«.

Predstava u Jugoslovenskom dramskom pozorištu: »San letnje noći« Viljema Šekspira.

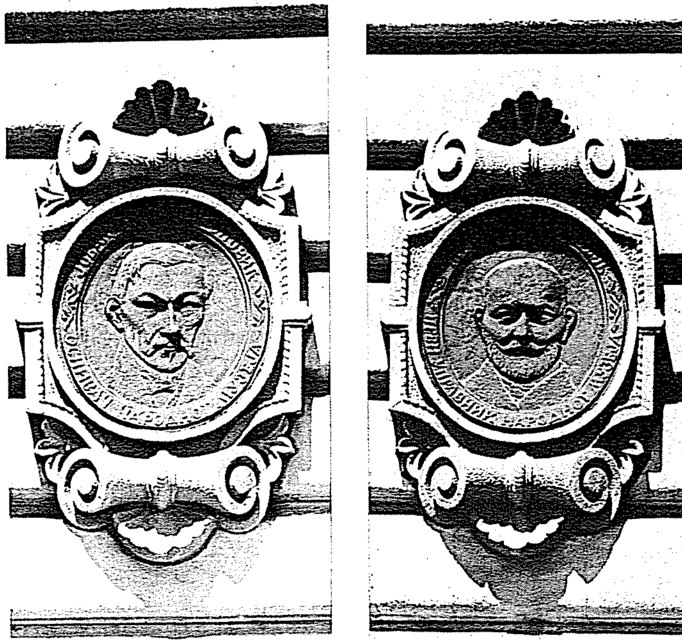

Ljuba Tadić, kao Kraljević Marko, u istoimenoj drami Borislava Mihailovića (Jugoslovensko dramsko pozorište).

U atriju Narodnog muzeja izložena su grčka i rimska umetnička dela nađena u našoj zemlji. To je vrlo pogodno mesto i za izvođenje pozorišnog klasičnog repertoara.
Na slici: scena iz »Odbrane Sokratove i smrti«, od Platona, u izvođenju Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Dva savremena reljefa na ulazu u zgradu Narodnog muzeja.
Jovan Sterija Popović, književnik i osnivač Narodnog muzeja.
Mihailo Valtrović, arheolog, prvi upravnik Narodnog muzeja.

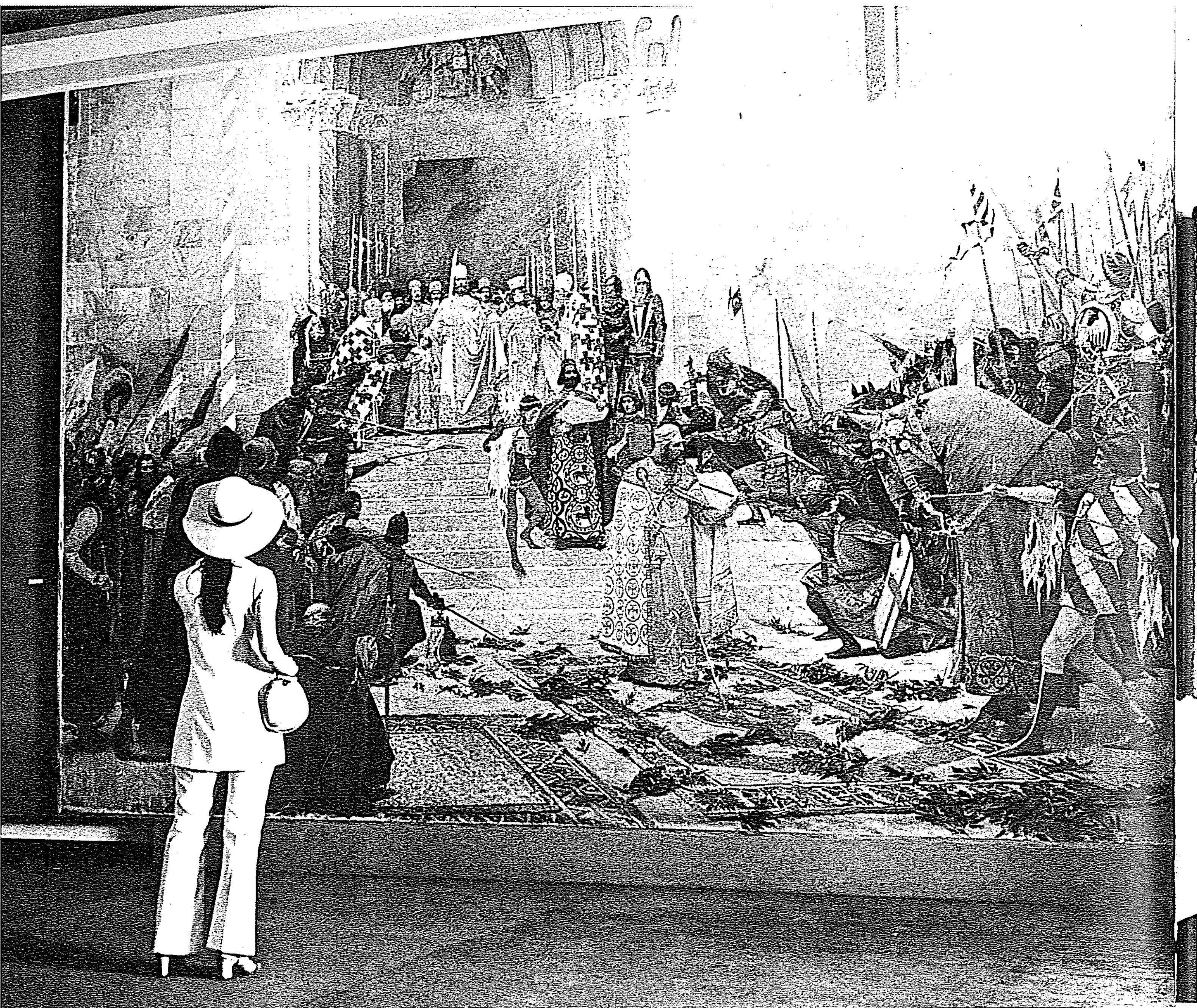
Ulaz u Narodni muzej na Trgu Republike. U svojim izložbenim dvoranama Muzej čuva obilje dragocenih dela od praistorije do najnovijih vremena.

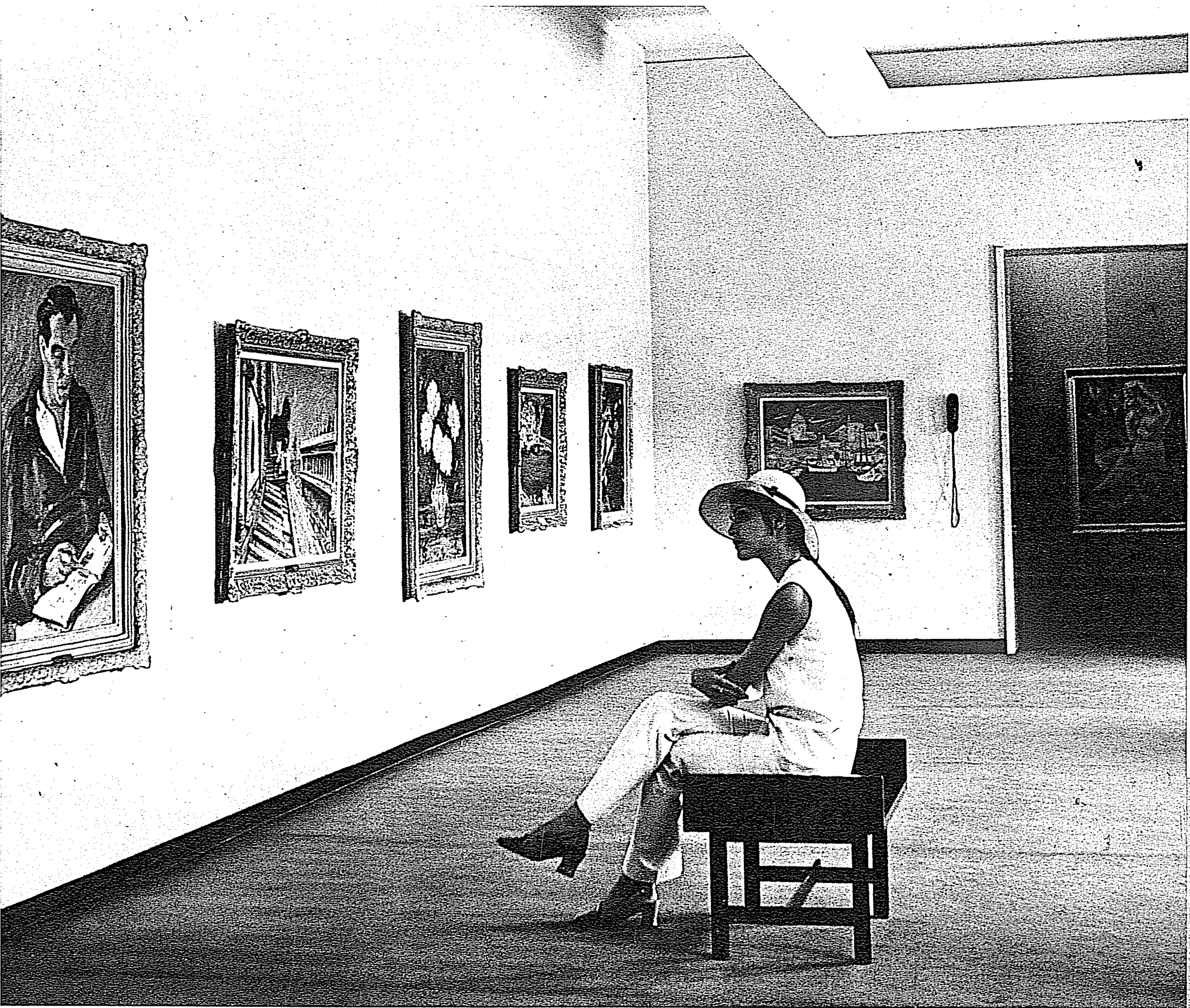
Iz arheološkog odeljenja u Narodnom muzeju: figura građanina iz Stobija (III vek n.e.).

U Muzeju je bogato predstavljena srednjovekovna srpska umetnost: fragmenti plastike i freske, ikone, rukopisi, dela primenjene umetnosti. Na slici: zvona iz manastira Gradac na Moravi (današnji Čačak) i plastika sa crkve manastira Melentije (XV vek).

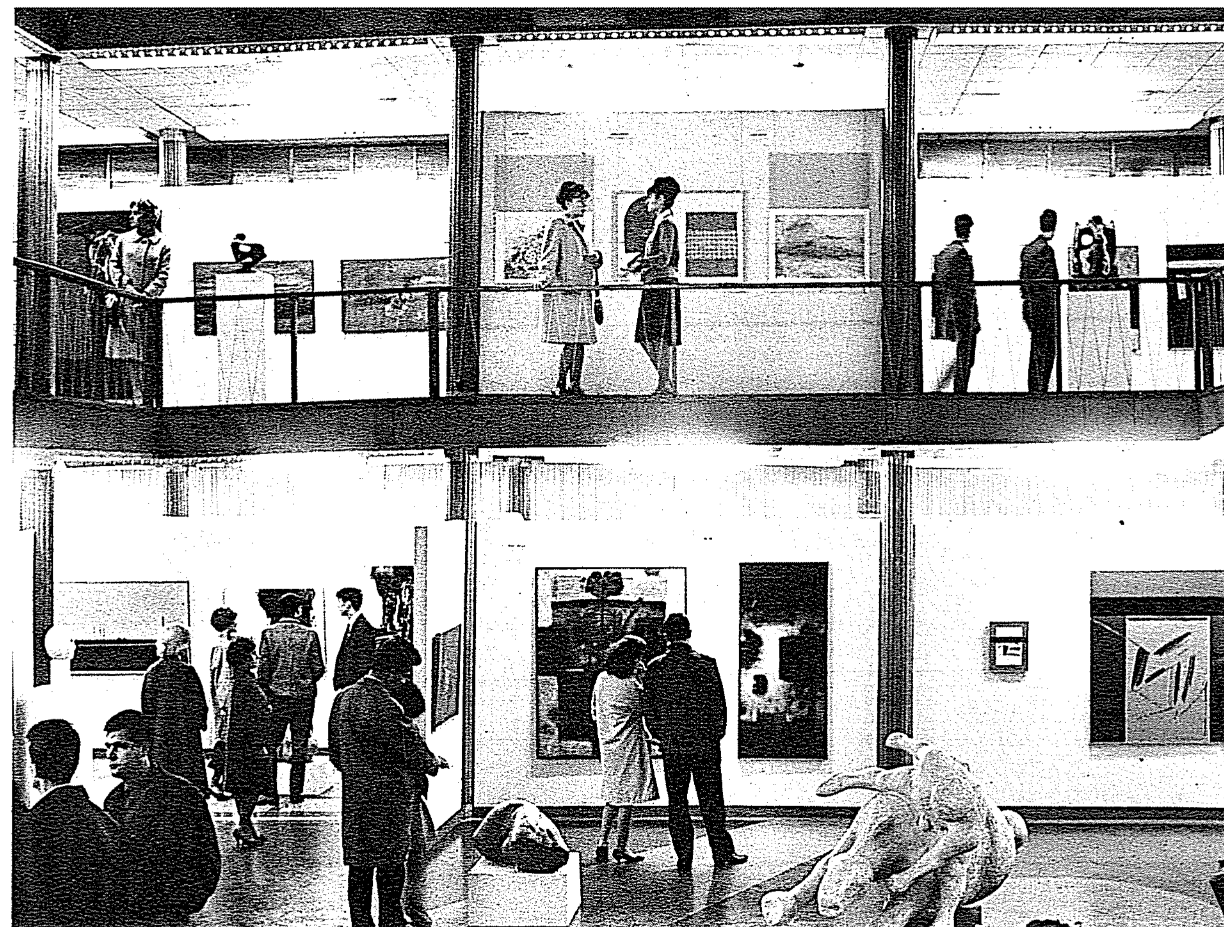
Reprezentativno delo jugoslovenskog slikarstva: »Proglašenje Dušanovog zakonika«, slika Paje Jovanovića.

Dvorana sa delima jugoslovenskog slikarstva XX veka.

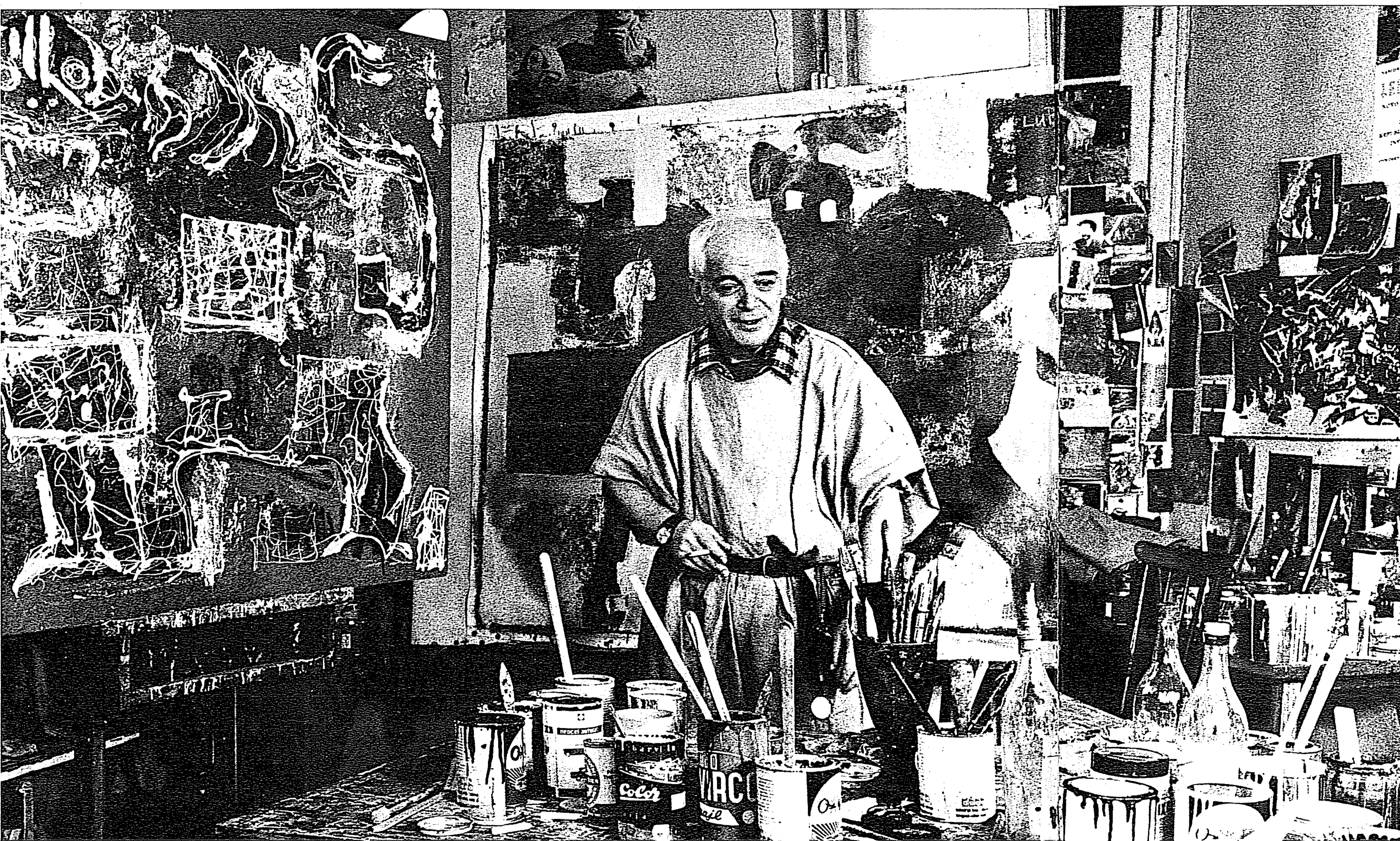
Likovni život u Beogradu veoma je razvijen. U gradu danas radi oko 500 slikara i vajara. Među njima se nalaze mnogi istaknuti majstori.

Oktobarski salon otvara se svake godine na dan oslobođenja Beograda. To je velika smotra rada beogradskih umetnika. ▶

Petar Lubarda, jedan od najvećih savremenih jugoslovenskih slikara, u svom ateljeu u Beogradu.

Prvo umetničko ostvarenje. ▶

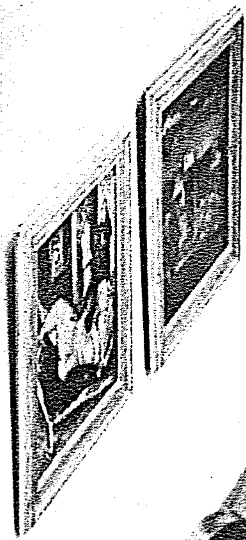

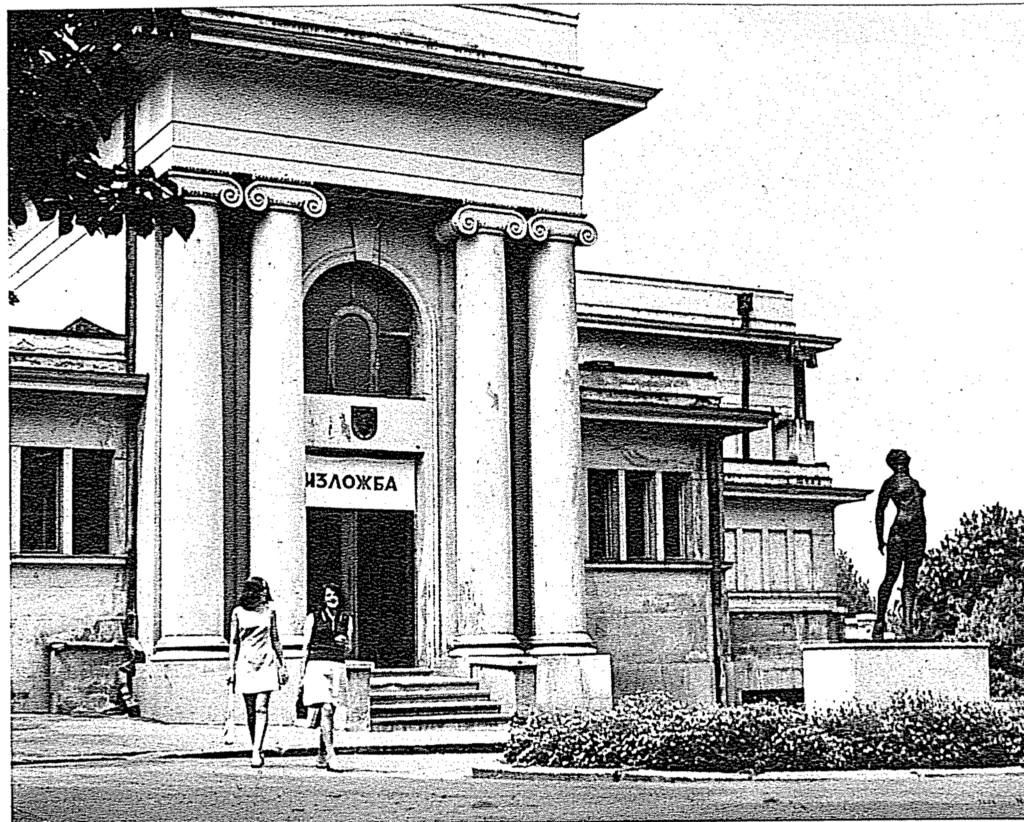

U Beogradu rade dve akademije likovnih umetnika. Na slici: studentkinja slikarstva.

Detalj iz Muzeja savremene umetnosti. Ovo zdanje značajno je i kao arhitektonsko ostvarenje (projektanti: M. Antić i I. Raspopović). Ovaj muzej na ušću Save u Dunav sabrao je najznačajnija dela jugoslovenskih umetnika XX veka.

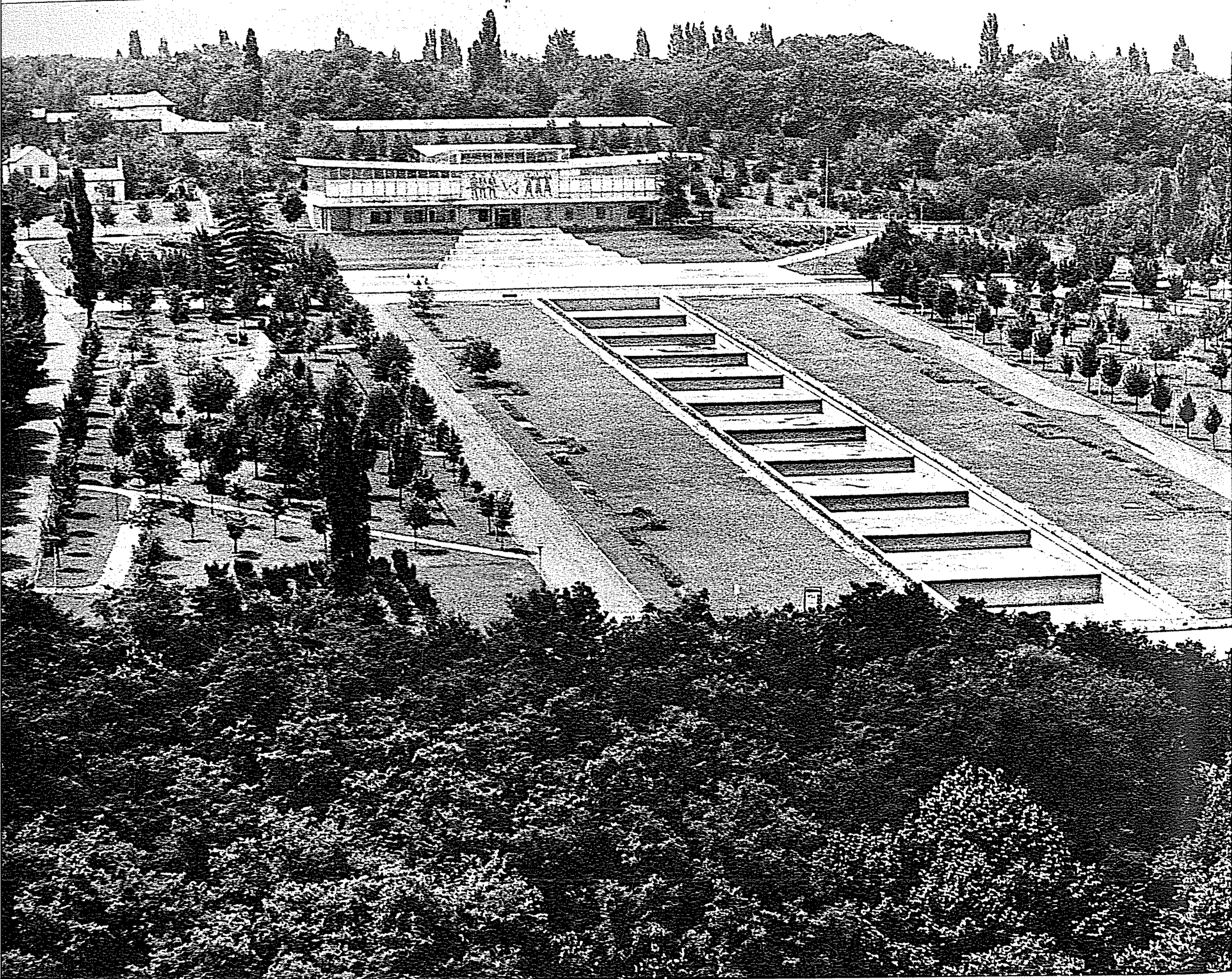
Zgrada Umetničkog paviljona na Kalemegdanu.

Etnografski muzej ima veoma bogate zbirke narodnog stvaralaštva iz cele naše zemlje. Zbog nepodesnih izložbenih prostorija većina muzejskog materijala nalazi se u depoima, ali povremene tematske izložbe pokazuju svu lepotu sakupljenog blaga.

U Galeriji fresaka izložene su kopije srednjovekovnog srpskog i vizantijskog slikarstva.

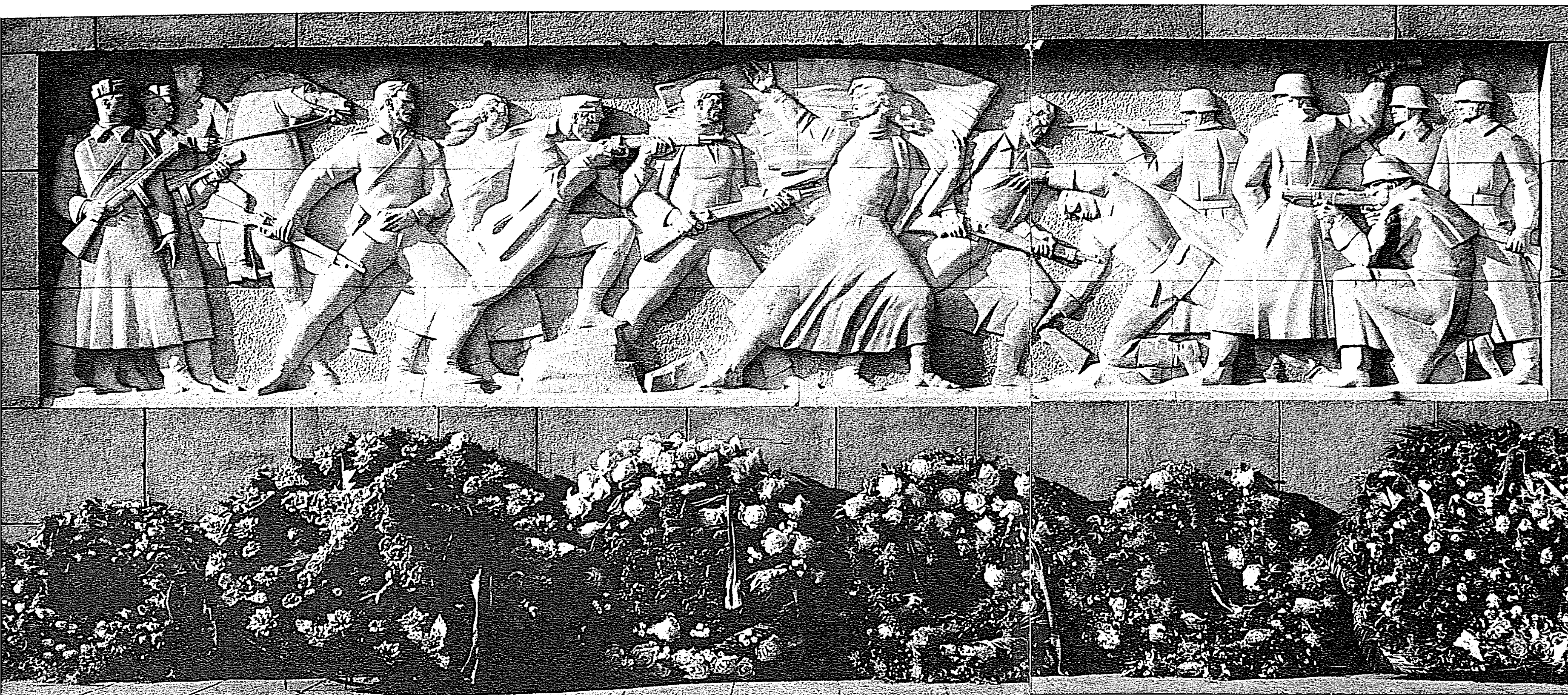

Muzej 25. maja (rođendan Predsednika Jugoslavije Josipa Broza Tita) nalazi se na Topčiderskom brdu. U njemu su izloženi predmeti koje je Predsednik Tito dobio na poklon iz naše zemlje i iz svih krajeva sveta.

U Beogradu se nalazi više istorijskih muzeja. Najznačajniji je Vojni muzej, u kome su sakupljeni predmeti iz najstarije ratne istorije našeg naroda pa do najnovije, narodnooslobodilačke borbe. Na slici: ratne zastave jedinica Jugoslovenske narodne armije nad skršenim neprijateljskim oružjem i zastavom.

Zgrada u kojoj je 4. jula 1941. godine doneta odluka o podizanju svenarodnog ustanka, pretvorena je u Muzej.

pomena na slavne dane narodnooslobodilačke borbe
e sačuvana samo u muzejima. Mnoga groblja i spo-
enici svedoče o velikom vremenu i ljudskom u njemu.
slici je reljef na ulazu u Spomen-groblje oslobodi-
a Beograda (rad vajara Radete Stankovića). U gro-
u su sahranjeni jugoslovenski borci i borci Crvene
mije, koji su poginuli u oktobru 1944, u borbama za
obođenje Beograda.

Pod bedemima Kalemegdana nalazi se grobnica narodnih heroja Moše Pijade, Ive-Lole Ribara, Đure Đakovića i Ivana Milutinovića.

Spomenik Branku Radičeviću, pesniku mladosti (rad vajara Aleksandra Zorina).

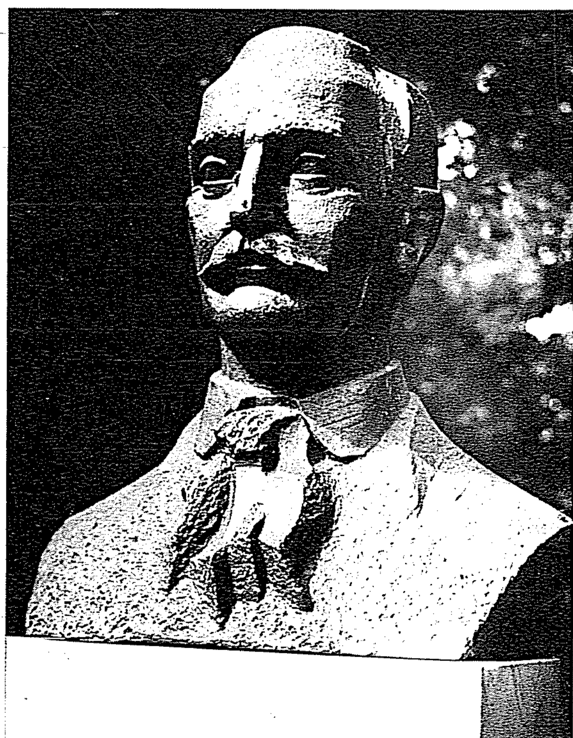

Pesnik i slikar Đura Jakšić. ▶

Na Kalemegdanu se nalazi i veći broj spomenika znamenitim ljudima iz srpske kulturne istorije. Na slici: jedna aleja sa spomenicima, pod snegom.

Pesnik Aleksa Šantić.

Jovan Skerlić, književni istoričar i kritičar.

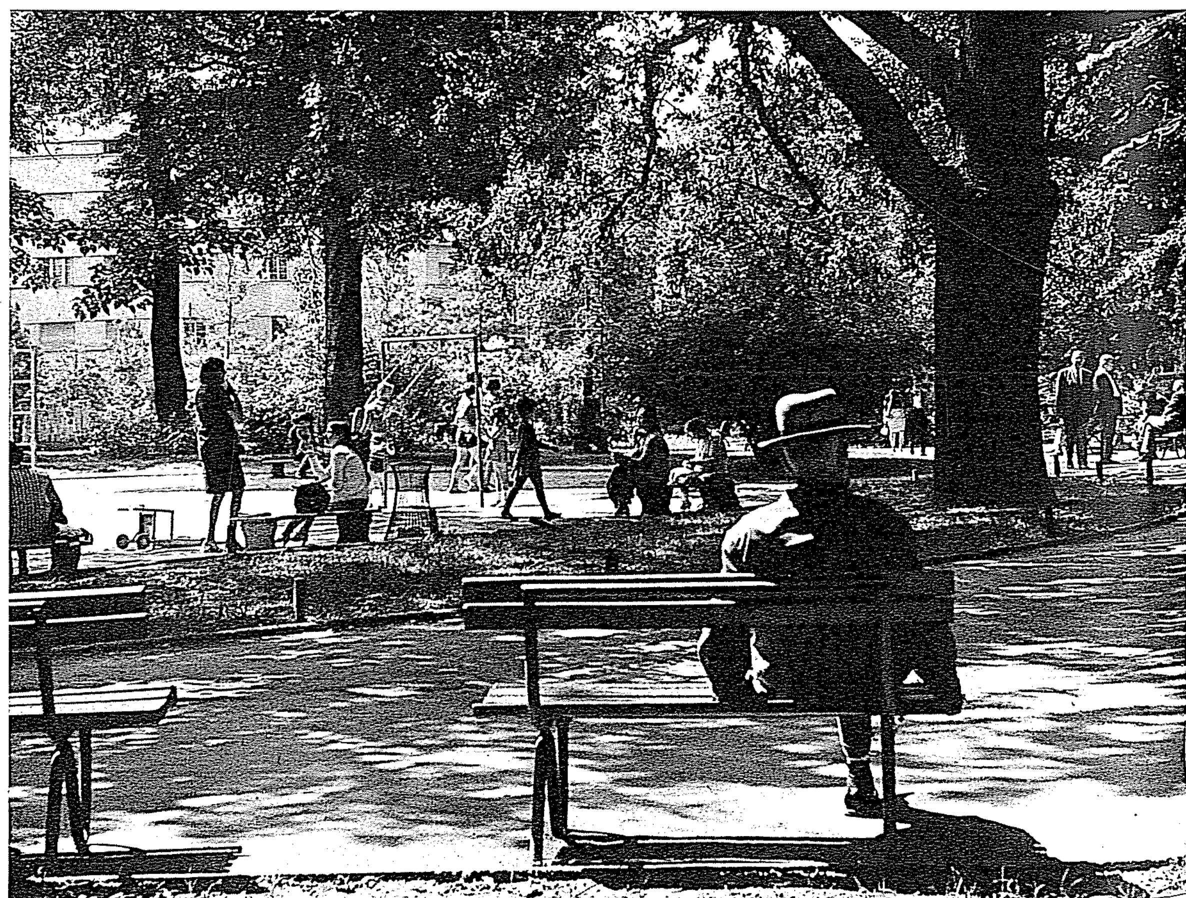

U Beogradu živi i radi veliki broj jugoslovenskih pisaca. Ivo Andrić, dobitnik Nobelove nagrade za književnost, često se može videti u šetnji po beogradskim ulicama.

Jedna značajna beogradska kulturna manifestacija: svake jeseni na Beogradskom sajmištu održava se Međunarodni sajam knjiga.

Nedeljni koncert bleh-muzike unese život u senovite tišine Kalemegdana.

Svako nosi svoj život i svoje brige: najstariji i najmlađi Beograđani.

Između dva posla, ili dve kupovine, prijatan je odmor na klupi u malom skveru.

Parkovi su mesta odmora. Ali su pokatkad veoma pogodni za izložbe skulptura u slobodnom prostoru.

Stalni pratioci života na ulici: šarenilo kioska, pokretne prodavnice, kolporteri . . .

Jedan izlaz iz podzemnog prolaza.

Podzemni pešački prolazi izmenili su izgled Terazija. Život se spustio i pod zemlju.

Prodavnice sve više pažnje poklanjaju uređenju svojih izloga. Nacionalni salon — modna kuća proizvoda primenjene umetnosti.

Srednjovekovna inspiracija u savremenoj modi. Modni kreator sa svojim modelom.

Osvetljeni izlozi u Knez-Mihailovoj ulici.

Sa Terazija: kratak predah u restoranu »Atina«.

Trenutak noćnog Beograda — polivači ulica.

Kafane uvek imaju svoje goste: popularna »Moskva« u popodnevnim časovima.

МЛЕЧНИ РЕСТОРАН
Атина

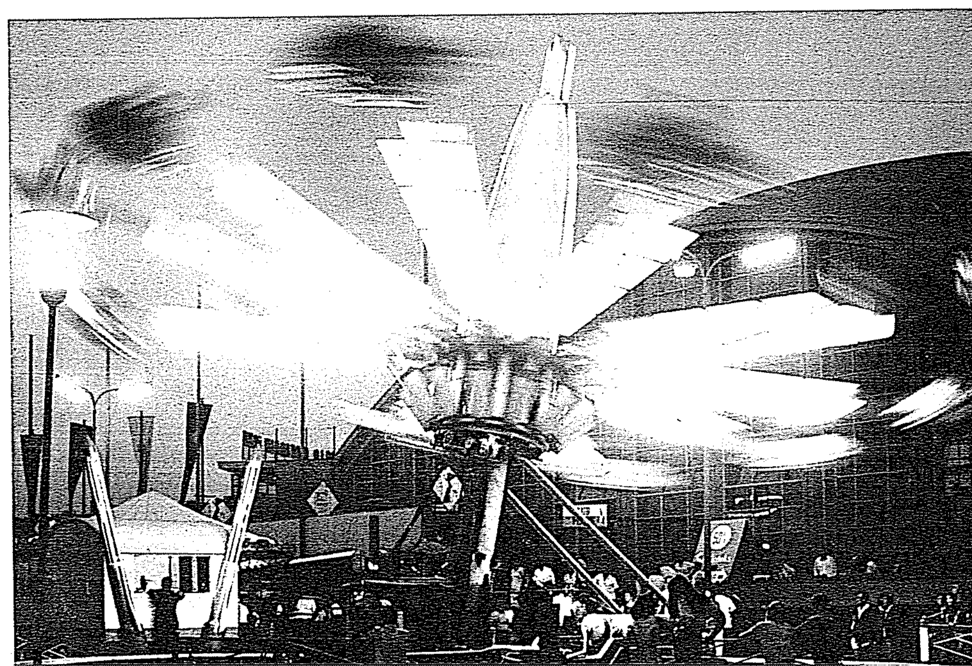

7-1-8
7-67
PRODUCT OF ECUADOR

Seljanke iz okoline grada donose prvo cveće na beogradske ulice.

Prodavačice suvenira u delimično restaurisanoj boemskoj ulici — Skadarliji.

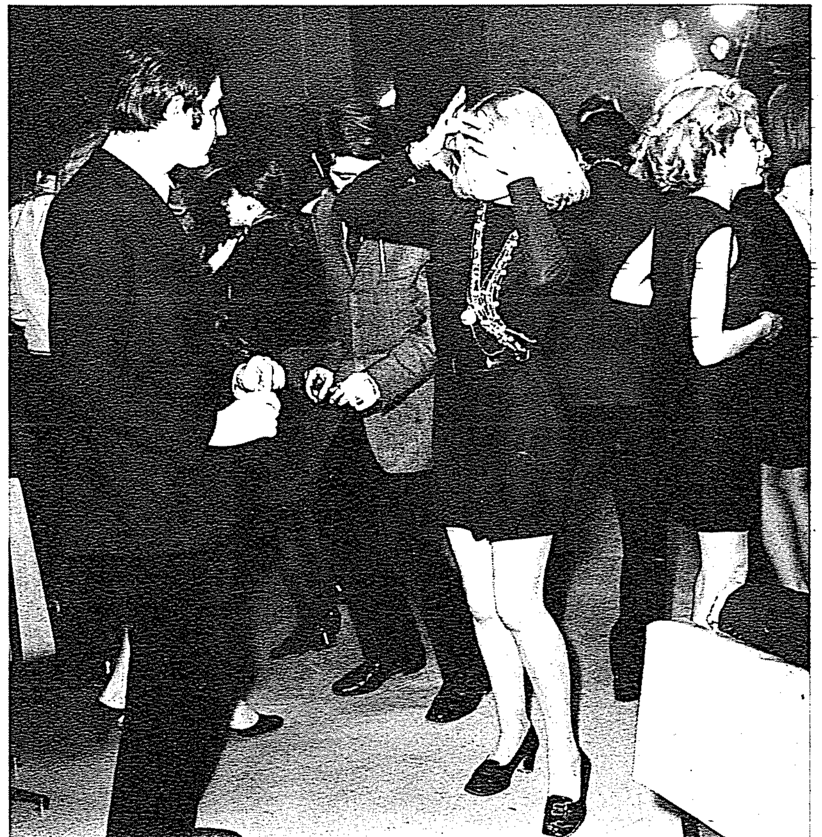
Pod svodovima hala Beogradskog sajmišta često se održavaju raznovrsne zabave za stanovnike velikog grada. Ovo je izgled velike hale za vreme novogodišnjih »petnaest najveselijih dana«.

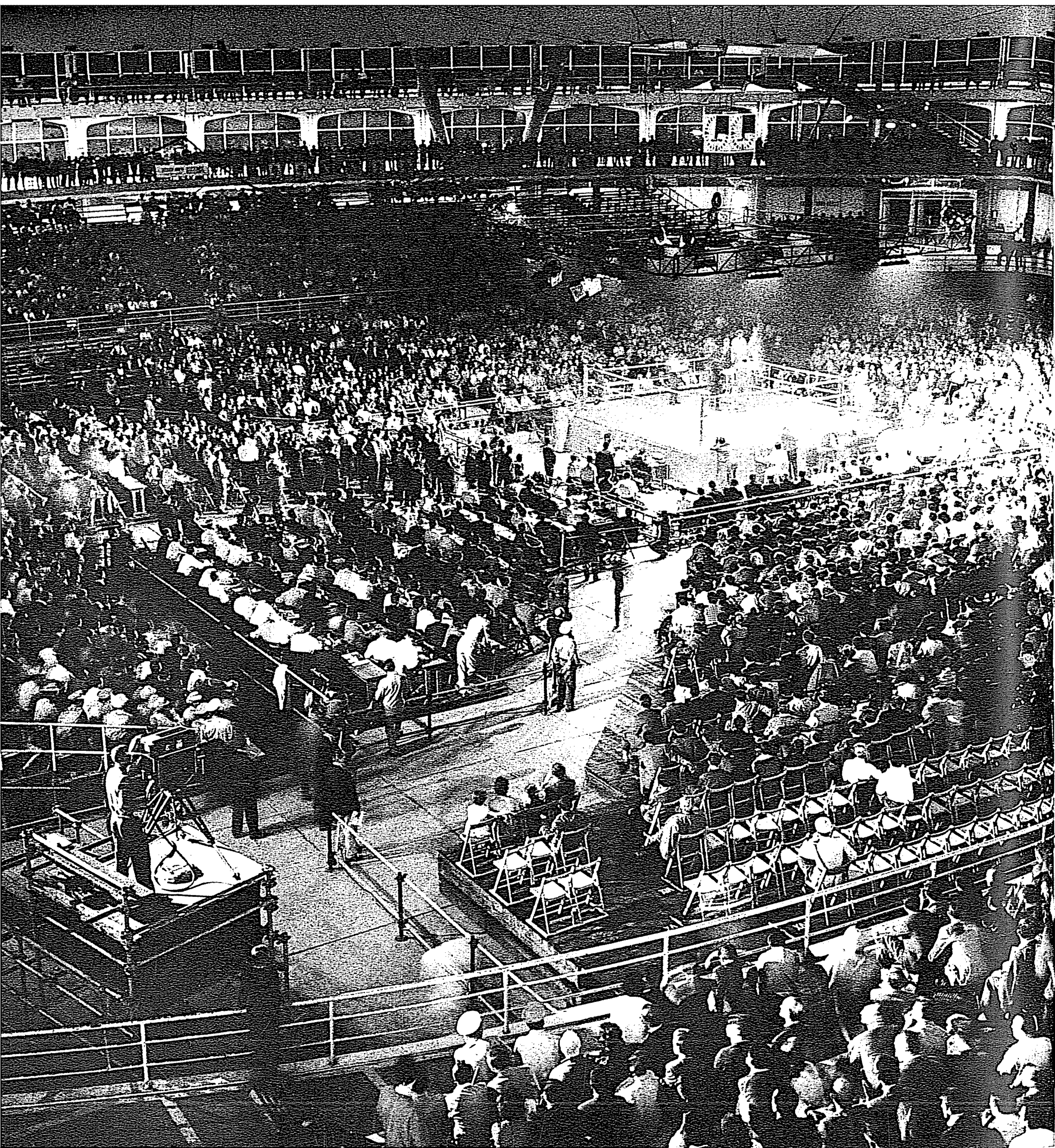
Iluzije pod ogromnim kupolama: izlet u nebo, vrteška snova . . .

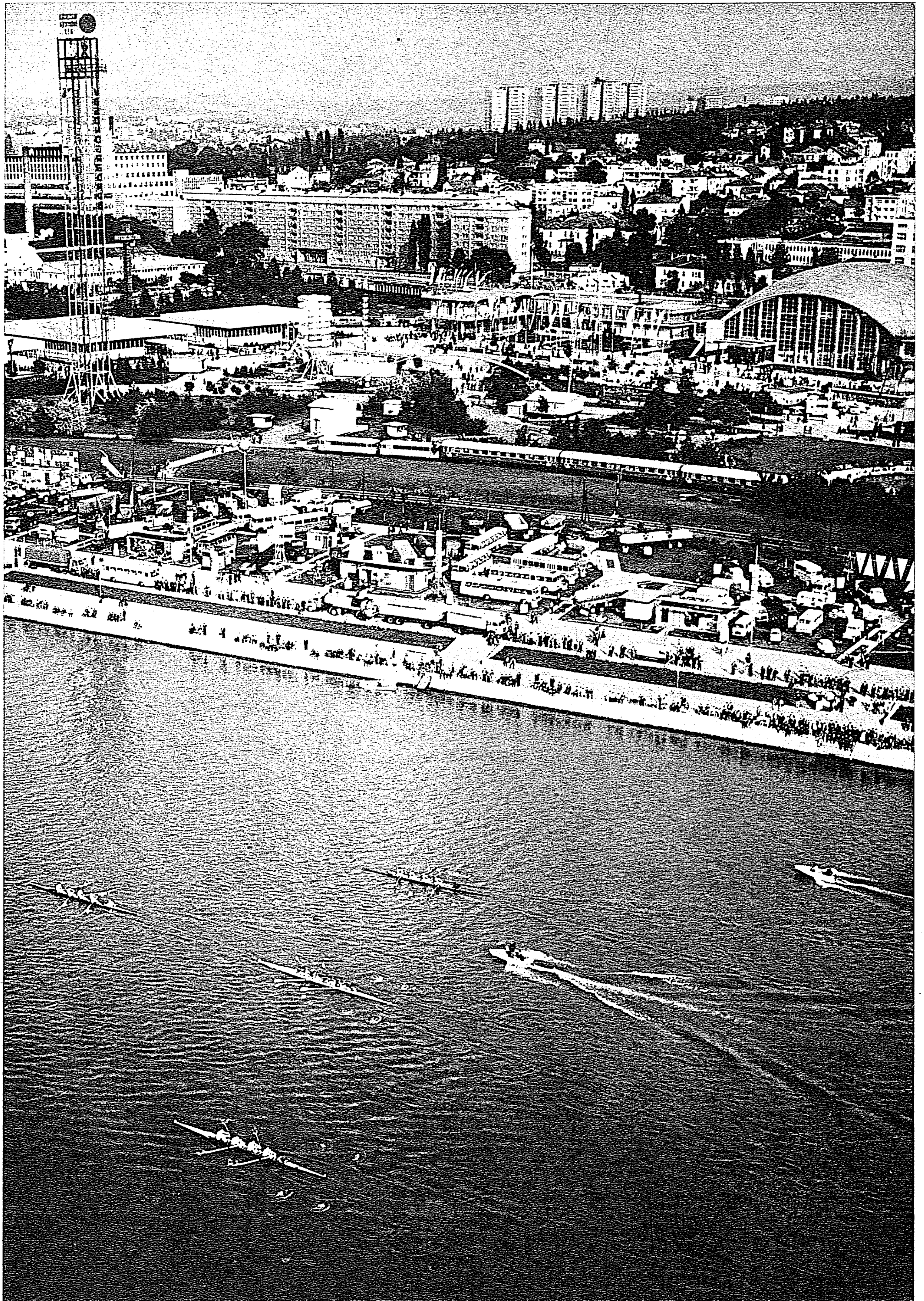

U novim ritmovima. Takmičenje omladinskih muzičkih ansambala — »Gitarijada« — jedna je od najposećenijih sajamskih priredbi.

Boks-mečevi u sajamskoj hali uvek privuku mnoštvo vatrenih gledalaca.

Na Savi, pored Sajmišta: veslačko takmičenje.

Tašmajdan je idealan za sportske manifestacije. Nedavno izgrađen pokriveni bazen omogućuje takmičenja u plivanju, vaterpolu.

Zimske radosti na tašmajdanskom klizalištu. ▶

Bazen za kupanje na Tašmajdanu, zbog blizine i uređenosti, naročito je popularan među omladinom.

Pored velikog stadiona »Crvene zvezde«, u Beogradu postoje još stadioni JNA i OFK Beograda. Na stadionu JNA, izgrađenom 1950. godine, održavaju se velika sportska i fiskulturna takmičenja.

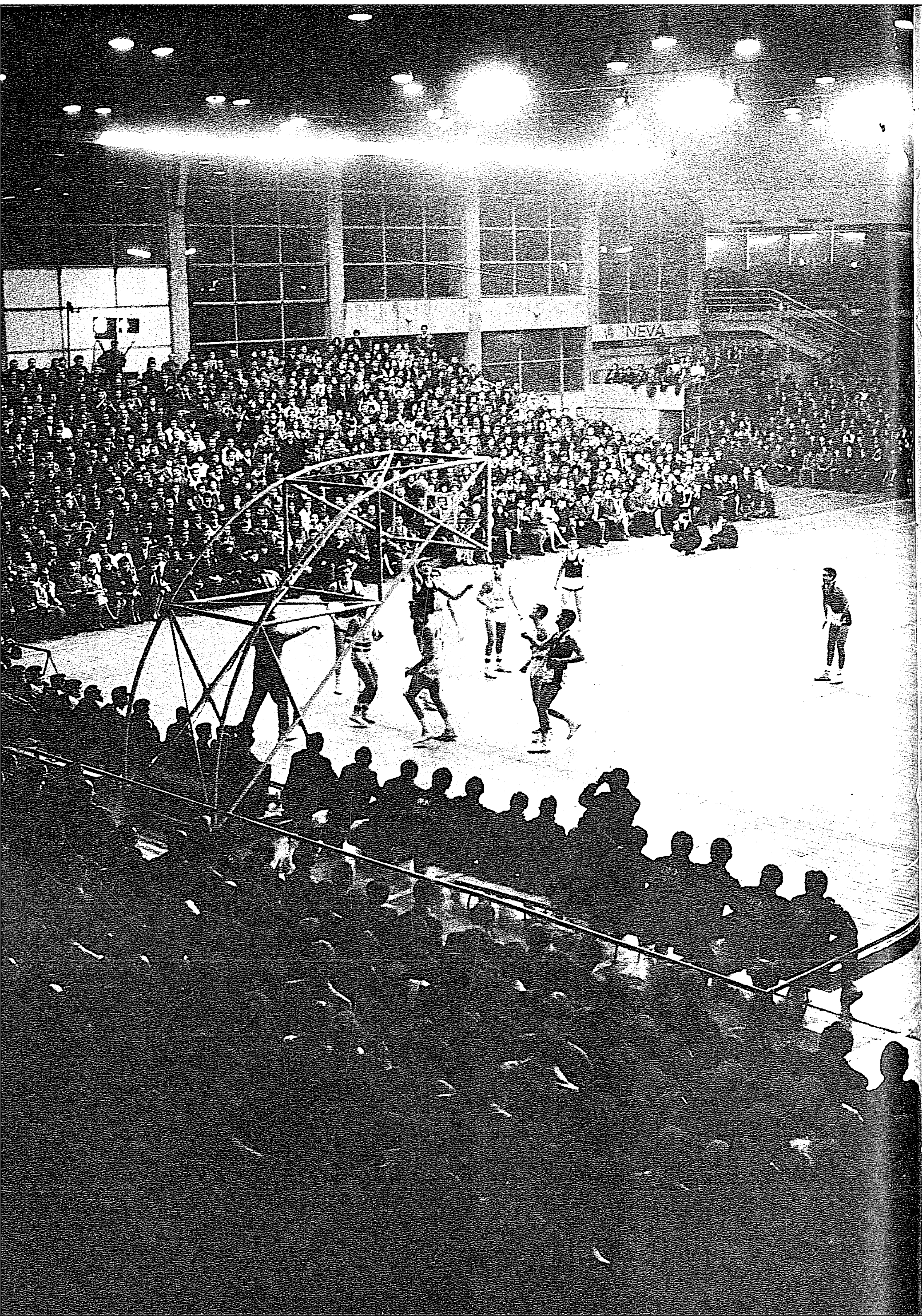
Kao i u celoj našoj zemlji, i u Beogradu je fudbal najpopularniji sport. Svaki susret navijači prate sa velikim uzbuđenjem.

Fudbalski duel velikih asova.

Crveno-bele i crno-bele zastave obeležavaju privrženost voljenim klubovima, »Crvenoj zvezdi« ili »Partizanu«.

NEVA

Detalji sa međunarodne košarkaške utakmice Beograd — Real Madrid.

Najmlađi sportisti — u takmičarskom poletu.

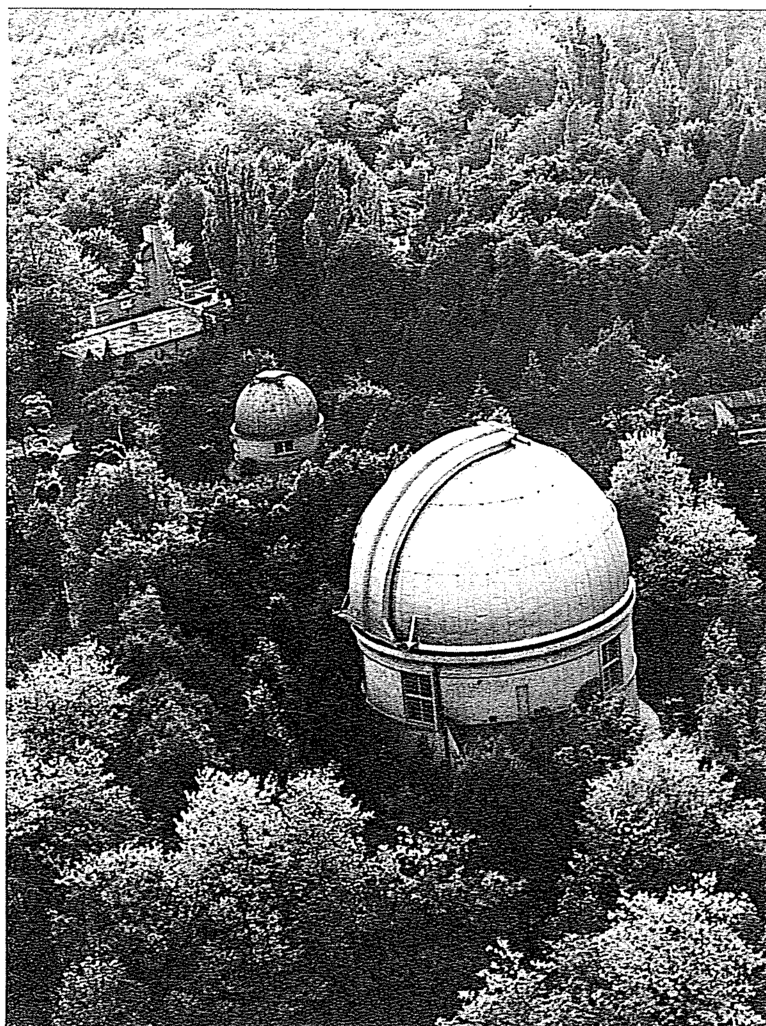
Restoran u Košutnjaku.

Topčider, veliki park sa stoletnim drvećem, tihim stazama i malim mostovima, rasprostrt u dolini između bregova, najbliže je izletničko mesto Beograđana.

U blizini Beograda nema mnogo pogodnih izletišta, ali su, u naknadu za mali broj, postojeća veoma privlačna i prostrana.

Pionirski grad je omiljeno izletište najmlađih Beograđana.

Zvezdara, breg nad Dunavom, dobila je ime po opservatoriji koja se tu nalazi. Sa Zvezdare, pune senovitih staza i visoke mlade šume, pružaju se širom izvanredni vidici na Beograd, Dunav i banatsku ravnicu.

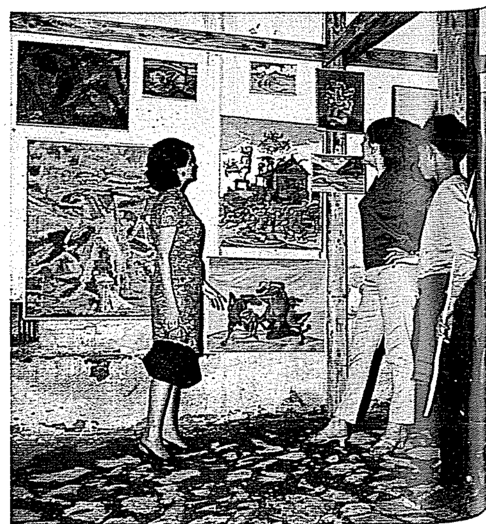
Kalemegdan je pun lepih kutaka za odmor, razmišljanje i sanjarenje (strana 232).

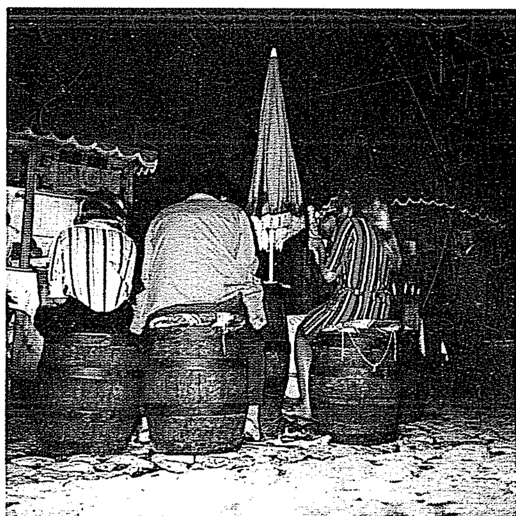
Knez-Mihailova ulica, poslovno i trgovačko središte Beograda.

Avala je jedno od najprivlačnijih beogradskih izletišta. Zanimljivo je istaći da se jedan restoran nalazi i na samom televizijskom tornju. Sa njegove terase pružaju se prekrasni vidici na Beograd i okolinu.

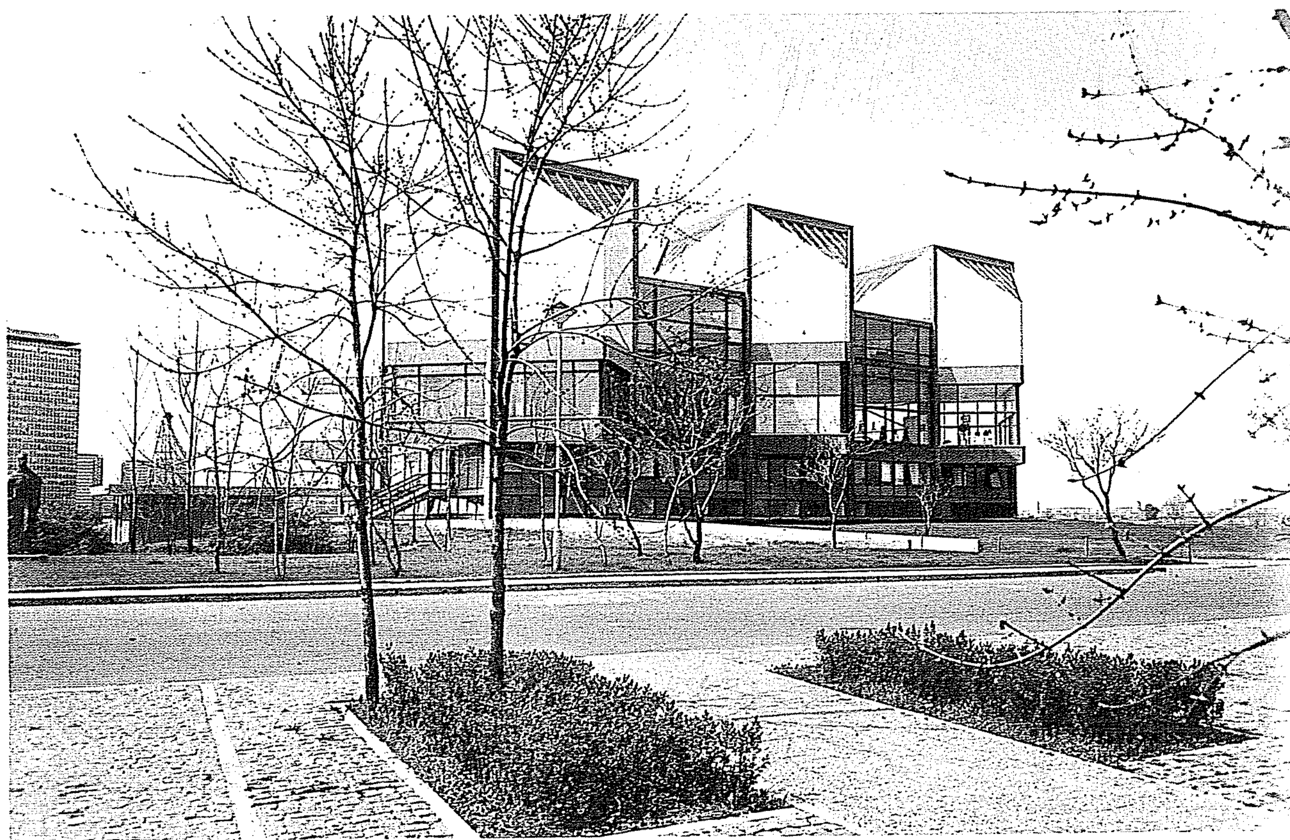

Tašmajdanski sportski centar: bazeni za kupanje i stadion. Zbog blizine i uređenosti, Tašmajdan je veoma popularan među beogradskom omladinom.

Tri scene iz boemske Skadarske ulice.

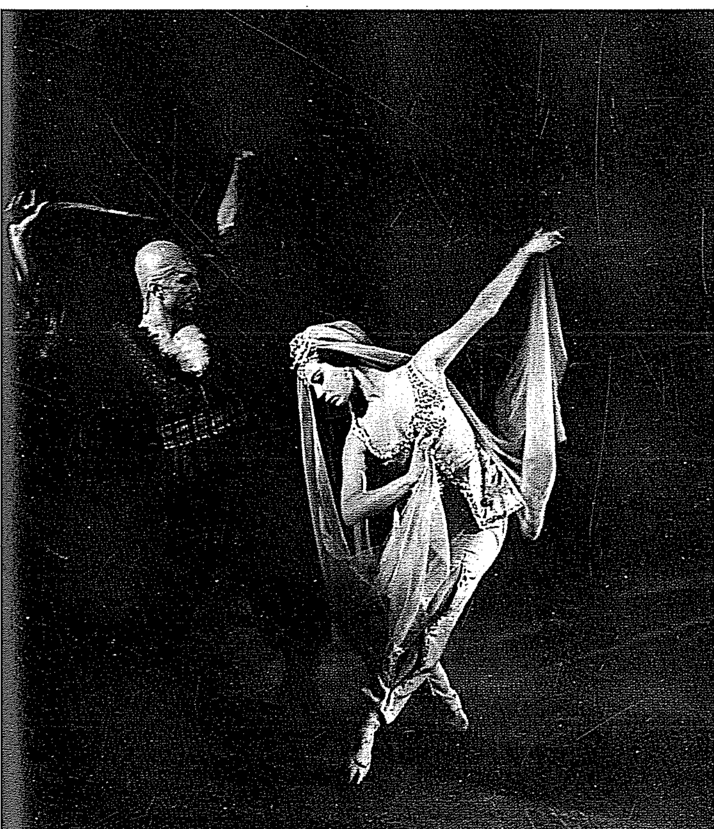

Muzej Savremene umetnosti, u Novom Beogradu, na ušću Save u Dunav, sabrao je najznačajnija dela jugoslovenskih umetnika XX veka. Ovo lepo i funkcionalno arhitektonsko delo radili su arhitekti I. Raspopović i I. Antić.

U zgradi Kolarčevog narodnog univerziteta nalazi se najpopularnija koncertna dvorana u Beogradu.

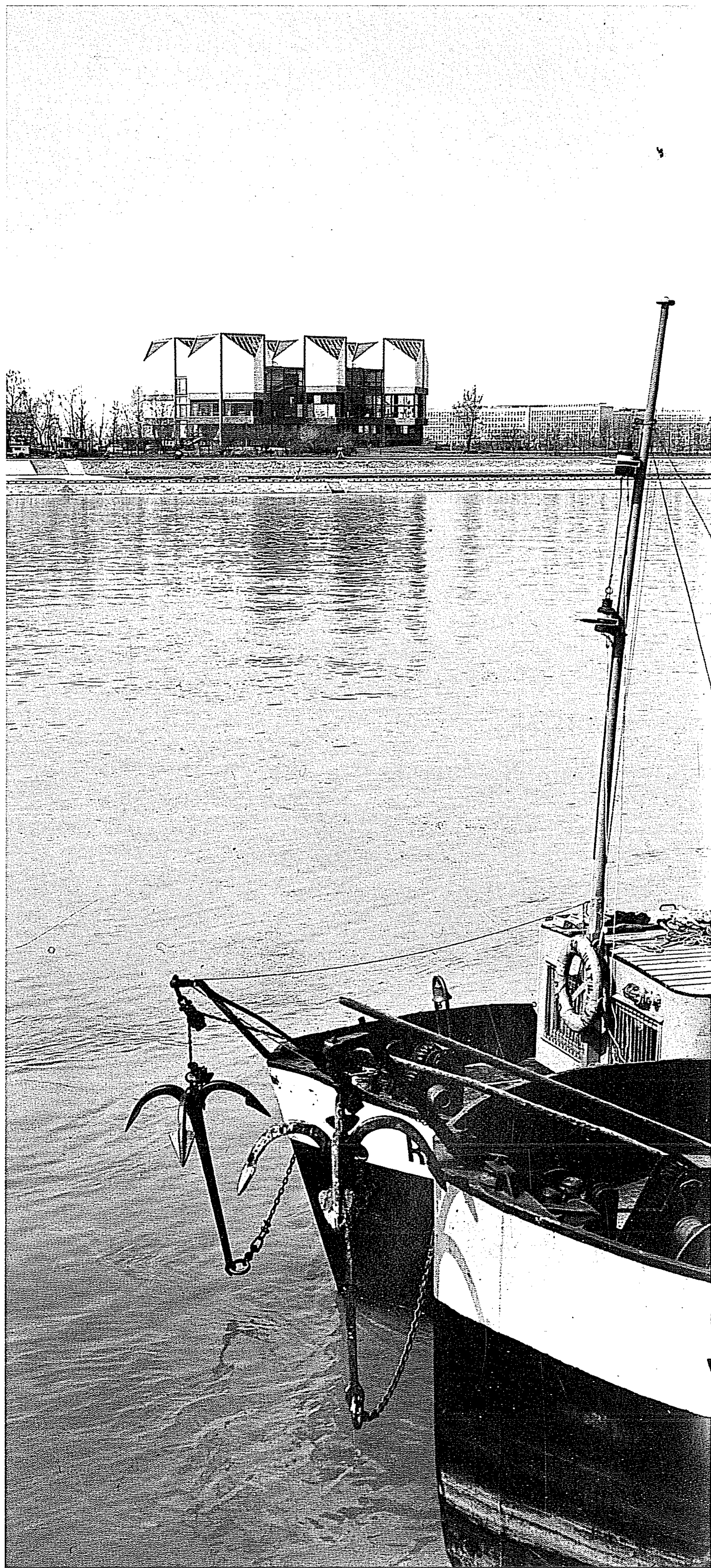

Sa beogradskih ulica:
Detalj u blizini Kolarčevog univerziteta.

I Dunav je beogradska reka. Njegove obale zauzimaju industrijski objekti, pristanište, slobodna carinska zona, velika skladišta . . .

Novo i staro na Savi.

Budući umetnici.
Na rođendan predsednika Tita, 25. maja, koji se slavi kao Dan mladosti, beogradska deca islikaju gradske ulice i trgove raznobojnim kredama. Ovde je jedna velika dečja slika, pred Muzejom savremene umetnosti.

AUTORI CRNO-BELIH FOTOGRAFIJA

Dragan Antolić 144/1

Miodrag Blagojević 132, 156

Đorđe Bukulica 48

Vidoje Vasić 159/1

Milan Gnjatović (Foto služba SANU) 194

Branibor Debeljković 13, 14, 18, 39, 42, 43, 44, 45/1, 45/2, 46, 47, 50, 52, 53, 54/2, 55, 57, 62/2, 70, 71, 73, 75, 76/2, 77, 78, 87/1, 98, 107/1, 110, 113/1, 115, 116, 117, 118, 119, 120—121, 122/1, 123, 126/1, 127, 130, 135, 138, 144/2, 150—151, 161/2, 162, 168, 180, 195/2, 205/1, 210/1, 215/2, 218/1, 224, 225/2, 228, 229/1, 232.

Nikola Dević 112/2

Žika Đorđević 2, 10, 25, 68, 69, 76/1, 91, 93, 101, 112/1, 128, 133, 145, 147/1, 153/1, 183, 184/1, 186/2, 189/1, 189/2, 189/3, 190, 191, 192, 193, 196, 198/1, 198/2, 200, 201/2, 203/2, 204/2, 205/2, 205/3, 210/2, 213/1.

Ivo Eterović 49, 64, 79, 81, 84, 86, 96, 97, 100, 104, 106, 107/2, 108, 124, 125, 166, 214, 219, 221/2.

Dušan Jovanović 109, 165, 171

Dragoljub Kažić 61, 202—203

Miroslav Krstić 181/1, 181/2, 182/1, 182/2

Stevan Lunov 157

Nikola Majdak 62/1, 65, 66/1, 66/2, 67, 90, 102, 111, 113/2, 114, 146, 147/2, 161/1, 211/1

Rade Milisavljević 87/2

Žika Milutinović 40, 41, 82—83, 148 206, 227/1, 227/2, 231/2

Vidoje Mojsilović 184/2

Muzej grada Beograda 21, 22, 23, 28/1, 28/2, 29/1, 29/2, 30/1, 30/2, 31/1, 31/2, 32/1, 32/2, 33, 34—35, 36, 37

Ladislav Panoš 51

Miloš Pavlović 8—9, 56, 59, 85, 122/2, 136—137, 140—141, 164, 177, 179, 201/1, 204/1, 222, 223, 230/2, 231/1

Aleksandar Pešić 185/2

Aleksandar Simić 72

Tanjug 169, 170, 187, 188, 207, 212/1, 212/2, 225/1, 226/1, 226/2

Branko Turin 17, 63, 74, 88, 89, 92, 94, 95, 99, 103, 129, 131, 134, 139, 142, 143, 149, 152, 153/2, 154—155, 160, 163, 172, 173, 174, 175, 176, 185/1, 186/1, 195/1, 197, 208/1, 208/2, 209/1, 209/2, 211/2, 213/2, 215/1, 216, 217, 218/2, 220, 221/1, 229/2

Turistička štampa 11, 12, 19, 54/1, 60, 105, 158/1, 158/2, 159/2, 178/1, 178/2, 199, 230/1

AUTORI KOLOR FOTOGRAFIJA

Miodrag Blagojević *(I Dunav je beogradska reka)*

Marlis Vujović *(Kolor na prvoj strani omota, Beogradski sajam, Avala)*

Ivo Eterović *(Panorama Kalemegdana sa »Pobednikom«, Večernji Beograd, Trg Republike, Knez-Mihailova ulica, Sala Kolarčevog univerziteta, Sa beogradskih ulica)*

Branko Turin *(Kapije i bastioni tvrđave, Tri scene iz Skadarske ulice I i II)*

Ostalih 26 kolor-fotografija snimili su fotoreporteri »Turističke štampe« Stanka Đurđić, Mihajlo Matić, Slobodan Nikoliš i Batrić Petrović.

Tekst i izbor fotografija za poglavlje
»Sa starih fotografija«

DIVNA ĐURIĆ-ZAMOLO

Korektor:

VITOMIR TEOFILOVIĆ

Sve kolor reprodukcije u ovoj fotomonografiji odštampane su u Italiji *(P. Marzari S.R.L.Schio)*.

Štampa:

BEOGRADSKI GRAFIČKI ZAVOD, BEOGRAD,
BULEVAR VOJVODE MIŠIĆA 17